

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav řeckých a latinských studií

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Lucie Salavová

Peisistratovci

Praha, 2019

vedoucí práce: PhDr. Jan Souček, CSc.

Ráda bych na tomto místě poděkovala všem, kteří mi pomohli při tvorbě této práce. Největší díky patří vedoucímu práce PhDr. Janu Součkovi, CSc., který mi poskytl mnohé cenné rady a připomínky a který trpělivě prováděl korekce chyb.

Chtěla bych poděkovat také své rodině, která mě během celého studia podporovala. Především pak své mamince, která mi byla vždy tou největší oporou.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 10. 5. 2019

.....

Lucie Salavová

ANOTACE

Tématem mé bakalářské práce je pojednání o Peisistratovi, prvním tyranu v Athénách, a jeho rodině, zejména pak o jeho dvou nejslavnějších synech Hippiovi a Hipparchovi. Tato rodina vládla v Athénách v 6. století př. n. l. a byla velice důležitá pro vývoj této polis. Vláda tyranů výrazně oslabila politický vliv aristokracie a vytvořila z Attiky jednotný celek, jehož politickým centrem se staly Athény. Za jejich vlády zažilo město hospodářský rozmach a rozkvět po stránce náboženské i kulturní.

V první části své práce stručně charakterizují primární prameny, zejména historická díla Hérodota, Thúkýdida a *Athénskou ústavu*. Kromě těchto stěžejních děl se stručně zmíním i o dalších dílech, ve kterých nalézáme zmínky o Peisistratovcích. Těmi jsou například díla Aristotela či Plútarcha, nebo dialog *Hipparchos*. Budu si všímat jejich literární práce, uvedu úskalí jejich vypravování i pozitiva která přináší pro vědecké účely. Velmi stručně pak charakterizují sekundární prameny.

Ve své práci chci dále shrnout všechny poznatky, které o rodině Peisistratovců máme, zaměřit se jak na obecně přijímané poznatky z jejich života, tak i na jejich politickou, kulturní a náboženskou činnost. Mou snahou bude porovnat všechny informace, které nám autoři přinášejí. Povšimnu si a poukáži na protiklady, které se v těchto dílech vyskytují, a to zejména na základě studia samotných textů a dále na základě komentářů k uvedeným textům i další sekundární literatury. V neposlední řadě poukáži na širší změny v athénské společnosti, náboženství a kultuře.

KLÍČOVÁ SLOVA

starověké Řecko – dějiny – Athény – tyrannis – Peisistratos – Hippiás – Hipparchos

ANNOTATION

The main subject of my bachelor thesis is a treatise about Peisistratos, first tyrant of Athens, and about his family, particularly about his most famous sons Hippias and Hipparchos. This family ruled over Athens during the 6th century BC and was important for the development of this city. Their rule significantly weakened the political influence of nobility and unified all of Attica, whose political center became Athens. During their rule the city experienced economic expansion as well as religious and cultural growth.

In the opening part of my bachelor thesis I will briefly describe primary sources, especially works of Herodotus, Thucydides and *The Athenian constitution*. Apart from this crucial writing I will describe another works in which we can find some mentions about Peisistratidai. These are for example works of Aristotle or Plutarch or dialogue *Hipparchos*. I will describe their literary work and present issues and positives, which they bring for research purposes. In addition, I will describe secondary sources very briefly.

In the following section of the thesis I will summarise all the knowledge we have about the Peisistratidai family. I will focus both on generally accepted findings from their lives and on their political, cultural and religious activity. My endeavour will be to compare and discuss all the information which authors give to us. I will also point out where these authors disagree and discuss the differences between them. This will be based on the study of the texts themselves and on commentaries on these texts as well as other secondary literature. In the end I will point out the significant changes in Athenian society, religion and culture during the reign of Peisistratos and his family.

KEYWORDS

ancient Greece – history – Athens – tyrannis – Peisistratos – Hippias - Hipparchos

OBSAH

1. ÚVOD.....	- 9 -
2. CHARAKTERISTIKA PRIMÁRNÍCH PRAMENŮ.....	- 11 -
2.1. Hérodotos - Dějiny	- 11 -
2.2. Thúkýdidés – Dějiny peloponnéské války	- 13 -
2.3. Pseudo-aristotelská <i>Athénská ústava</i>	- 15 -
2.4. Ostatní prameny	- 16 -
2.4.1. Aristotelés - <i>Politika</i>	- 17 -
2.4.2. Pseudo-Platón - <i>Hipparchos</i>	- 17 -
2.4.3. Plútarchos - <i>Životopisy slavných Řeků a Římanů</i>	- 17 -
2.4.4. Diogenés Laertský - <i>Životy, názory a výroky proslulých filosofů</i>	- 18 -
2.4.5. <i>Atthidy</i>	- 19 -
3. CHARAKTERISTIKA SEKUNDÁRNÍ LITERATURY	- 21 -
3.1. Komentáře.....	- 21 -
3.2. Další sekundární literatura	- 22 -
4. PEISISTRATOVCI.....	- 24 -
4.1. Athénská archaická společnost před Peisistratem	- 24 -
4.2. Původ rodiny Peisistratovců.....	- 26 -
4.3. Počátky Peisistratovy politiky.....	- 27 -
4.4. Trojí ovládnutí Athén	- 30 -
4.4.1. První získání moci	- 31 -
4.4.2. Druhé získání moci	- 33 -
4.4.3. Třetí získání moci.....	- 36 -
4.5. Peisistratos	- 37 -
4.5.1. Peisistratův vztah k Solónovi.....	- 37 -
4.5.2. Peisistratova vnitřní politika.....	- 40 -
4.5.3. Peisistratova zahraniční politika	- 43 -
4.6. Peisistratovi synové.....	- 45 -
4.6.1. Peisistratův nástupce	- 47 -
4.7. Konec tyrannidy	- 51 -
4.7.1. Vražda Hipparcha	- 53 -
4.7.2. Vyhnání Hippia	- 56 -
4.7.3. Antická tradice	- 58 -
4.7.5. Thúkýdidés - protikladná zpráva a polemika	- 60 -

4.7.6. Peisistratovci mimo Athény	- 61 -
4.7.7. Potomci Peisistratovců.....	- 62 -
5. CHRONOLOGIE TYRANNIDY	- 65 -
5.1. Chronologie obecně	- 65 -
5.2. Sestavení chronologie Peisistratovců	- 67 -
6. KULTURA ZA TYRANNIDY	- 74 -
6.1. Náboženství.....	- 74 -
6.1.1. Attické kultury	- 74 -
6.1.2. Délos.....	- 77 -
6.1.3. Věštby.....	- 78 -
6.2. Umění.....	- 78 -
6.2.1. Slovesné umění	- 78 -
6.2.2. Výtvarné umění.....	- 79 -
6.2.3. Athénské mince.....	- 82 -
7. ZÁVĚR	- 84 -
8. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	- 90 -
8.1. Seznam použitých primárních pramenů	- 90 -
8.2. Seznam použitých českých překladů primárních pramenů	- 90 -
8.3. Seznam použité sekundární literatury	- 90 -

Seznam použitých zkratek

Primární literatura:

Arist. *Ath. pol.* – aristoteléska *Athénská ústava*

Arist. *Pol.* – Aristotelés *Politika*

Cic. *De orat.* – Cícero *O řečnictví*

D. L. – Diogenés Laertský

Hdt. – Hérodotos

Paus. – Pausaniás

Plat. *Symp.* – Platón *Symposium*

Plut. *Sol.* – Plútarchos *Solón*

Ps. Plat. *Hipp.* – pseudo-Platón *Hipparchos*

Thuc. – Thúkýdídés

Sekundární literatura:

FGrHist – Jacoby, F. (1923-1958): *Die Fragmente der griechischen Historiker*, 3, Berlin, Leiden

1. ÚVOD

Aristokrat Peisistratos se v Athénách v 6. století př. n. l. stal po několika pokusech samovládcem a nad městem vládl až do konce života. Po jeho smrti ho ve vládě vystřídal jeho synové, kteří pokračovali v jeho umírněné politice. Jejich vláda byla důležitá v tom, že oslabila politický vliv aristokracie a znemožnila návrat k poměrům, které fungovaly za aristokratické doby. Svou činností spojili tyrani celou Attiku v jednotný celek, jehož centrem učinili Athény. Jejich náboženské reformy, mírová politika, která vedla k hospodářskému rozmachu města a také kulturní rozkvět posílily široké lidové vrstvy. Tak se zde utvořily předpoklady, na kterých pak mohla stavět pozdější demokracie.

O této rodině však nemáme mnoho informací, a ty které máme často nedávají ucelenou zprávu, nebo si navzájem odporují.

Cílem této práce je poskytnout souhrnné pojednání o Peisistratovcích, které nyní v českém jazyce neexistuje. Pojednání si klade za cíl představit co nejvíce informací o všech zásadních aspektech samovlády v Athénách. Zaměřeno je nejen na okolnosti historické, ale i sociální, politické, chronologické, kulturní a náboženské.

Základem pro tento souhrn informací jsou dochované primární prameny, které pojednávají o Peisistratovcích. Tyto prameny jsou doplňovány sekundární literaturou vztahující se k tématu. Pokud jde o kapitoly týkající se kultury a náboženství za tyrannidy, čerpá tato práce především ze sekundární literatury, která vychází z archeologického zkoumání, neboť primární literární prameny nejsou v tomto ohledu dostatečné.

Jelikož dostupné informace se v mnoha ohledech liší, nedílnou součástí tohoto bádání je předložení porovnání jednotlivých, dílem protikladných literárních pramenů. Důraz je kladen především na díla Hérodota, Thúkýdida a *Athénskou ústavu*, které poskytují nejvíce relevantního materiálu. Informace z těchto pramenů jsou doplněny studiem komentářů k uvedeným textům a další sekundární literaturou.

Pro jednotlivé kapitoly ze života Peisistrata a jeho synů jsou vždy představeny nejprve informace z primárních pramenů a osa příběhu následuje především ta díla, která obsahují o dané problematice nejvíce informací. V průběhu výkladu pak je jejich zpráva porovnávána s odlišnými tvrzeními z ostatních zdrojů. Následně jsou výsledky doplněny informacemi z komentářů či sekundární literatury. Snahou je na základě porovnání všech těchto informací, vyvodit nejpravděpodobnější verzi události a zaujmout k ní pevné stanovisko.

Před touto činností však je nutné charakterizovat primární prameny a přiblížit si jejich kladné i záporné vlastnosti. Při této práci se z velké části vychází z komentářů k jednotlivým antickým dílům. Důraz je kladen především na spolehlivost díla, na politické pozadí doby jeho

vzniku a na záměry jeho autora. Součástí je i uvedení pramenů, ze kterých vycházely zprávy těchto historických děl, především pak pro ty části jednotlivých zpráv, které se týkají samovládců.

2. CHARAKTERISTIKA PRIMÁRNÍCH PRAMENŮ

Nedochovalo se nám mnoho děl, která o Peisistratovcích pojednávají, proto je naše poznání omezené. Dalším důležitým faktorem je spolehlivost těchto zachovaných antických autorů. Ta se odvíjí od samotné kritičnosti konkrétního autora, ale i od časové distance. První zprávy o Peisistratovcích se začaly sepisovat až skoro sto let po jejich vládě.¹ Peisistratovci totiž působili v Athénách ve 2. polovině 6. století, zatímco první pojednání o nich nalézáme až ve století pátém.² Mezi taková díla patří Hérodotos a Thúkýdidés, kteří se ve svých *Dějínách* zmiňují i o samovládcích. Tito autoři neprožili athénskou tyrannidu z vlastní zkušenosti, a tak ve svých pracích byli nuceni spoléhat na starší generace, které jim potřebné informace předaly.

Další skupinou pramenů jsou zprávy ještě pozdější. Ze 4. století se zachovala aristotelská *Athénská ústava* a dialog *Hipparchos*. Pozdní autoři, kteří se ve svém díle zmiňovali o athénských tyranech byli Diogenés Laertský či Plútarchos.

Demokratické Athény však byly dobou, kdy se tyrannis posuzovala velmi negativně³ a autoři museli kriticky přijímat všechny informace, které posbírali.

V této kapitole budou představeny jednotlivé dochované prameny a bude poskytnuta jejich stručná charakteristika.

2.1. Hérodotos - Dějiny

Hérodotos byl prvním autorem, který sepsal příběh Peisistratovců. Pozdější autoři vycházeli hojně z jeho díla.⁴ Jako datum jeho narození se uvádí rok 484.⁵ Pocházel z Halikarnássu, a nikoliv z Athén jako jeho pozdější následníci. Tato skutečnost se promítla i do jeho díla. Znal z vlastní zkušenosti život pod tyrannidou, neboť v Halikarnássu sám bojoval, aby sesadil tyrana Lygdamida.⁶ Tento fakt může být důvodem, proč v jeho díle vidíme negativní postoj k samovládě.⁷ To pak především v částech, ve kterých tvrdí, že po svržení tyrannidy se Athény měly lépe.⁸ Svržení tyrannidy totiž spojuje se svobodou a demokracií.⁹

¹ F. Jacoby 1949, s. 195.

² Všechna data, není-li uvedeno jinak, jsou před naším letopočtem.

³ P. Oliva 1954, s. 359; A. W. Gomme 1970, s. 323.

⁴ F. Jacoby 1949, s. 154; M. Tamiolaki 2015, s. 2.

⁵ Toto datum je obecně přijímáno za pravdivé. Stanovil ho A. Gellius v *Attických nocích* a pravděpodobně závisí na propočítání Apollodóra, který ho vypočítal z roku založení Thúrií. K tomuto tématu podrobněji viz. W. W. How – J. Wells 2002, s. 2.

⁶ W. W. How – J. Wells 2002, s. 1.

⁷ W. W. How – J. Wells 2002, s. 1.

⁸ Hdt. V. 66, 78.

⁹ M. Tamiolaki 2015, s. 6.

Pro poznání jeho díla je důležité poznamenat, že vznikalo jako série nezávislých vyprávění, která pak veřejně přednášel.¹⁰

Hérodotos podnikal mnoho cest, a proto přišel i do Athén. Tam nejspíše strávil nějakou dobu ve 40. letech 5. století.¹¹ Přátelil se zde s Perikleem a dalšími významnými osobnosti, především se Sofokleem, se kterým si byl názorově blízký.¹²

Hérodotos přišel do Athén v době velkého napětí v domácí politice mezi konzervativní stranou a Perikleem. Byly mu vyličený všechny špatné skutky Alkmeónovců,¹³ on však s dominantními tendencemi Athén své doby nesympatizoval.¹⁴ Snažil se proto do svého díla zakomponovat apologii Alkmeónovců a vyvrátit jejich domnělé spojení s Peršany u Marathónu.¹⁵

Všichni autoři, které známe, ve vyprávění historie tyrannidy následovali v hlavních drahách Hérodota, který byl prvním, kdo tento příběh zapsal do literatury.¹⁶ Měl samozřejmě své zdroje, avšak my nevíme, jaké a co z jakých zdrojů získal. Částečně mohl čerpat z orální tradice, a pro jeho další prameny byl zvažován i Ferekydés.¹⁷

Informace o pádu tyrannidy bral především z Alkmeónovského zdroje. Jasně to lze poznat podle jeho postoje k ukončení tyrannidy. Jeho zdrojem mohl být samotný Periklés či někdo z jeho kruhu.¹⁸ Čerpal ale i z jiných neznámých zdrojů.¹⁹ Některé detaily ukazují, že bral informace přímo z Athén. Takovým detailem je například to, že věděl o hrobce Anchimola.²⁰ Nevíme, zda byl obeznámen s attickými skolii.²¹ Nicméně je pravděpodobné, že i kdyby je znal, nepřipojil by je, neboť jeho přátelé z kruhu kolem Perikleá neměli zájem o přinášení pozornosti k básním opačné tradice.²²

O samotných Peisistratovcích píše Hérodotos ve svém díle na několika místech. První zmínka je hned v první knize. Hérodotos nám nejprve vykresluje věštbu o narození Peisistrata. Poté přechází k vyličení první, druhé i třetí Peisistratovy tyrannidy (Hdt. I. 59-64).

¹⁰ L. Canfora 2001, s. 256.

¹¹ viz. W. W. How – J. Wells 2002, s. 7 n.

¹² V pracích obou spisovatelů je zřetelná podobnost. Srv. W. W. How – J. Wells 2002, s. 7.

¹³ F. Jacoby 1949, s. 160.

¹⁴ W. W. How – J. Wells 2002, s. 7.

¹⁵ F. Jacoby 1949, s. 161.

¹⁶ F. Jacoby 1949, s. 153.

¹⁷ F. Jacoby 1949, s. 331.

¹⁸ F. Jacoby 1949, s. 161.

¹⁹ F. Jacoby 1949, s. 156.

²⁰ F. Jacoby 1949, s. 156.

²¹ F. Jacoby 1949, s. 160.

²² Tedy tradice oficiální, podle které za konec tyrannidy mohli tyranobijci, a nikoliv Alkmeónovci. Viz. F. Jacoby 1949, s. 335.

Dále následuje odbočka o odstranění tyrannidy v 5. knize. Hérodotos zde zmiňuje Hipparchovu smrt a líčí konec samovládců v Athénách (Hdt. *V.* 55-57, 62-65). Následně Hérodotos líčí další osudy Hippiia po jeho vyhnání z Athén (Hdt. *V.* 90-96).

V 6. knize rozebírá Hérodotos vztah Peisistratovců s Kypselovci (Hdt. *VI.* 35, 35, 39, 94, 103) a záhy vypravuje o Hippiově návratu do Athén v čele armády barbarů (Hdt. *VI.* 102, 107-108). V 7. knize líčí stručně příběh Onomakrita a Hippiových potomků (Hdt. *VII.* 6.).

Hérodotos vychvaloval svobodu, kterou Athéňané po pádu Peisistratovců získali, avšak stále pro něj byli Athéňané lidmi, kteří rádi trpěli pod nadvládou samovládce.²³ Tyrannis pro něj znamenala popření zákona a pořádku, ačkoliv athénská tyrannis byla ze všech nejlepší.²⁴ Hérodotos oceňuje fakt, že Peisistratos nespáchal žádné násilí na zákonech, ale ohledně jeho politiky nám stejně poskytuje jen nesouvislé informace. Nic pak neříká o zásluhách tyrannidy v sociálním a ekonomickém růstu Attiky.²⁵

2.2. Thúkýdídés – Dějiny peloponnéské války

Druhým důležitým zdrojem pro poznání tyrannidy Peisistratovců jsou Thúkýdidovy *Dějiny*. Thúkýdídés se pravděpodobně narodil před rokem 454. Pocházel z bohaté aristokratické rodiny. Z matčiny strany byl v příbuzenském vztahu s thráckými králi a byl potomkem Miltiada, vítěze u Marathónu.²⁶ Na rozdíl od o generaci staršího Hérodota, který byl původem z Malé Asie, pocházel Thúkýdídés přímo z Athén.

Zpráva Thúkýdida je v souladu s tradicí, kterou podává Hérodotos.²⁷ Dále mohl ve svém díle čerpat z Hellanika, jehož *Atthis* byla publikována, když Thúkýdídés připravoval svou knihu.²⁸ Předpokládá se, že o zahraničních vztazích tyranů získal informace od Charóna.²⁹

Prameny pro odbočku o konci tyrannidy byly převzaté, stejně jako Hérodotovy, především z alkmeónovského zdroje.³⁰ Avšak jeho charakteristika vraždy a početné kritizování zpráv navrhuje další zdroje.³¹ Ty Thúkýdídés nejmenuje, čímž způsobuje velkou mezeru v našich znalostech, a pochybnosti o tom, zda měl důvěryhodný zdroj či nikoliv.³²

²³ W. W. How – J. Wells 2002, s. 41.

²⁴ W. W. How – J. Wells 2002, s. 338.

²⁵ W. W. How – J. Wells 2002, s. 342.

²⁶ L. Canfora 2001, s. 272.

²⁷ F. Jacoby 1949, s. 158.

²⁸ F. Jacoby 1949, s. 159.

²⁹ F. Jacoby 1949, s. 335.

³⁰ F. Jacoby 1949, s. 156.

³¹ F. Jacoby 1949, s. 160.

³² F. Jacoby 1949, s. 163.

Aby dokázal správnost tradice podané Alkmeónovci, kterou jednoznačně preferoval, sesbíral argumenty ze všech dokumentů, které mohl najít.³³ Podle Jacobyho použil Thúkýdídés list archontů, aby dokázal mírný a zákonný charakter tyrannidy před atentátem oproti tíživější tyrannidě, která následovala po zavraždění Hipparcha.³⁴ Tím se snažil opravit současný názor Athéňanů na akci Harmodia a Aristogeitona.

Dále cituje mnoho dedikací spojených s Peisistratovci (Thuc. *V.* 54, 55, 59). Předkládá je, aby potvrdil své tvrzení ohledně domácí i zahraniční politiky či rodinných záležitostí.³⁵ Je však důležité poznamenat, že Thúkýdídés nemohl osobně prozkoumat žádný nápis v Athénách mezi lety 424-404.³⁶

Svůj život žil za doby Perikleovy, tedy doby vrcholné athénské demokracie. Naše doklady naznačují, že postoje k tyrannidě byly v Thúkýdídově době silně nepřátelské.³⁷ Thúkýdídova odbočka tak má jasný cíl (Thuc. *VI.* 54). Chce opravit názor lidí na to, co se doopravdy stalo. Chce dokázat, jak špatně byl provedený akt spiklenců, kteří neuspěli ve svržení tyrannidy. Když se pak ve svém díle odvolává na „ostatní“ (Thuc. *VI.* 54), odkazuje například na Hellaníka, který měl odlišný názor na svržení tyrannidy. Smyslem odbočky se tak stává snaha vyvrátit nejen omyl rozšířený mezi lidem, ale chybu rozšířenou historikem dobré pověsti.³⁸ Tyto mylné názory chtěl opravit kvůli tomu, aby lidé přemýšleli laskavěji o Perikleovi a Alkibiadovi.³⁹

S velkou vervou se též snažil dokázat, že tyrannis přešla na Hippiia, a nikoliv Hipparcha. Tvrdí (Thuc. *VI.* 55), že má přesnější znalosti než ostatní. Proto bylo navrženo, že Thúkýdídés byl vzdáleně příbuzný s Peisistratovci a jeho znalosti pocházely z tohoto spojení. Nelze to potvrdit ani vyvrátit, a tak jediné, co si můžeme z této informace odvodit, je to, že Thúkýdídés měl informace od zdroje, který pokládal za zvláště spolehlivý.⁴⁰ Tento zdroj je zmíněn výslovně ve spojení s úřadujícími lety Hippiia, ale pro zbytek díla neudává Thúkýdídés žádné náznaky na rozsah jeho závislosti na tomto zdroji.⁴¹

³³ F. Jacoby 1949, s. 163.

³⁴ Tamtéž.

³⁵ F. Jacoby 1949, s. 157, 164.

³⁶ A. W. Gomme 1970, s. 325.

³⁷ A. W. Gomme 1970, s. 323.

³⁸ A. W. Gomme 1970, s. 322.

³⁹ A. W. Gomme 1970, s. 328.

⁴⁰ A. W. Gomme 1970, s. 323.

⁴¹ Tamtéž.

Ačkoliv byl athénským rodákem, projevil se jako nestranný autor, který byl schopný poukázat i na nedostatky své rodné obce oproti nepřátelům, což se ukázalo především na tom, že ocenil Spartu za vyhnání tyranů z Athén.⁴²

Thúkýdidovo dílo je známo pod názvem *Dějiny peloponnéské války* a dělí se na 8 knih. Informace o Peisistratovcích nacházíme hned v první knize, která se nazývá *archaiologiá* a vypráví o starších dobách (Thuc. *I.* 20). Letmo se pak Thúkýdidés zmíní o Peisistratovcích ve třetí knize, když vypráví o Délu (Thuc. *III.* 104). Jádrem Thúkýdidova vyprávění o Peisistratovcích, již zmíněná odbočka od hlavní zprávy, se nachází v šesté knize. Je zde do detailu popsáno spiknutí tyranobijců a informace o Hippiově vládě po Hipparchově smrti (Thuc. *VI.* 54-59).

2.3. Pseudo-aristotelská Athénská ústava

Posledním ze tří nejdůležitějších pramenů, ze kterých čerpáme informace o Peisistratovcích, je takzvaná aristotelská *Athénská ústava*. Již z předchozí věty je patrné, že toto dílo je poněkud problematické, ať už v otázce autorství, či způsobu, kterým se nám dochovalo.

Athénská ústava byla nejprve známá pouze z dochovaných citátů od pozdějších autorů. V průběhu 19. století se našly dva rukopisy v Egyptě, tzv. Berlínský papyrus⁴³ a tzv. Londýnský papyrus.⁴⁴ Brzy po vydání *Athénské ústavy* zachované na Londýnském papyru se objevily pochybnosti o Aristotelově autorství.⁴⁵ Oblíbená je především teorie, která říká, že *Athénskou ústavu* nenapsal sám Aristotelés, nýbrž nám neznámý Aristotelův žák.⁴⁶ Podle informací uvedených ve druhé části spisu se usuzuje, že ústava vznikala mezi lety 332 až 322.⁴⁷

Athénská ústava nečinila historický průzkum, ale těsně následovala své zdroje.⁴⁸ Mnohé neshody nalezené v tomto díle jsou výsledkem neschopnosti autora vyřešit konfliktní zprávy, které našel u historiků.⁴⁹ Nebyl totiž badatelem, a co se týče historie, spoléhal se na předchozí zprávy, ve kterých našel detailní popis záležitostí, které ho zajímaly. Pouze pokud se mu v něčem nelíbily, hledal svou vlastní evidenci. Když pak zdroje nesouhlasily, následoval ten,

⁴² Thuc. *VI.* 59.

⁴³ P. J. Rhodes 1981, s. 3.

⁴⁴ Srv. P. Oliva 2004, s. 9.

⁴⁵ P. Oliva 2004, s. 19.

⁴⁶ Množství informací ohledně otázky autorství textu nalezneme např. P. Oliva 2004, s. 18-21.

⁴⁷ Více o této problematice srv. P. Oliva 2004, s. 17-18.

⁴⁸ P. J. Rhodes 1981, s. 16.

⁴⁹ P. J. Rhodes 1981, s. 18.

který se mu zdál rozumnější.⁵⁰ Někdy však to, co pokládal za rozumnější, nemuselo být nejspolehlivější.⁵¹

Athénská ústava vychází především z Hérodota a Thúkýdida a dále je obeznámena i s tvorbou Theopompa.⁵² Chronologický materiál pak čerpala z *Atthid*. Z těch se zachovaly pouze zlomky, ale i díky nim se zjistilo, že čerpal především z díla Androtiónova.⁵³ Od Kleidéma se autor *Athénské ústavy* odlišuje podáním příběhu o Fyé, neboť si je vědom jiných verzí v této tradici.⁵⁴ Zdrojem jeho materiálu mohl být také do jisté míry Eforos.⁵⁵

Athénská ústava je dílem, které nám podává historický přehled o vývoji athénské ústavy. Dělí se do dvou částí. První část začíná nedochovaným začátkem, ve kterém byl pravděpodobně výklad od mytických počátků až do Kylónova spiknutí.

Relevantními se pro nás stávají částečně kapitoly 5 až 13, které jsou sice věnovány Solónovi, ale letmo se dotýkají také Peisistrata.

Hlavní informace začínají od 14. kapitoly. Kapitoly 14-15 pojednávají o vzestupu Peisistrata a hlavním zdrojem informací pro tento úsek byl Hérodotos.⁵⁶ V kapitole 16. je popisována Peisistratova vláda a je nejasné, jestli autor pro tuto kapitolu sám skládal materiál, nebo to již bylo sestaveno dřívějším autorem. Každopádně se zde nacházejí paralely s Aristotelovou *Politikou*.⁵⁷

V kapitolách 17-18 jsou popsáni Peisistratovi synové a atentát na Hipparcha. Je zde neopatrně zkombinován rozdílný materiál z Hérodota, Thúkýdida a z *Atthid*.⁵⁸

Kapitola 19. popisuje vyhnání Hippiia a vychází z Hérodota, svou chronologii bere opět z *Atthid* a z nějaké pozdější verze příběhu ze čtvrtého století. Vše je zde pak zkombinováno.⁵⁹

2.4. Ostatní prameny

Ostatní primární prameny neudávají tolik informací jako ty, které jsme právě probrali. Stručně si je zde charakterizujeme. Musíme však počítat s tím, že badatelé se nezajímají o materiál spojený s Peisistratovci v jejich dílech tak důkladně, jako o materiál v již uvedených pramenech. Proto máme většinou jen obecné informace o dílech.

⁵⁰ P. J. Rhodes 1981, s. 27.

⁵¹ Tamtéž.

⁵² P. Oliva 2004, s. 14.

⁵³ K tomuto tématu podrobněji P. Oliva 2004, s. 14-15; P. J. Rhodes 1981, s. 15 n.

⁵⁴ P. J. Rhodes 1981, s. 21.

⁵⁵ Tamtéž.

⁵⁶ P. J. Rhodes 1981, s. 28, 189.

⁵⁷ Tamtéž.

⁵⁸ P. J. Rhodes 1981, s. 190.

⁵⁹ P. J. Rhodes 1981, s. 190.

2.4.1. Aristotelés - *Politika*

Aristotelova *Politika* se zabývá myšlenkou vedení státu a vzájemného soužití lidí. Proto ve svém díle s názvem *Politika* rozebírá Aristotelés různé formy vedení státu, včetně tyrannidy. Tu považuje za nejhorší ústavu. Pro podpoření správnosti svých úvah uvádí mnoho příkladů různých řeckých tyranů, mezi nimi i Peisistrata.⁶⁰ Díky těmto příkladům se tak dozvídáme i některé informace o athénských samovládcích.

Odkazy na samotné Peisistratovce nacházíme v jeho díle na mnohých místech, především právě jako příklady či doklady toho, co Aristotelés tvrdí. Zmínky se začínají objevovat v 5. knize (*Arist. Pol. V. 1305a, 1310b, 1312b*). Tyto zmínky jsou drobné, nicméně důležité pro porovnání informací s ostatními prameny. Pro porovnání je důležitý důvod, kvůli kterému byli Peisistratovci napadeni (*Arist. Pol. V. 1311a*), nebo zmínka o Peisistratově stavebním programu (*Arist. Pol. V. 1313b*). Nejdůležitější informace, kterou zde nacházíme, je doba trvání samovlády (*Arist. Pol. V. 1315b*).

2.4.2. Pseudo-Platón - *Hipparchos*

Dialog *Hipparchos* pravděpodobně není Platónovo dílo. Jazyk dialogu ukazuje, že jeho autor měl blízko k Platónovi.⁶¹ Dílo sice nese Hipparchovo jméno, avšak v celém díle se o Hipparchovi mluví pouze v odbočce, kde Sókratés vypráví o jeho moudré a prospěšné vládě a důvodech jeho zavraždění (*Ps. Plat. Hipp. 228b-229d*).

Toto dílo je přesto důležité. Nachází se zde jiná tradice než v ostatních dostupných zdrojích ohledně okolností Hipparchova zavraždění. Autor díla dále přijímá oficiální pohled, který činil z Hipparcha nejstaršího syna, který vládl až do své smrti jako jediný vládce, nebo společně se svým bratrem.⁶²

2.4.3. Plútarchos - *Životopisy slavných Řeků a Římanů*

Peisistratův příběh se dostal i do díla pozdního autora Plútarcha. Plútarchos se narodil v roce 50 v Chairóneii a zemřel v roce 120 n.l.⁶³ Je znám jako autor biografí. Tento žánr byl pod vlivem filosofie uspořádán tak, aby uměleckými postupy a prvky dosáhl mravního a estetického účinku na čtenáře. Důležitým nástrojem se tak pro Plútarcha stává analogie.⁶⁴

⁶⁰ L. Canfora 2001, s. 461.

⁶¹ W. R. M. Lamb 1964, s. 275.

⁶² P. J. Rhodes 1981, s. 189.

⁶³ L. Canfora 2001, s. 587.

⁶⁴ L. Canfora 2001, s. 590-91.

Plútarchos však do tohoto žánru zavedl novinku, kdy srovnával jednu osobnost z Řecka a jednu z Říma.⁶⁵ Díky jeho skvělému vzdělání pak v jeho dílech nacházíme citáty starších autorů a různé exkurzy. Jelikož se soustředil na povahy osob, udával i takové údaje, nad kterými se ostatní autoři nepozastavili a které lze nalézt i v jiných pramenech než v historiografii. Přesto však čerpal i z Thúkýdida.⁶⁶

O Peisistratovi se v tomto díle dozvídáme z biografie věnované Solónovi. Většina vyprávění se tak týká Peisistratova vztahu se Solónem. Dále se ve 29. kapitole hovoří o nepokojích, které vypukly po Solónově odchodu z Athén a o rozdělení do tří skupin, z nichž jednu vedl právě Peisistratos. Nachází se zde také charakteristika jeho povahy.

Ve 30. kapitole je popsána Peisistratova lest, díky které se poprvé zmocnil Akropole. Ve 31. kapitole je již popisován Peisistratos jako samovládce a v závěrečné 32. kapitole nacházíme uvedený rok, ve kterém se Peisistratos stal samovládcem.

2.4.4 Diogenés Laertský - Životy, názory a výroky proslulých filosofů

O životě Diogena Laertského nevíme skoro nic. Dokonce i datace jeho života do 3. století n. l. je jen přibližná.⁶⁷ Jeho dílo, překládané jako *Životy, názory a výroky proslulých filosofů* se zabývá hlavními postavami řecké filosofie. Některé životopisy obsahují i výroky filosofů a Diogenés dále zpestřuje svůj výklad pomocí nepravých dopisů, závětí a veršů.

Již z této charakteristiky vyplývá, že Diogenés nebyl nikterak spolehlivý autor. Citoval prameny, které neznal z první ruky a nedokázal posuzovat zdroje kriticky. Proto není překvapivé, že z nich přejímal i výmysly či omyly.

Diogenovo dílo se dělí na 10 knih a každý životopis tvoří samostatnou kapitolu, která se dělí na paragrafy. V první knize svého díla uvádí Diogenés sedm mudrců. Jedním z těchto mudrců byl i Solón. Zde se opět díky Solónovi dozvídáme něco o Peisistratovi.

V paragrafech 49-50 se mluví o tom, jak Solón předvídal Peisistratovu tyrannidu. V 52. paragrafu píše Solón Athéňanům ohledně tyrannidy a v paragrafu 53.-54. mu na to odpovídá sám Peisistratos.

V paragrafech 64. - 67. je zaznamenán další Solónův dopis tentokrát Epimenidovi, v němž popisuje způsob, jakým Peisistratos získal svou moc. A nakonec také krátký dopis, který je věnován samotnému Peisistratovi.

Tyto dopisy však v žádném případě nejsou autentické a důležité jsou jen z toho důvodu, že ukazují názory na athénskou tyrannidu, které se dochovaly do pozdní doby.

⁶⁵ L. Canfora 2001, s. 589.

⁶⁶ L. Canfora 2001, s. 590.

⁶⁷ L. Canfora 2001, s. 613.

2.4.5. *Atthidy*

Atthidografové byli athénští historici, působící od konce 5. století až do poloviny 3. století, kteří vyprávěli pouze o historii Athén. Tuto praxi začal jediný atthidograf nepocházející z Athén, a to Hellaníkos z Mytilény na Lesbu. Po něm působili kontinuálně další spisovatelé, tentokrát již původem z Athén. Pro naše účely jsou kromě Hellaníka důležití ještě Kleidémós, Androtión a Fanodémós.⁶⁸

Jejich díla byla kronikami Athén a kolektivně jsou nazývána jako *Atthidy*.⁶⁹ To, že se citují kolektivně, ukazuje na to, že jejich tradice byla jednotná co do formy i do obsahu.⁷⁰ Tento název jim pravděpodobně přiřkli hellénističtí učenci, neboť není známo, jak oni sami nazývali své kroniky.⁷¹ Z těchto *Atthid* se totiž zachovaly pouze zlomky. Těch, které se soustřeďují na historii Peisistratovců je navíc velmi málo.⁷² Přesto lze atthidografickou tradici do jisté míry doplnit z *Athénské ústavy*.⁷³

Atthidografové nebyli objektivními historiky. Byli to občané Athén, kteří psali lokální historii tohoto města. Mohli zde být veřejně činní a z toho vyplývá, že museli psát s politickým zaujetím.⁷⁴ Toto politické zaujetí nebylo jednotné a různí spisovatelé měli různé politické postoje.⁷⁵ Pro obhájení svého názoru se někteří atthidografové nezalekli ani falsifikací.⁷⁶

Tradice, která lze nalézt u atthidografů má orální rysy. Jsou to tedy informace o Athénách sepsané podle paměti potomků těch rodin, které se na událostech podílely a zabarvené předsudky jednotlivých rodin. Tyto informace byly brány kriticky i bez kriticismu a byly kombinované s ostatními zdroji.⁷⁷ Seznamy úředníků pak získávali z nápisů na veřejných místech a byl to již Hellaníkos, kdo tyto nápisy zařadil do atthidografie.⁷⁸

Atthidy byly publikovány až po Hérodotovi a vyprávěly historii Peisistratovců podobně jako on. Podle Jacobyho to nemusí nutně znamenat, že své zprávy od Hérodota převzaly.⁷⁹ Jisté je však to, že od Hérodota převzaly chronologii a převedly jí do roků archontů, neboť orální tradice počítala právě podle archontských let.⁸⁰

⁶⁸ F. Jacoby 1949, s. 1.

⁶⁹ F. Jacoby 1949, s. 86.

⁷⁰ F. Jacoby 1949, s. 79.

⁷¹ F. Jacoby 1949, s. 83-84.

⁷² F. Jacoby 1949, s. 158.

⁷³ F. Jacoby 1949, s. 155.

⁷⁴ F. Jacoby 1949, s. 79, 233.

⁷⁵ P. J. Rhodes 1981, s. 17.

⁷⁶ F. Jacoby 1949, s. 373.

⁷⁷ F. Jacoby 1949, s. 165-66.

⁷⁸ F. Jacoby 1949, s. 234.

⁷⁹ F. Jacoby 1949, s. 155.

⁸⁰ F. Jacoby 1949, s. 189-90.

Hellaníkos z Lesbu publikoval mezi lety 407-404.⁸¹ Jeho *Atthis* byla tedy první svého druhu a je známá pouze její poslední část.⁸² Hellaníkos byl prvním autorem, který v psaném díle prezentoval oficiální tradici.⁸³ Proto i v otázce osvobození Athén preferoval oficiální verzi.⁸⁴

Androtión byl politik a svou *Atthidu* napsal až ve svém exilu v roce 344/3, když se nemohl podílet na politice.⁸⁵ Jeho osobní politický postoj byl oligarchický,⁸⁶ a jeho politické názory připadaly sympatické autoru *Athénské ústavy*, který z něho čerpal.⁸⁷ Právě Androtiónova *Atthis* byla jeho hlavním zdrojem pro chronologický materiál.⁸⁸ Androtión především zmiňuje bitvu u Palléné a také Hipparcha, syna Charma, na kterého byl poprvé použit ostrakismus.⁸⁹

Kleidémos publikoval mezi lety 354-340.⁹⁰ Patřil k demokratům, a proto byla jeho *Atthida* značně demokratická.⁹¹ Byl oblíbený u veřejnosti, protože psal své dílo, aby bránil existující uspořádání státu proti tehdejším protikladným doporučením Ísókrata, aby se Athény vrátily k aristokratickému uspořádání.⁹² Kleidémos poskytuje především zprávu o Peisistratově návratu z prvního exilu a podrobnosti ohledně Fyé.⁹³

Fanodémos publikoval mezi lety 338-327.⁹⁴ Politicky stál mezi Kleidémem a Androtiónem. Měl velký zájem o starožitnosti a byl silným attickým patriotem.⁹⁵ Zajímal se především o náboženství a výuku, spíše než o politiku.⁹⁶ Fanodémos je důležitý tím, že zmiňuje Leókoreion.⁹⁷

⁸¹ F. Jacoby 1949, s. 1.

⁸² F. Jacoby 1949, s. 331.

⁸³ F. Jacoby 1949, s. 163.

⁸⁴ F. Jacoby 1949, s. 376.

⁸⁵ F. Jacoby 1949, s. 78.

⁸⁶ F. Jacoby 1949, s. 332.

⁸⁷ F. Jacoby 1949, s. 235.

⁸⁸ P. J. Rhodes 1981, s. 17.

⁸⁹ F. Jacoby 1949, s. 337.

⁹⁰ F. Jacoby 1949, s. 1.

⁹¹ F. Jacoby 1949, s. 235.

⁹² F. Jacoby 1949, s. 75.

⁹³ F. Jacoby 1949, s. 157.

⁹⁴ F. Jacoby 1949, s. 1.

⁹⁵ F. Jacoby 1949, s. 78.

⁹⁶ P. J. Rhodes 1981, s. 17.

⁹⁷ F. Jacoby 1949, s. 337.

3. CHARAKTERISTIKA SEKUNDÁRNÍ LITERATURY

Pro doplnění celkového obrazu o Peisistratovcích je třeba se zaměřit nejen na zdroje primární, nýbrž i na sekundární literaturu. Mnoho badatelů se zajímalo o tyrannidu Peisistratovců a o nevyřešené otázky spojené s jejich vládou. Ze sekundární literatury vyčleňuji v následujících podkapitolách zvlášť komentáře a zvlášť další literaturu.

3.1. Komentáře

V komentářích k jednotlivým primárním pramenům nacházíme jedny z nejlépe zpracovaných informací. Jelikož stěžejní informace pro tuto práci mi poskytují díla Hérodota, Thúkýdida a *Athénská ústava*, vycházím z komentářů k těmto třem dílům.

K Hérodotovým dějinám jsem si vybrala komentář od autorů W. W. Howa a J. Wellse (2002). Tento komentář je dvoudílný. Na začátku první knihy nacházíme podrobné informace o Hérodotovi, o jeho životě i o jeho tvorbě. Podává základní informace o Hérodotově pobytu v Athénách, který byl velmi důležitý pro napsání jeho díla. Dále v první knize nacházíme chronologii tyrannidy.

Ve druhé knize poskytuje autor ucelené informace o Hérodotově postoji k tyrannidě, včetně k té v Athénách. Poskytuje informace o sociální a politické ekonomice Peisistrata, o zahraniční politice a dále o jeho podpoře obchodu, umění a náboženství. Poslední kapitolou je popis pádu tyrannidy v Athénách.

Pro Thúkýdidovy dějiny jsem použila komentář od A. W. Gomme vol. IV (1970). Autor se zde zabývá okolnostmi z konce tyrannidy, které jsou nějakým způsobem sporné. Jde především o čtyři otázky. První je na téma, zda byl Hipparchos vládnoucím tyranem, a právě proto byl zabit on a ne Hippiás.

Druhým okruhem otázek je, zda byl tento čin osobní pomstou Harmodia a Aristogeitona, nebo to byla snaha Athéňanů o osvobození se ze samovlády. Třetí sporný bod, který zde Gomme řeší je, zda zavraždění Hipparcha ukončilo tyrannidu, či nikoliv. Posledním okruhem je velmi stručná polemika o tíživosti tyrannidy pro Athéňany.

Dále je v komentáři rozebírán vztah Thúkýdida k jeho předchůdcům, především k Hérodotovi i k jeho následníkům, v tomto případě *Athénské ústavě*. K tomu se váže i problematika zdrojů, ze kterých Thúkýdides čerpal. Konečně se pak Gomme věnuje chybám a nesrovnalostem v Thúkýdidově textu.

Pro *Athénskou ústavu* jsem zvolila obsáhlý komentář, který napsal P. J. Rhodes (1981). Již na začátku autor informuje o nálezů papyrů, na kterých se ústava nalezla. Velmi obsáhle a podrobně se zde rozebírají možné zdroje, ze kterých *Athénská ústava* čerpala.

Jedna kapitola jeho díla je pak věnovaná přímo tyrannidě Peisistratovců. Opět zde nacházíme bádání ohledně zdrojů *Athénské ústavy*, tentokrát však striktně zaměřené na úseky týkající se samovládců. Velké pozornosti se zde dostává i chronologii tyrannidy.

3.2. Další sekundární literatura

Do této podkapitoly patří všechna ostatní sekundární literatura týkající se Peisistratovců, ze které jsem čerpala. Uvést zde však všechny tituly by vzhledem k rozsahům práce nebylo možné, proto uvádím pouze několik nejdůležitějších studií.

Pro poznání Peisistratovy rodiny jako takové je stěžejní monografií Davies (1971). V tomto díle nacházíme kapitolu, která se věnuje Peisistratovcům. V první části této kapitoly je v sérii malých podkapitol zpracován původ jeho rodiny i podrobnosti o jeho manželstvích. Rozsáhle je zde zpracována otázka počtu jeho synů a jejich stáří, k čemuž se váže také otázka následnictví po Peisistratově smrti. Poslední podkapitola týkající se rodiny je zaměřená na Hippiovy potomky. Druhá část této kapitoly je pak zaměřena na majetek a příjmy rodiny.

Další důležitou monografií pro tyrannidu Peisistratovců je Jacoby (1949). Autor se zabývá především *Atthidami*, a pro rekonstrukci výzkumu si vybírá příběh Peisistratovců. Díky tomu uvádí rozličné prameny, ze kterých čerpali autoři zabývající se Peisistratovci. Především se Jacoby soustředí na Hérodota, Thúkýdida a *Athénskou ústavu*. V tomto díle se také pokouší určit chronologii Peisistratovců a do své práce opět začleňuje nejenom zlomky *Atthid*, ale i již zmíněné prameny.

Pro určení chronologie jsem mimo Jacobyho použila také článek, který publikoval Rhodes (1976). Ten se na několika stranách důkladně rozepisuje o chronologii Peisistratovců a je tedy vhodným pramenem pro tuto problematiku.

Shapiro (1989) napsal monografii, která je důležitým pramenem pro poznání kultury za doby tyranů. Ve svém díle popisuje kultury bohů, kteří byli důležití v archaickém období. Uvádí poznatky, které se o těchto kultech dochovaly, ať už z literatury či z archeologického materiálu. Kromě toho se zabývá i uměním archaické doby. Jelikož Peisistratovci vládli právě v archaickém období nacházíme při Shapirově popisu jednotlivých kultů, svátků a umění odkazy na Peisistrata a jeho syny a na jejich činnost v tomto odvětví.

Posledním dílem, které bych zde chtěla uvést je monografie od českého autora Pavla Olivy (1954). Autor se důkladně věnuje rané tyrannidě a ohledně Peisistratovců podává mnoho informací. Svůj popis začíná u původu Peisistratovců, pokračuje přes Peisistratovy pokusy o získání moci k vládě jeho synů, až ke konci tyrannidy v Athénách. Ve svém výkladu neopomíná ani chronologii Peisistratovců.

Během přípravy na tuto práci jsem našla další relevantní literaturu, která by se do této práce hodila, avšak bohužel jsem k ní neměla přístup. Proto přikládám stručný seznam této literatury:

Arrowsmith, S. P. (1988), *The tyranny at Athens in the sixth century B. C.*, Diss. Manchester.

Frost, F. J., *Toward a History of Peisistratid Athens*, in: *Festschrift Chester Starr*, Lanham, MD, 1985, str. 57-78.

Lavelle, B. (1993), *The Sorrow and the Pity: A Prolegomenon to a History of Athens under the Peisistratids, c. 560-510 B. C.*, Wiesbaden.

Sancisi-Weerdenburg, H. (2000), *Peisistratos and the tyranny: a reappraisal of the evidence*, Amsterdam: Gieben.

Sweeney, E. (2009), *Gods, Heroes and Tyrants: Greek Chronology in Chaos*, Algora Publishing.

4. PEISISTRATOVCI

Tato kapitola již bude obsahovat souvislý výklad o Peisistratovi a jeho synech. V několika podkapitolách zde bude představeno množství informací o této rodině, a to od počátků jejich moci v Athénách, až po jejich pád.

4.1. Athénská archaická společnost před Peisistratem

Dříve než se dostaneme k líčení hlavního tématu této práce, je nutné zasadit následující události do kontextu doby a místa. Peisistratova vláda spadá do archaického období ve starověkém Řecku.

Samotné Athény byly již v 7. století politickým centrem celé Attiky, rozlehlého území u Sarónského zálivu. Po smrti posledního krále zde vládla aristokracie, která na území Attiky byla nazývána eupatridé, tedy ti, kteří mají urozené otce.⁹⁸ Tato aristokracie měla v rukou veškerou moc v Athénách a opírala ji o vlastnictví půdy a stád dobytka. Tvořila také aristokratickou radu, která volila nejvyšší úředníky státu, archonty, a to pouze z řad aristokracie. Vedle aristokratů zde bylo množství prostého obyvatelstva, především zemědělci a řemeslníci.

Eupatridé ovládali hospodářský a politický život v Attice. Svě nadřazené postavení zneužívali ve svém zájmu proti drobným rolníkům a řemeslníkům. Značná část zemědělského obyvatelstva totiž upadala do závislosti na aristokratických statkářích. Nacházeli se zde závislí rolníci zvaní hektémorové, kteří museli odevzdávat část své úrody, snad jednu šestinu. Obvyklým jevem bylo, že se rolníci zadlužili aristokratům v důsledku neúrody či jiných pohrom. Jelikož ručili osobní svobodou, mnozí z nich upadali i s rodinou do tzv. dlužního otroctví, kdy mohli být jako otroci prodáni i za hranice Attiky a byla jim zabrána jejich půda.⁹⁹ Aristokraté se tak obohacovali na úkor chudých rolníků. Výstižný popis této doby nacházíme v *Athénské ústavě*: „*Potom po dlouhou dobu probíhaly rozbroje mezi urozenými a lidem. Jejich ústava byla totiž zcela oligarchická a zejména chudí a s nimi i jejich ženy a děti otročili boháčům. Byli označováni jako nádeníci a šestidílníci, protože za takový nájem obdělávali pole boháčů. Všechny půda byla v rukou několika mužů a jestliže nájem nespláceli, byli i s dětmi odváděni do otroctví.*“ (Arist. *Ath. pol.* 2)

Kolem roku 630 došlo v Athénách k prvnímu pokusu o násilné získání moci, když se aristokrat a olympijský vítěz Kylón pokusil o nastolení tyrannidy. Tento pokus se mu však nezdařil a spolu se svými přívrženci utekl do Athénina chrámu, kde byli jeho přívrženci pobiti na příkaz archonta Megaklea. Alkmeónovci, rod, ze kterého Megaklés pocházel, nesli ještě

⁹⁸ P. Oliva 1954, s. 279.

⁹⁹ P. Oliva 1954, s. 288-89.

dlouhou dobu následky za tuto bezbožnost. Uprchnout se podařilo pouze Kylónovi a jeho bratrovi.¹⁰⁰

Nedlouho po neúspěšném Kylónově pokusu o tyrannidu došlo k zapsání dosud pouze zvykového práva. Zákony zapsal kolem roku 621 Drakón.¹⁰¹ A ač bylo sepsání práva důležitou událostí pro neurozené obyvatelstvo, nepřineslo to do Athén žádných podstatných změn v hospodářství či společenské situaci.

Nicméně, prudký hospodářský vývoj začal vytvářet nové formy bohatství, které již nebyly vázány na vlastnictví půdy. Bohatým se tak stávalo i neurozené obyvatelstvo. Tato tzv. střední vrstva, tedy bohatí řemeslníci, obchodníci a svobodní rolníci rostla a sílila během 7. století. Tito řemeslníci a obchodníci navíc nebyli spokojeni s nastalou politickou situací, ve které byla všechna moc soustředěna pouze v rukou aristokratů.

Proto se na počátku 6. století odehrály důležité změny. Plútarchos (Plut. *Sol.*13) i *Athénská ústava* (Arist. *Ath. pol.* 5) nás informují, že si Athéňané zvolili podle jejich názoru nejspolehlivějšího muže, aby urovnal poměry. Roku 594/3 byl tedy zvolen archontem Solón, který již v tomtéž roce provedl řadu reforem. Solón byl původem aristokrat, ale majetkem se řadil ke střední vrstvě. Proto byl pro obyvatele archaických Athén ideální volbou, neboť se domnívali, že „...*jediný Solón stojí zcela stranou těchto zlořádů a nemá podíl ani na nespravedlivostech, jichž se dopouštěli boháčů, ani ho netísňí nouze, již trpí chudina.*“ (Plut. *Sol.* 14)

Solón se snažil zmírnit rozpor mezi aristokracií a lidem, a to především kompromisem. Vínou za špatnou situaci v obci nesla podle jeho názoru hrabivost aristokracie, a proto se na ni soustředil při svých reformách.

Nejdůležitější reformou byla tzv. *seisachtheia*, tedy setřesení břemene. Touto reformou zrušil současné dluhy rolníků a osvobodil ty, kteří upadli pro dluhy do otroctví. Nad to vykoupil i Athéňany prodané do ciziny. Do budoucnosti pak zakázal ručit za dluhy osobní svobodou.

Dalším důležitým krokem bylo rozdělení všech občanů do čtyř tříd podle výnosů z pozemkového majetku a podle toho odstupňování práv a povinností. Tímto činem byl zrušen monopol aristokracie na politické vedení státu. Neméně důležitými počiny bylo například obnovení lidového shromáždění, losování úředníků či oslabení původní aristokratické rady a nastolení rady čtyř set.

¹⁰⁰ P. Oliva 1954, s. 290.

¹⁰¹ P. Oliva 1954, s. 295.

Poté, co Solón učinil tyto změny, lidé k němu přicházeli, protože nebyli se zákony spokojeni.¹⁰² Solón, který nechtěl nic měnit se rozhodl na deset let opustit Athény a vydal se na cesty. Svými reformami si zneprátelil obě strany. Nesplnil totiž očekávání ani jedné z nich, neboť prostému lidu jeho reformy nestačily a pro aristokracii byly příliš veliké.

Po Solónově odchodu fungovala jeho ustanovení celé čtyři roky.¹⁰³ V pátém roce však kvůli rozbrojům neustavili archonta a archón Damasiás, který byl zvolen na následující rok, zastával úřad celé dva roky a dva měsíce, než byl úřadu násilně zbaven. V roce po Damasiovi panovalo naopak 10 archontů. A v 60. letech 6. století¹⁰⁴ se odehrávaly boje mezi aristokracií, kterých se účastnil i Peisistratos a ze kterých po nějaké době vyšel jako vítěz.

4.2. Původ rodiny Peisistratovců

Na tomto místě je třeba se pozastavit nad samotným původem Peisistrata a jeho rodiny. O Peisistratově rodině nemáme mnoho informací. Dochovaný materiál nám však podává ty nejzákladnější. Jméno tohoto rodu, pokud nějaké měli, není známé, a tak se Peisistratovi potomci jednoduše nazývají Peisistratovci.

Již z Hérodota (Hdt. V. 65) se dozvídáme, že Peisistratovci pocházeli původně z Pylu na Peloponnésu. Podle antické tradice byli potomky mýtického krále Nestora. Právě odtud měl Peisistratos dostat své jméno, podle Peisistrata, syna Nestorova. Z Pylu měly pocházet i rody Kodrův a Melanthův, které se po přestěhování do Attiky staly starými královskými rody. Ti pak měli být příbuznými právě Peisistratovců.¹⁰⁵ Na tuto příbuznost se u Diogena Laertského (D.L. I. 2.53) Peisistratos odvolává, když obhájí svoji samovládu, tedy že je příbuzný s královskou rodinou Kodrovců. Tento nárok byl však nejspíše pouhým výmyslem, aby v době, kdy se Peisistratos stal tyranem, umístil svou rodinu na rovnu s attickou královskou rodinou.¹⁰⁶

Davies uvádí, že zatím nelze plně objasnit tradici, podle které opravdu pocházeli z aristokratického rodu z Pylu, avšak této skutečnosti nasvědčuje to, že i v Attice byli známí jako eupatridé. U badatelů se ale objevily i spekulace, podle kterých byla Peisistratova rodina v době před Solónem, jakožto rodina přistěhovalců, vyloučena z vlády. To by poté vysvětlovalo jejich politikou činnost, tedy podporování Solóna do funkce mírotvorce, aby zničil monopol, který je vylučoval z úřadů.¹⁰⁷

¹⁰² Arist. *Ath. pol.* 11.1.

¹⁰³ Arist. *Ath. pol.* 13.1.

¹⁰⁴ E. Stein-Hölkeskamp 1989, s. 139.

¹⁰⁵ H. Berve 1967, s. 47.

¹⁰⁶ C. Hignett 1952, s. 104.

¹⁰⁷ Srv. J. K. Davies 1971, s. 444; C. Hignett 1952, s. 105; P. Oliva 1954, s. 320.

Rodina sídlila v regionu na východním pobřeží, zvaném Braurón. Z dialogu *Hipparchos* (Ps. Plat. *Hipp.* 228b) a Plútarchova díla (Plut. *Sol.* 1) se pak dozvídáme, že Peisistratos pocházel z dému Filaidai. Braurón byl totiž situován do pozdějšího dému Filaidai.

Pokud jde o majetek rodiny, získávali ho jednak ze svých soukromých zdrojů a jednak z jejich zdrojů jako samovládců. Peisistratovci měli v držení zemědělskou půdu v Braurónu, kde sídlili. Vliv této rodiny byl patrný jak ve vnitrozemí, tak i dále na pobřeží až po Marathón. Peisistratos dále rozšířil moc rodiny během svého druhém exilu, a to díky kontrole stříbrných a zlatých dolů v Thrákii. Později měli Peisistratovci přístup i k dolům v attickém Laureiu.¹⁰⁸

První známý člen této rodiny byl pravděpodobně Peisistratos, archón v roce 669/8. Snad to byl přímý předek Peisistrata, avšak nic podrobnějšího o něm nevíme. Dále nám chybí nejspíše jedna celá generace, načež se objevují zmínky o Hippokratovi.

Hippokratés byl otcem Peisistrata a Hérodotos nám vypráví o neuvěřitelném znamení, které se Hippokratovi dostalo, než se mu narodil jeho syn. Zkazky o takovýchto znameních před narozením budoucího vládce byly běžné i u ostatních tyranů.¹⁰⁹

„Dokud byl Hippokratés ještě soukromou osobou, přihodil se mu v době, kdy přihlížel olympijským hrám, veliký div. Když porazil obětní zvířata a připravené kotle byly plné masa a vody, začaly se vařit bez ohně a překypěly. Lakedaimoňan Chilón, který byl přítomen a tomuto zázraku přihlížel, radil Hippokratovi, nejprve aby se neženil s ženou, která by mu mohla porodit děti, potom, pokud je ženat, aby ženu zapudil, a má-li snad nějakého syna, aby se ho zřekl. Hippokratés prý ovšem této rady Chiliónovy nechtěl uposlechnout a po oné události se mu narodil řečený Peisistratos, který za rozbrojů mezi obyvateli pobřežními a Athéňany z roviny pojal úmysl zmocnit se samovlády.“ (Hdt. I. 59)

Rod Peisistratovců pak pokračoval Peisistratovými syny. O těch však bude řeč v pozdějších kapitolách.

Tradice podle Plútarcha také uvádí, že Peisistratos byl příbuzný Solónu, a to skrze matku, neboť ta měla být sestřenicí matky Solónovy.

4.3. Počátky Peisistratovy politiky

První zmínky o Peisistratovi se dochovaly v rámci velkých politických nepokojů, které nastaly po Solónových zákonech. Prameny,¹¹⁰ které nás informují o těchto událostech se shodují na tom, že v konfliktu figurovaly tři skupiny. Plútarchos tvrdí, že byly založeny současně a

¹⁰⁸ O tomto tématu více viz. J. K. Davies 1971, s. 452-53.

¹⁰⁹ H. Berve 1967, s. 47.

¹¹⁰ Tedy Arist. *Ath. pol.* 13.4; Hdt. I. 59; Plut. *Sol.* 13.

existovaly ještě před Solonovými reformami.¹¹¹ Na základě těchto zpráv by se dalo předpokládat, že tyto strany pojmenované podle zeměpisných odlišností krajiny existovaly delší dobu a teprve po Solonových reformách se jejich politika vyostřila. Tato zpráva se však neshoduje s ostatními prameny,¹¹² podle kterých se skupiny utvořily až po Solónových reformách. Historikové se pak přiklánějí spíše ke svědectví Hérodotovu než k Plútarchovu.¹¹³

Každá skupina měla název, který se odvíjel právě od území, na kterém hospodařila. Bleicken poznamenává, že toto členění nejspíše ovlivnila Kleisthenova reforma fýl, protože odlišovala tři části Attiky.¹¹⁴ V čele každé z nich pak stál jeden aristokrat. Dochované prameny se ne vždy shodnou na názvu jednotlivých území, avšak na totožnostech předáků se shodnou vždy.

Jednu skupinu tvořili obyvatelé z pobřeží. V pramenech jsou označováni jako *paralioi* a měli to být především obchodníci a řemeslníci,¹¹⁵ kteří představovali zájmy bohatnoucí střední vrstvy a kteří se za účelem obchodu usazovali právě na pobřeží. V čele této strany stál Alkmeónovec Megaklés,¹¹⁶ syn Alkmeóna. *Athénská ústava* se shoduje s líčením, které se nám zachovalo u Plútarcha, tedy že tato strana zastávala jakousi střední, smíšenou ústavu a stála proto mezi druhými dvěma stranami. Díky tomu pak byla schopna se spojit v případě potřeby s jednou z nich.

Druhou stranou byli obyvatelé z rovin či nížin, jejichž vůdcem byl Lykúrgos, syn Aristolaidův. Toto seskupení známe pod názvem *pediaioi*. Stejně jako pro obyvatele pobřeží i pro tuto skupinu máme zachované politické tendence, které v tomto případě byly oligarchické. A právě zde, jak se dá očekávat, se soustředila největší část aristokratických rodin, které měly v držení nejvíce pozemků.

Třetí skupinou byli obyvatelé z hor, tedy z pohoří ve východní části Attiky, kteří byli největšími zastánci demokracie. Tyto politické zájmy, které jednotlivým skupinám připisovala *Athénská ústava* jsou zřejmě pouze zpětnými zobrazeními kategorií politické teorie ze čtvrtého století.¹¹⁷

¹¹¹ Plut. *Sol.* 13.

¹¹² Srv. Hdt. *I.* 59; Arist. *Pol.* V. 1305a.

¹¹³ Srv. P. Oliva 1954, s. 318; C. Hignett 1952, s. 110.

¹¹⁴ J. Bleicken 2002, s. 33.

¹¹⁵ Srv. Arist. *Ath. pol.* 13,4.; Plut. *Sol.* 29.; Hdt. *I.* 59.

¹¹⁶ Megakleův děd Megaklés byl zodpovědný za potlačení Kylónova spiknutí a za zavraždění jeho stoupenců. Od té doby si nesla rodina Alkmeónovců stigma, za které platili mimo jiné i vyhnanstvím.

¹¹⁷ Srv. E. Stein-Hölkeskamp 1989, s. 140; H Berve 1967, s. 46-47.

Hérodotos nazývá tuto skupinu jako *hyperakrioi*. Pozdější spisovatelé včetně Plútarcha¹¹⁸ ji pak nazývají jako *diakrioi* nebo *epakrioi*. Hignett pak připouští, že Hérodotovo označení mohlo znamenat něco trochu jiného. V tomto případě ne muži z hor, ale muži za horami. Pak se podle jeho názoru tento termín v Athénách používal jako odkaz na jádro této strany, kterým byli stoupenci a sousedi Peisistrata, kteří žili v Braurónu ve východní Attice¹¹⁹. Oliva ve svém díle *Ranná řecká tyrannis* zpracoval pohledy různých badatelů ohledně totožnosti *diakriů*. U historiků se tak objevují názory, že *diakriové* byli drobní rolníci a pastevci z hornaté části Attiky, městskou chudinou či svobodnými horníky.¹²⁰

Hérodotos dává těmto třem stranám pouze regionální charakter. Větší smysl však dávají informace uvedené v pozdějších zdrojích. Tedy ačkoliv jméno této skupiny bylo odvozeno od lokality, její stoupenci museli být z více částí Attiky. Patřili mezi ně podle Plútarcha i thétové, tedy občané bez půdy, kteří byli nejvíce v opozici proti bohatým občanům. Dále tam patřili držitelé půdy, kteří byli vyvlastněni před *seisachtheiou* a také bývalí *hektémorové*, kteří při přerozdělování půdy žádnou nedostali a očekávali, že spojení s Peisistratem jim přinese satisfakci.¹²¹

Podle *Athénské ústavy* pak mezi ně patřili i ti, kteří v důsledku Solónových zákonů přišli o své pohledávky a zchudli, a ti, kteří neměli čistý občanský původ a byli tím pádem poháněni strachem o svůj osud.¹²² Pramenem pro tuto druhou skupinu měla být autoru *Athénské ústavy* revise listu občanů tzv. *diapséfismos*,¹²³ kterou získali do rukou Athéňané po vyhnání tyranů a jejímž předmětem bylo vyloučit ilegální občany. Proto se pak autor *Athénské ústavy* domnívá, že tyrani byli podporováni občany se sporným nárokem na občanství. Tvrzení ohledně zchudlých statkářů má podle Hignetta¹²⁴ své nedostatky, neboť polemizuje s tím, že ti, kteří utrpěli ztrátu po Solónových zákonech byli pravděpodobně dříve tak bohatí, že je pouhé zrušení dluhů nemohlo zbídačit natolik, aby se připojili k agrární revoluci. Podle mého názoru mohla být ztráta peněz dostatečnou motivací pro zapojení se do politických bojů. Ať tedy do této strany patřily uvedené skupiny obyvatel či nikoliv, je jisté, že se zde soustředovalo největší množství chudých občanů a že logicky nemohli pocházet pouze z tohoto jednoho území. Naopak je pravděpodobné, že žili i v jiných částech Attiky.

¹¹⁸ Plut. *Sol.* 13.2 a 29; Arist. *Ath. pol.* 13.4.

¹¹⁹ C. Hignett 1952, s. 110.

¹²⁰ Pro větší rozbor viz. P. Oliva 1954, s. 318-19.

¹²¹ C. Hignett 1952, s. 111.

¹²² Arist. *Ath. pol.* 13.

¹²³ C. Hignett 1952, s. 111.

¹²⁴ Tamtéž.

A právě v čele skupiny z hor stanul Peisistratos, který z této oblasti pocházel a který nakonec vyšel z bojů vítězně. Hérodotos (Hdt. I. 59) dokonce uvádí, že to byl právě Peisistratos, který založil tuto třetí stranu.¹²⁵

Podrobné informace o těchto událostech a o bojích se nám bohužel nezachovaly. Podle *Athénské ústavy* a Plútarcha byly hlavními příčinami těchto sporů chudoba, která postihla občany po zrušení dluhů a nespokojenost s ústavou. Dále se pak u Plútarcha dozvídáme (Plut. Sol. 29), že za této situace se do Athén vrátil ze svých cest Solón a sloužil jako jakýsi sprostředkovatel mezi všemi skupinami a snažil se mezi nimi vyjednat mír. Nejvíce ho poslouchal Peisistratos, který měl k Solónovi velmi blízko.

Ohledně počátku rozbrojů můžeme v antické tradici sledovat tři různé postupy. Nejprve zde máme podání *Athénské ústavy* a Plútarcha, podle kterého vypukly najednou boje všech tří skupin. V Aristotelově politice (Arist. Pol. V. 1305a) nacházíme větu, podle které Peisistratos roznítil bouři proti obyvatelům rovin. To by naznačovalo, že nejdůležitější boj se odehrával mezi těmito dvěma skupinami. Tedy mezi skupinou vedenou Peisistratem a skupinou vedenou Lykúrgem.

Třetí pojetí nacházíme u Hérodota. Ve svém díle uvádí, že Peisistratos pojal úmysl zmocnit se samovlády v době, kdy se odehrávaly rozbroje mezi občany pobřeží a občany z roviny. V tomto případě by se tak třetí skupina, obyvatelé z hor, zapojila do sporů až sekundárně, čemuž odpovídá i Hérodotovo tvrzení, že tuto skupinu založil sám Peisistratos.¹²⁶ Zdá se, že toto pojetí podporuje i Oliva,¹²⁷ který nepovažuje předchozí koncepci za dostatečnou, neboť podle jeho názoru nešlo v Athénách v 6. století pouze o boj mezi statkáři, nýbrž o boj sílících nearistokratických skupin proti aristokracii, jejímž hlavním majetkem bylo pozemkové vlastnictví.

Peisistratos tedy zvítězil nad svými protivníky, ovšem nedokázal to jen díky zchudlým rolníkům a neplnoprávným občanům, nýbrž s pomocí žoldníků a za podpory aristokratů z jiných měst.¹²⁸

4.4. Trojí ovládnutí Athén

Zprávu o tom, jak se Peisistratos dostal v Athénách ke svrchované moci, nám podává *Athénské ústava* (Arist. Ath. pol. 14-15), Hérodotos (Hdt. I. 59-64), Plútarchos (Plut. Sol. 30) a taktéž Diogenés Laertský (D.L. I. 2.66). Poslední dva uvedené prameny se pak soustředí

¹²⁵ Tím se však dostává do rozporu s Plútarchem, který existenci všech tří stran řadí už do doby před Solónem.

¹²⁶ Hdt. I. 59.

¹²⁷ P. Oliva 1954, s. 318.

¹²⁸ J. Bleicken 2002, s. 33.

především na Peisistratovo první uchopení moci, kdežto v *Athénské ústavě* a u Hérodota nacházíme podrobné popsání celého Peisistratova boje o moc.

4.4.1. První získání moci

Všechny tyto prameny se shodují v tom, že Peisistratos si sám způsobil zranění a tvrdil, že ho zranili jeho nepřátelé. Hérodotos pak uvádí, že poranil dokonce i své mezky, aby to vypadalo, že ho nepřátelé napadli právě tehdy, když chtěl jet na pole. S tímto spřežením se podle Hérodota přihnal na agoru. V Plútarchově díle se taktéž dozvídáme, že se Peisistratos dostavil na agoru a pobouřený lid následně nechal svolat sněm. U Diogena se naproti tomu píše, že Peisistratos předstoupil před héliaiu.¹²⁹ *Athénská ústava* se nerozepisuje o tom, kde Peisistratos svá zranění lidu předvedl.

Nelze s určitostí říci, kam Peisistratos přišel prezentovat svou lest, ale já se kloním nejvíce ke zprávě Hérodotově a Plútarchově, neboť na agoře mohlo Peisistrata zahlédnout více lidí, což bylo pravděpodobně jeho účelem.

Hérodotos, *Athénská ústava* a Diogenés se pak shodují v tom, že Peisistratos přemlouval lid, aby mu poskytl osobní stráž. U Plútarcha nenacházíme žádnou zmínku o tom, že by osobní stráž byla nápadem Peisistratovým. Tam se totiž dočteme, že přidělení osobní stráže z občanů města bylo návrhem Aristóna. Toto jméno figuruje i v *Athénské ústavě*, avšak v jiném tvaru. Tam se o něm dílo zmiňuje jako o Aristiónovi, nikoliv Aristónovi. Tento Aristión pak mohl být nějaký aristokrat, který se s Peisistratem přátelil.¹³⁰ Blízko Braurónu, odkud Peisistratos pocházel, byla dokonce objevena i pohřební deska, která zobrazuje reliéfní portrét Aristióna.¹³¹ Kromě Aristióna byl na Peisistratově straně i lid, neboť on byl přítelem lidu a jeho nepřátelé byli i nepřáteli lidu. Stein-Hölkeskamp se domnívá, že toto představení před lidem bylo vyvrcholením jeho činností, během kterých se Peisistratovi podařilo odvrátit přízeň dému od jeho nepřátel k sobě samému.¹³²

Spisy se rozcházejí i v tom, kolik mužů Peisistratos od lidu získal. V *Athénské ústavě* není počet uveden. Hérodotos uvádí tři sta mužů, Diogenés čtyři sta, a to mužů nejmladších. Podle Plútarchovy zprávy navrhl Aristón padesát mužů,¹³³ avšak lid nechtěl o počtu vyjednávat, a proto nechal Peisistrata, aby jich shromáždil, kolik bude chtít. Všichni autoři se však shodují na názvu těchto mužů. Byli to takzvaní κορυνηφόροι, což se v českých překladech těchto děl

¹²⁹ Avšak také se zde píše, že před shromáždění přistoupil Solón, viz níže.

¹³⁰ H. Berve 1967, s. 48; J. B. Bury 1908, s. 192.

¹³¹ J. B. Bury 1908, s. 192.

¹³² E. Stein-Hölkeskamp 1989, s. 142.

¹³³ Tento počet převzal i J. B. Bury 1908, s. 192.

překládá jako „muži s palicemi“ (Arist. *Ath.pol.* 14.1), „klackonoši“ (Hdt. *I.* 59), „muži s kyji“ (Plut. *Sol.* 30). S těmito bojovníky se pak Peisistratos zmocnil Akropole.

U Plútarcha a Diogena navíc nacházíme zmínky o Solónovi, které tvrdí, že tam byl také přítomný a vystupoval proti Peisistratovi. Diogenés píše o tom, jak Solón přiběhl před lidové shromáždění¹³⁴ a vyjevil Peisistratovy úklady. Cituje nám také údajná Solónova slova, která nacházíme i u Plútarcha. Rozdíl spočívá v tom, že tato slova pronesl Solón podle Diogenovy zprávy během Peisistratova vystoupení, kdežto podle Plútarcha pronesl tatáž slova, když už se vzdal své snahy lid přesvědčit. Podobnou citaci tedy uvádí jak Diogenés (D.L. *I.* 2.49) tak i Plútarchos (Plut. *Sol.* 30).

Plútarchos udává mnohá další údajná Solónova slova. Dozvídáme se u něj, že dokonce přistoupil k Peisistratovi ještě před tím, než byl svolán sněm a řekl mu: „*Synu Hippokratív, nesprávně hraješ úlohu Homérova Odyssea. Ten si totiž způsobil zranění proto, aby tím oklamal nepřátele, ty tak činiš, abys obelstil své spoluobčany.*“ (Plut. *Sol.* 30). Solón však nepřesvědčil ani Peisistrata ani lid.

Tak se tedy Peisistratos zmocnil vlády v Athénách poprvé. Tato vláda však, jak píše Hérodotos (Hdt. *I.* 60), neměla dlouhého trvání, protože ještě nezapustila dostatečné kořeny. Ačkoliv byl Peisistratos populární u většiny Athéňanů, popularitu nenacházel u athénských aristokratů, především Alkmeónovců a Filaiovců, kteří se proti němu spojili a vyhnali ho.¹³⁵ Podle *Athénské ústavy* (Arist. *Ath. pol.* 14.3) se spolu spikli stoupenci Megaklea a Lykúrga a vyhnali Peisistrata z města. Zajímavé je, že se jak u Hérodota, tak i u Aristotela setkáváme s tím, že to byli pouze stoupenci těchto důležitých mužů. Parker pak uvádí že ho vyhnali dokonce i z Attiky,¹³⁶ zatímco jiní badatelé předpokládají, že tento exil byl relativně mírný a Peisistratos mohl zůstat nerušeně v Attice, nejspíše v Braurónu.¹³⁷

To, že se Peisistratovi povedlo stát se tyranem, na rozdíl od Kylóna, může být připsáno tomu, že Athéňané s jeho vládou vnitřně souhlasili. Rozdíl mezi jejich reakcemi na získání tyrannidy lze nejlépe vysvětlit tím, že mezi oběma pokusy figurovala volená vláda Solónova, která Athéňany připravila na tu Peisistratovu. S tímto poznatkem přichází Parker¹³⁸ a já se domnívám, že je to zajímavá teorie.

¹³⁴ Později v dopisu Epimenidovi píše o tom, že Peisistratos předstoupil před héliaiu, a nikoliv před shromáždění.

¹³⁵ Srv. J. B. Bury 1908, s. 193; P. Oliva 1954, s. 321; V. Parker 2014, s. 130.

¹³⁶ V. Parker 2014, s. 130.

¹³⁷ H. Berve 1967, s. 48; C. Hignett 1952, s. 114.

¹³⁸ V. Parker 2014, s. 129.

Ještě zajímavější je teorie, která rozebírá fakt, že Athéňané dobrovolně dali Peisistratovi nástroj, kterým získal moc. Neboť Akropolis byla získána bojovníky schválenými občanským dekretem, což byla naprostá novinka, stejně jako samotné ustanovení těchto bodyguardů.¹³⁹ Vystává tu pak otázka, zda sami Athéňané nechtěli, aby se Peisistratos dostal do čela státu.

4.4.2. Druhé získání moci

O dalších událostech jsme informováni z *Athénské ústavy* a od Hérodota. Rozpory mezi autorem *Athénské ústavy* a Hérododem, ze kterého on očividně čerpal a kterého dokonce i jmenuje (Arist. *Ath. pol.* 14.4), jsou dány tím, že kromě něj čerpal i z některé *Atthidy*.¹⁴⁰

Délka Peisistratova exilu je neznámá, ale je jisté, že se během něho obě skupiny, tedy paraliové a pediaiové dostaly do vzájemných sporů a Megaklés, který tím byl oslaben, nabídl Peisistratovi spojenectví. Je možné, že sám Megaklés měl rozpory i se svou vlastní skupinou, a proto viděl v Peisistratovi vhodný nástroj k boji proti ostatním. Toto spojenectví však bylo podmíněno tím, že si Peisistratos za manželku vezme Megakleovu dceru. Peisistratos se sňatkem souhlasil a pro znovuzískání moci nad Athénami vymysleli velmi zajímavý způsob.

Stejně jako při jeho prvním získání moci, spolehl se Peisistratos na lest. Autoři obou již zmiňovaných děl to považovali za věc poněkud prostoduchou. Především Hérodotos dává ve své zprávě najevo, že takový podvod nebyl hoden athénských občanů, kteří se právě svou chytrostí odlišovali od hloupějších barbarských národů. *Athénská ústava* pak tuto lest prezentuje jako výmysl Megaklea, Hérodotos to připisuje prostě jenom jim. Autor *Athénské ústavy* v tomto úseku odkazuje přímo na Hérodotovu zprávu a doplňuje ji dalšími informacemi.

Co se tedy stalo, bylo to, že našli krásnou a vysokou ženu¹⁴¹ jménem Fyé, která pocházela z dému Paiánie.¹⁴² Berve¹⁴³ se domnívá, že mohla být dcerou Sókrata z dému Paiánie, Peisistratova přítele. Tuto ženu oblékli do plné zbroje tak, aby vypadala jako bohyně Athéna a postavili ji do vozu spolu s Peisistratem. Do města pak poslali napřed hlasatele, který šířil zprávu, že sama Athéna přivádí Peisistrata zpět do města.

„Přijměte, Athéňané, Peisistrata příznivě, neboť samotná Athéna mu prokázala největší čest ze všech lidí a přivádí ho zpět na vaši Akropoli.“ (Hdt. I. 60)

Zatímco se zpráva šířila, vjel Peisistratos do města na voze vedle Fyé, převlečené za Athénu. Lidé této lsti uvěřili a dívku pokládali za samotnou bohyni. Vzdávali jim poctu a vítali

¹³⁹ H. Berve 1967, s. 48.

¹⁴⁰ P. J. Rhodes 1981, s. 189.

¹⁴¹ Měla měřit bez tří palců čtyři lokte, což je asi 179 cm.

¹⁴² *Athénská ústava* (Arist. *Ath. pol.* 14.4) nás však informuje o tradici, podle které to byla Thrákyně z Kollytu, která prodávala věnce.

¹⁴³ H. Berve 1967, s. 49.

je a Peisistrata přijali jako svého vládce. Jásavé obyvatelstvo, které přivítalo Peisistrata zpět, mohlo být docela dobře svědectvím jeho popularity u prostého lidu. K tomu se pak pojilo i to, že pokud bohyně chtěla Peisistrata u moci, byla vlastně tato tyrannis legitimní.¹⁴⁴

Epifanie bohů doprovázejících hrdinu na voze byly již dlouho zavedeny v řeckém umění a v Athénách to byla především dvojice Athény a Héraklea.¹⁴⁵ Proto by bylo logické předpokládat, že právě odtud se nechali inspirovat pro svou lest. V takovém případě bylo možné předpokládat, že obeznámenost se scénou z řeckého umění umožňovala Athéňanům rozpoznat, co se tímto procesím naznačuje. Tato epizoda se přihodila ve společnosti, kde bylo běžné se při kultovních počinech připodobňovat k bohům, a tím by se vysvětlovalo, proč Athéňané, kteří byli pokládáni za moudré a vzdělané obyvatelstvo, uvěřili takové lsti.¹⁴⁶ A ačkoliv se o této skutečnosti nevyjadřovali antičtí spisovatelé příliš hezky, Murray tuto epizodu bere jako důkaz důležitosti Peisistratova spojení s bohyní Athénou. V jeho příjezdu vidí náboženské procesí.¹⁴⁷

Pravdivost této epizody není zcela potvrzena, ani vyvrácena. U badatelů nacházíme různé výklady této zprávy. Jeden například tvrdí, že tento příběh o přestrojené dívce vznikl později z toho, že Peisistratos, když získal tyrannidu potřetí, zvítězil u chrámu Athény Pallénské.¹⁴⁸ Další výklad tvrdí, že Peisistratos se vrátil do Athén s pomocí stříbrných peněz, které vytěžil v thráckých dolech v Pangaiu během svého exilu. Na nich byl obraz bohyně Athény, proto se rozšířilo tvrzení o Athénině pomoci Peisistratovi. Tyto teorie však nejsou dostatečně přesvědčivé, neboť se zde spojují materiály poskytnuté pro Peisistratovo první i druhé vyhnanství.¹⁴⁹

Peisistratos se tedy zmocnil samovlády podruhé a podle dohody s Megakleem se oženil s jeho dcerou. Druhá Peisistratova vláda byla opět krátká, neboť nedlouho po uzavření sňatku došlo mezi Peisistratem a Megakleem k roztržce. V pramenech se uvádí jediný důvod této roztržky, a tím bylo to, že se Peisistratos nechtěl manželsky stýkat se svou ženou. Hérodotos vypráví, že to nejdříve tajila, avšak nakonec to prozradila své matce a odtud se to doneslo i k jejímu otci, který to pojal jako urážku a důvod pro následné vyhnání tyрана.

Peisistratovy důvody pro takovéto chování nejsou úplně jasné. Hérodotovo vysvětlení spočívá v tom, že Peisistratos již syny měl. Dalším důvodem pak podle něj bylo to, že Alkmeónovci byli stíženi kletbou,¹⁵⁰ a proto nechtěl, aby se mu z této rodiny zrodily děti.

¹⁴⁴ H. Berve 1967, s. 49.

¹⁴⁵ J. Boardman 1989, s. 159.

¹⁴⁶ J. Boardman 1975, s. 1.

¹⁴⁷ O. Murray 1993, s. 271.

¹⁴⁸ P. Oliva 1954, s. 321.

¹⁴⁹ Více o tomto tématu viz. P. Oliva 1954, s. 322.

¹⁵⁰ Za zabití Kylónových spiklenců.

My víme jistě, že Peisistratos již měl syny od bývalé ženy. Důvodem pro nechuť zplodit další syny však nebylo to, že by mu stačili synové, které již měl, nýbrž šlo spíše o následnictví. Peisistratos toužil svou vládu předat dál, a pokud by měl syny s Megakleovou dcerou, mohl by tím ohrozit zájmy svých starších synů.¹⁵¹ Je velmi pravděpodobné, že Megaklés měl své vlastní plány o zapojení se do vlády skrz svého možného vnuka.¹⁵²

Toto odůvodnění roztržky mezi Peisistratem a Megakleem podávané antickými autory však úplně nepřesvědčilo všechny badatele. Příčinu nepřátelství mezi oběma muži hledají hlouběji než v pouhé osobní rovině, která mohla být jen pouhou zástěrkou. Důvodem roztržky tak mohla být třeba Megakleova obava, že tyran upevní svou moc příliš pevně, na úkor jeho samého. Nebo snad chtěl Peisistratos činit radikální opatření, která mohla ohrozit zájmy různých skupin obyvatelstva.¹⁵³ Tato teorie zní zajímavě ale vzhledem k nedostatku materiálu nelze podle mě ničím doložit její pravdivost.

Rozhněvaný Megaklés se opět smířil s bývalými spojenci,¹⁵⁴ avšak než stačili něco podniknout, Peisistratos se doslechl, že se proti němu něco chystá a uprchl ze země.

Při tomto exilu již musel opustit Attiku nadobro, protože byl kvůli zákonu proti tyranům trestně stíhán. Upadl do nemilosti a jeho majetek byl zabaven a veřejně nabídnut. Pouze jeden Athéňan se odvážil si ho koupit, a to Kalliás, syn Fainippa, který byl hlavou Eleusínského rodu Kéryků a nepřítelem tyranů.¹⁵⁵

Peisistratos byl tedy vypuzen podruhé, ale neustal ve svých aspiracích na tyrannidu v Athénách. Podle Hérodota (Hdt. I. 61) dal na mínění svého syna Hippiá, že je třeba, aby samovládu získal zpět. Během let v exilu se Peisistratovci snažili získat si finanční prostředky a formovat nové vztahy, aby mohli znovu získat moc v Athénách. Dostávali i dary z mnohých měst, která jim byla zavázaná. Mezi nimi jim nejvíce peněz věnovali Thébané. Připojil se k nim také muž z Naxu jménem Lygdamis, který s sebou kromě peněz přivedl i vojsko, a Peisistratos ho pak za odměnu učinil vládcem Naxu, když se později tohoto ostrova zmocnil.

Athénská ústava nás informuje,¹⁵⁶ že zatímco byl Peisistratos ve vyhnanství, usadil se nejprve na severozápadním pobřeží Egejského moře u Thermského zálivu, kde snad díky dohodě s Makedonií založil osadu Rhaikelos.¹⁵⁷ Odtud po nějaké době pokračoval do oblasti

¹⁵¹ Srv. H. Berve 1967, s. 49; O. Murray 1993, s. 269; J. B. Bury 1908, s. 194.

¹⁵² H. Berve 1967, s. 50.

¹⁵³ P. Oliva 1954, s. 322-23.

¹⁵⁴ Badatelé je vesměs uvádějí prostě jako Peisistratovy nepřátele. C. Hignett 1952, s. 114 vypisuje jmenovitě jeho oponenty, tedy Lykúrga a Leogora.

¹⁵⁵ Srv. Hdt. VI. 121; C. Hignett 1952, s. 114; H. Berve 1967, s. 50.

¹⁵⁶ Arist. *Ath. pol.* 15.2.

¹⁵⁷ H. Berve 1967, s. 50; J. B. Bury 1908, s. 194.

Pangajského pohoří blízko řeky Strymónu, kde využil zlaté doly a získal tak velké bohatství. A právě za tyto peníze byl schopný si najmout žoldnéře.

Kromě žoldnéřů se snažil získat si i co největší vojenskou podporu z řeckých obcí. Jeho spojenci, kromě již zmíněných Thébanů a Lygdamida, byli podle *Athénské ústavy* především jezdci vládnoucí Eretrii, jejichž město bylo skvělou základnou pro útok na Athény. Hérodotos zahrnuje do jeho sil i argejské vojsko, neboť z Argu měl Peisistratos druhou manželku. Na pomoc mu přišla i Thessalie.¹⁵⁸

4.4.3. Třetí získání moci

Hérodotos (Hdt. I. 61-64) nám následující události rozvíjí mnohem více než *Athénská ústava*. Po vylíčených přípravách se Peisistratos pokusil znovu uchopit moc v Athénách. Tentokrát se, na rozdíl od předchozích pokusů, kdy se spoléhal na lest, spoléhal na hrubou vojenskou sílu. Podle Hérodotovy zprávy vyrazili Peisistratovci z Eretrie a v Attice přistáli nejprve u břehů Marathónu, kterého se zmocnili a kde se utábořili. Tam k nim pak přicházeli jejich spojenci z města i z okolního venkova. Athéňané proti němu vytáhli v plné síle až v okamžiku, kdy se doslechli, že se proti nim Peisistratos vypravil od Marathónu. Vojska se střetla u chrámu Athény Pallénské.

Hérodotos nám k této kapitole přikládá fantastickou zprávu o věstci Amfilytovi z Akarnánie. Ten prý přistoupil k Peisistratovi a v hexamtru mu přednesl tuto věštbu.

„Sítě již vrženy jsou a léčky čekají kořist; ryby se přihnou valem za jasné měsíční noci.“
(Hdt. I. 62)

Peisistratos z věštby správně pochopil, že má zaútočit v navečer. Neboť v tu chvíli Athéňané právě jedli a někteří po jídle hráli hru v kostky. Peisistratos na ně zaútočil a obrátil Athéňany na útěk, a tak v bitvě zvítězil. Aby se pak Athéňané znovu neshromáždili a zůstali rozptýleni, vymyslel prý Peisistratos plán. Poslal na koních své syny, aby prchající dostihli a vyjevili jim Peisistratovu vůli. Vyzývali je, aby odešli domů, a lid je uposlechl.

V *Athénské ústavě* takový popis událostí vůbec nenalzáme. Zde se mluví o odzbrojení lidu.¹⁵⁹ Peisistratos prý uspořádal v Théseiu přehlídku zbraní a začal mluvit k lidu, čímž získával čas pro své muže. Ti zatím sebrali všem zbraně a uzavřeli je do budov sousedících s Théseiem. Peisistratos pak sdělil lidu, co se stalo s jejich zbraněmi, a vybídl je k tomu, aby odešli domů věnovat se svým soukromým záležitostem, zatímco on se postará o všechny záležitosti veřejné.

¹⁵⁸ J. B. Bury 1908, s. 193.

¹⁵⁹ Arist. *Ath. pol.* 15.4.

Bitva byla každopádně předem prohraná, protože většina Athéňanů nechtěla proti Peisistratovi bojovat. Tak proti němu bojovali pouze Alkmeónovci a jejich podporovatelé, ale nikdo jiný. Díky tomu Peisistratos snadno přemohl odpor protivníků. Po bitvě odešly podle tradice některé aristokratické rodiny vzdorující Peisistratovi, včetně Alkmeónovců, do vyhnanství.¹⁶⁰ S neinvazivním zabráním města a opětovným získáním Akropole se Peisistratos stal potřetí vládcem Athén a zůstal jím až do své smrti.¹⁶¹

Takovýto příběh máme zachycen v dochovaných zprávách antických autorů. Předtím než však pokročíme k další kapitole, bylo by vhodné probrat ještě dvě záležitosti. První z nich se týká athénských hoplītů. Dalo by se jistě očekávat, že hoplītí, jakožto střední třída, podporovali vzestup populárního Peisistrata k moci. Avšak Hignett uvádí důvody, proč tomu tak s největší pravděpodobností nebylo, a já se přikláním k jeho názoru.¹⁶² Nejprve tu máme fakt, že v jeho prvních dvou pokusech o získání moci se nijak nespolehal na hoplītí nebo ozbrojené složky vůbec.¹⁶³ Při třetí tyrannidě se pak spolehal především na sílu žoldnērů a na spojence z ostatních měst. Posledním důkazem hovořícím ve prospěch této teorie je fakt, že důležitost hoplītů jakožto vojenské síly nebyla během období nepřetržité tyrannidy nikterak posílena.

Nakonec zde musí být zmíněna teorie, která není moc pravděpodobná, ale bylo by dobré, aby zde zazněla. Jde o názor, že Aristotelés pracoval s předlohou, která se nezachovala a která hovořila pouze o dvou pokusech o získání tyrannidy.¹⁶⁴

4.5. Peisistratos

Informace o Peisistratově osobnosti, vládě, o jeho politice a činech nejsou tak početné jako informace týkající se jeho nástupu k moci. Totéž pak platí i pro jeho syny. V této podkapitole se budeme věnovat informacím, které se nám dochovaly o osobnostech a politice Peisistratovců.

4.5.1. Peisistratův vztah k Solónovi

O Peisistratově mládí nemáme žádné informace. Důležitý je však okruh zpráv zabývající se vztahem Peisistrata a Solóna. Již bylo zmíněno, že podle některých zdrojů se Solón postavil proti Peisistratovi při jeho prvním pokusu o získání tyrannidy a taktéž jsme se

¹⁶⁰ Srv. V. Parker 2014, s. 130; C. Hignett 1952, s. 114; J. B. Bury 1908, s. 194; P. Oliva 1954, s. 327.

¹⁶¹ J. B. Bury 1908, s. 51.

¹⁶² C. Hignett 1952, s. 394.

¹⁶³ Kromě jeho tělesných strážců.

¹⁶⁴ Pro více informací ohledně této teorie viz. P. Oliva 1954, s. 326-27.

již zmiňovali o možném příbuzenském vztahu Peisistrata se Solónem. Další vztahy mezi těmito dvěma aristokraty řeší stručně *Athénská ústava* (Arist. *Ath. pol.* 14.2-3) a podrobněji se o nich zmiňují Plútarchos (Plut. *Sol.* 1, 29-31) a Diogenés. (D. L. I. 2.49-54; 64-67)

V pramenech se setkáváme s tvrzením, že Peisistratos byl Solónovým milencem. *Athénská ústava* toto tvrzení stručně a rázně popírá společně se zprávou, že byl Peisistratos velitelem ve válce o Salamínu, kterou vedli Athény proti Megaře.

Autor *Athénské ústavy* odmítá zprávy o jejich mileneckém poměru z důvodu věkového rozdílu obou mužů.¹⁶⁵ Davies¹⁶⁶ uvádí, že Peisistratos byl o 20 let mladší než Solón. Diogenés (D. L. I. 2.49) se o milostném poměru mezi těmito dvěma athénskými vůdci nezmiňuje, pouze se o nich vyjadřuje jako o příbuzných. Naopak u Plútarcha najdeme zprávu jednak o příbuzenském poměru, jednak o důvěrném přátelství, a dokonce i o milostném vztahu.¹⁶⁷ Podle něj měly být jejich matky sestřenice, což jejich věkový odstup nijak neznemožňuje.

O milostném vztahu mezi nimi nás Plútarchos neinformuje jako o jisté věci, avšak z jeho dalších slov vyplývá, že o tom byl sám přesvědčen, neboť dodává, že: „*když mezi nimi došlo k roztržce v otázkách týkajících se správy obce, nebyla v jejich nepřátelství drsná ani divoká vášeň, nýbrž ony závazky z minulosti trvaly v jejich srdci...*“ (Plut. *Sol.* 1)

Nelze vyloučit ani jednu z těchto tradic, neboť nemáme dostatek informací. Oliva zastává názor, že jejich příbuzenství a blízký vztah jsou pouze pozdějším výmyslem. Podle něj se antická tradice pouze snažila spojit co nejvíce událostí z 6. století s mudrcem Solónem.¹⁶⁸ Podle mého názoru mohli být Peisistratos se Solónem dobrými přáteli a dokonce příbuznými, ale činit z nich milence se zdá být poněkud uměle dotvořené.

Ještě před pokusem o získání tyrannidy se Peisistratos proslavil ve válce s Megarou. Možná také díky tomuto vítězství se stal oblíbeným u athénských obyvatel,¹⁶⁹ kteří mu posléze z přízně poskytli strážce, když si o ně zažádal.¹⁷⁰ Athéňané totiž vedli válku s Megarou o ostrov Salamínu, a když ostatní občané chtěli přestat o ostrov bojovat, Peisistratos podněcoval spoluobčany, aby poslouchali Solónova slova, která je burcovala do boje. Solón pak jako vrchní velitel vyplul s Peisistratem, který byl v té době pravděpodobně polemarchem,¹⁷¹ a společně zabezpečili ostrov Salamínu a zmocnili se megarského přístavu Nísaie.¹⁷²

¹⁶⁵ Arist. *Ath. pol.* 17.2.

¹⁶⁶ J. K. Davies 1971, s. 445.

¹⁶⁷ Plut. *Sol.* 1.

¹⁶⁸ Srv. P. Oliva 1954, s. 320; H. Berve 1967, s. 47; J. K. Davies 1971, s. 444-45.

¹⁶⁹ Srv. P. Oliva 1954, s. 320/1; C. Hignett 1952, s. 113.

¹⁷⁰ Viz. Arist. *Ath. pol.* 14.1; Hdt. *I.* 59.

¹⁷¹ C. Hignett 1952, s. 113.

¹⁷² Plut. *Sol.* 8-9.

Z Plútarcha (Plut. *Sol.* 29) se dozvídáme, že v období, kdy mezi sebou válčily tři skupiny, se Solón scházel s jednotlivými vůdci těchto skupin a snažil se s nimi vyjednat mír, přičemž to byl právě Peisistratos, kdo mu nejvíce naslouchal. Podle Plútarcha (Plut. *Sol.* 31) zůstali přáteli i potom, co se Peisistratos stal tyranem, a to až tak dobří, že se Solón stal dokonce jeho rádcem. Píše také, že se Solón snažil Peisistrata mírnit, ukazovat mu správnou cestu a vyléčit ho z touhy po samovládě. Diogenova zpráva souhlasí s Plútarchovou v tom, že mezi nimi nadále panoval přátelský vztah i po získání tyrannidy. Ten lze poznat v dopise (D.L. *I.* 2.54), který údajně posílal Peisistratos Solónovi. Na tento dopis mu pak Solón stejně přátelsky odpovídal (D.L. *I.* 2.66). Ačkoliv jsou oba dopisy nepravé, jsou důležité, neboť nám dobře ilustrují, jaké kolovalo o tyranech mínění v době, kdy Diogenés napsal své dílo.

O Peisistratově vládě toho moc nevíme, avšak prameny se shodují v tom, že tato vláda byla především dobrá. U několika antických autorů se dozvídáme, že se Peisistratos řídil dosavadními, především tedy Solónovými, zákony a platnou ústavou.¹⁷³ Plútarchos vykresluje jeho postoj tak, že na již stanovených zákonech trval a nutil k tomu své přátele. Peisistratos stavěl na základech daných Solónem a nenásledoval ho tam, kde Solónova politika nefungovala, tedy k politické činnosti občanů.¹⁷⁴ Bury popisuje Peisistratovu vládu jako „konstituční tyrannidu“.¹⁷⁵ Bleicken zase říká, že Peisistratos se jeví „spíše jako opatrovník ještě nedospělé společnosti než jako tyran.“¹⁷⁶

Athénská ústava dokonce zdůrazňuje, že se choval „spíše jako občan než jako tyran“ (Arist. *Ath. pol.* 16.2). Právě v *Athénské ústavě* máme zprávu o Peisistratově vládě zachovanou nejplněji. Naproti tomu Hérodotos nám podává jen rozptýlené zprávy a nezmiňuje se o roli, kterou tyrannis hrála v sociální a ekonomické politice státu.

Adjektiva, kterými antičtí autoři zahrnovali Peisistrata, byla především pozitivní. Tak v *Athénské ústavě* čteme, že Peisistratos byl umírněný, lidumilný, mírný a shovívavý. U Thúkýdida nacházíme adjektiva jako je ušlechtilý a rozumný. Až u Diogena zachytíme první, ne zcela pozitivní adjektivum, tedy lstivý. A Plútarchova zpráva je poněkud smíšená. Zde označuje Peisistrata jako milého, mírného a spravedlivého k nepřátelům, rozvážného, spořádaného, přívržence rovnosti a odpůrce novot. Zároveň však hned připisuje, že vlastnosti, které neměl, napodoboval a klamal lid.¹⁷⁷ Lze tedy jen těžko říci, které z těchto vlastností podle Plútarcha pouze předstíral. Ale ať už to tak činil či nikoliv, lid přesvědčit dokázal, a právě proto

¹⁷³ Srv. D.L. *I.* 2.53; Hdt. *I.* 59; Thuc. VI. 54.6; Plut. *Sol.* 29.

¹⁷⁴ J. Bleicken 2002, s. 39.

¹⁷⁵ J. B. Bury 1908, s. 194.

¹⁷⁶ J. Bleicken 2002, s. 39.

¹⁷⁷ Plut. *Sol.* 29.

zůstal u moci tak dlouho. A ačkoliv byl dvakrát vypuzen, tak se zase snadno vrátil. Jacoby zase tvrdí, že pozitivní mínění o tyrannidě pochází z oligarchických kruhů, nikoliv z dému. Neboť lidé jsou vždycky proti vládě, kterou drží pouze jedinec.¹⁷⁸

4.5.2. Peisistratova vnitřní politika

Z pramenů se dozvídáme, že se Peisistratos snažil o mír a klid a spravoval obci podle zákonů. V ničem nechyboval vůči bohům ani lidem a nedopouštěl se bezpráví. Diogenés (D.L. I. 2.67) dokonce píše, že město bylo spravováno lépe než za vlády lidu a Peisistratos byl nejlepší ze všech samovládců. Nepobíral více důstojnosti a úcty než staří athénští králové, a dokonce si pro sebe nezajišťoval žádnou výsadu. Proto se o Peisistratově tyrannidě mluvilo jako o životě za panování Krona.¹⁷⁹ Tento popis jeho vlády připomíná Řím za vlády Augusta.¹⁸⁰ Hérodotos (Hdt. I. 59.6) je dostatečně čestný, aby nezatajil rozšířenou tradici, podle které Peisistratos spravoval město dobře, avšak osobně si to nemyslí, neboť něco takového by nedokázal říci o žádné tyrannidě.¹⁸¹ Ačkoliv bral athénskou tyrannidu jako tu nejlepší.¹⁸² Bleicken pak dodává, že představa Peisistrata jako vládce, který se opírá o lid nízkého postavení je pouhým anachronismem, neboť v první řadě byl Peisistratos také aristokrat.¹⁸³

Ostatní aristokraté pak byli vždy ti, kdo pro Peisistrata představovali největší nebezpečí. Právě oni mohli za jeho dva exily. Aristokrati, kteří po jeho získání moci zůstali v Attice, představovali největší hrozbu pro Peisistratovu vládu. Proto bylo třeba, aby si Peisistratos zajistil pevnou pozici a zařídil, aby aristokraté nebyli schopní nabýt moci a ohrozit tyrannidu. Jejich vliv omezil především tím, že umenšil jejich moc nad prostými rolníky.¹⁸⁴

Od několika antických autorů se dozvídáme, že byl jednou obžalován z vraždy a předvolán před areopag.¹⁸⁵ Sám se k obhajobě dostavil, aby se hájil jako každý obyčejný člověk, avšak jeho žalobce se tam neukázal. Peisistratovci dbali na to, aby mezi nejvyššími úředníky byl někdo jim nakloněný, a proto často zastávali úřad archonta jejich přátelé a spojenci.¹⁸⁶ Tato kontrola nad volbami do archonátu přinášela i tu výhodu, že tito přátelsky orientovaní archonti se na konci svého roku úřadování stávali do konce života členy rady.

¹⁷⁸ F. Jacoby 1949, s. 375.

¹⁷⁹ Arist. *Ath. pol.* 16.7; Ps. Plat. *Hipp.* 229b.

¹⁸⁰ H. A. Shapiro 1989, s. 2.

¹⁸¹ F. Jacoby 1949, s. 375.

¹⁸² W. W. How – J. Wells 1936, s. 342.

¹⁸³ J. Bleicken 2002, s. 35.

¹⁸⁴ E. Stein-Hölkeskamp 1989, s. 145-46.

¹⁸⁵ Srv. Arist. *Ath. pol.* 16.8; Arist. *Pol.* V. 1315b; Plut. *Sol.* 31.

¹⁸⁶ O. Murray 1993, s. 268 píše o určování úředníků tyranem obecně, nikoliv pouze archontů. Stejně tak C. Hignett 1952, s. 116 se domnívá, že výběry daní z příjmu, a ostatní řízení financí muselo být spravováno obyčejnými úředníky na jejichž jmenování měli vliv Peisistratovci.

V antické literatuře obecně nenacházíme žádné zmínky o radách tyranů, což je pochopitelné, jestliže členové rady byli většinou aristokraté, tedy ti, proti kterým tyranii bojovali. Peisistratos byl nejspíše výjimkou, jelikož v Athénách existovala rada od roku 594/3. Během několika málo let pak musel mít Peisistratos většinové počty v radě archontů, když od roku 545 byli všichni jím zvolení archonti členy rady a starší členové, kteří vůči němu nebyli tak přátelsky naladěni, padli buď v bitvě u Palléné nebo odešli z Attiky. Loajalita těch, kteří zůstali byla zaručena odebráním jejich synů jako rukojmí. Proto se tedy mohl Peisistratos, který byl stíhán za vraždu, sebevědomě objevit před Areopagem jako obyčejný občan. Do roku 510 pak musela být celá rada složená z přívrženců Peisistrata.¹⁸⁷

Náklonnost lidu si získával podporou v jejich soukromých věcech a svým dobrým chováním. Jak bylo zmíněno již dříve, někteří Peisistratovi aristokratičtí odpůrci uprchli z Athén, když se Peisistratos potřetí stal tyranem. Jejich majetek Peisistratos rozdělil mezi své stoupence, kteří mu pomohli s návratem k tyrannidě. Tímto skutkem jednak uspokojil do jisté míry požadavky chudých rolníků a zároveň zbavil své nepřátele půdy.¹⁸⁸

Podporu mu přineslo například i to, že půjčoval peníze chudým rolníkům, aby se mohli živit zemědělstvím. Podle autora *Athénské ústavy* (Arist. *Ath. pol.* 16.3) to dělal z toho důvodu, aby žili na venkově a zabývali se soukromými záležitostmi, a proto neměli čas se ve městě starat o věci veřejné. Oliva však uvádí, že Peisistratos musel o zemědělství dbát, jestli si chtěl udržet podporu širokých mas attického obyvatelstva. Navíc to bylo výhodné pro celkový hospodářský vývoj Athén. A nejen hospodářství, nýbrž i řemeslná práce a obchodní styky se za Peisistratovy vlády rozvíjely.¹⁸⁹ Pod jeho vlivem se po celé zemi vysázely olivovníky, které měly vždy svůj původ v Attice.¹⁹⁰ Prosperita farmářů byla podporována zahraniční politikou, která udržovala mír mezi Athénami a jejich sousedy, a domácí politikou, která potlačovala zničující spory aristokratických rodin.¹⁹¹

Důkazem, že byla tato opatření úspěšná, je mimo jiné i to, že Peisistratos vybíral desátek z úrody.¹⁹² Tato daň představovala důležitý zdroj příjmů pro samovládce. Díky zvyšování příjmů z jiných zdrojů ji bylo možné již za Peisistratových synů snížit na 5%.¹⁹³

¹⁸⁷ C. Hignett 1952, s. 116.

¹⁸⁸ Srv. P. Oliva 1954, s. 328; J. B. Bury 1908, s. 195.

¹⁸⁹ P. Oliva 1954, s. 328.

¹⁹⁰ J. B. Bury 1908, s. 195.

¹⁹¹ C. Hignett 1952, s. 115.

¹⁹² Arist. *Ath. pol.* 16.4; D. L. I. 2.53.

¹⁹³ Srv. J. B. Bury 1908, s. 195; V. Parker 2014, s. 116.

Takováto daň byla novinkou neboť za dřívějšího aristokratického režimu se daně nevybírali.¹⁹⁴ Byla proto zajištěna i správa financí a státní pokladna.¹⁹⁵

Peisistratos také zavedl soudce v démech a snad i sám chodil na venkov a usmiřoval ty, kteří měli spory. *Athénská ústava* uvádí (Arist. *Ath. pol.* 16.5), že to bylo z toho důvodu, aby nechodili do města, ale více pravděpodobné je, že soudci jmenovaní od tyranů měli nahradit dědičné soudní pravomoce aristokracie, stejně jako nové státní mince měly nahradit staré mince s heraldickými znaky aristokratických rodin.¹⁹⁶

V *Athénské ústavě* nalezneme příběh o tom, jak se Peisistratos při jedné takové cestě na venkov setkal s rolníkem, kterého po tomto setkání osvobodil od daní.

„Když totiž spatřil muže, který okopával a obdělával pouze kamení, pozastavil se nad tím a přikázal svému otrokovi, aby se zeptal, co ten pozemek plodí. A on prohlásil: „Samé potíže a žalosti a i z těch potíží a žalostí by měl Peisistratos dostat desátek.“ Ten člověk tak odpověděl, protože ho nepoznal, ale Peisistratos potěšen jeho upřímností a pracovitostí jej osvobodil od všech daní.“ (Arist. *Ath. pol.* 16.6)

Z Plútarcha (Plut. *Sol.* 31) se dozvídáme, že vydával i své vlastní zákony. Jedním takovým zákonem bylo vyživení na státní útraty pro vojáky zmrzačené ve válce, nebo také zákon proti zahálce. Peisistratos provedl všechna opatření, o kterých se z pramenů dozvídáme, až po upevnění své konečné moci, neboť teprve tehdy byl schopný zahájit svou činnost.¹⁹⁷

Potlačení aristokratických sporů, podporování drobných rolníků a ostatní Peisistratovy reformy vedly k období stability, při kterém se začala koncentrovat moc v Athénách a které připravilo cestu pro budoucí reformy.¹⁹⁸ Díky tomu, že byla zachována ústava, mohl se démos podílet na veřejných záležitostech při shromážděních a na soudech. Tato praxe jim poskytla základy pro demokracii, která následovala po svržení tyrannidy.¹⁹⁹

V době tyrannidy se začínají měnit také záležitosti vojenské. V dřívější době byly armády organizovány soukromými osobami. To se však za tyrannidy muselo změnit. Tyrani začali přenášet záležitosti bojů pod kontrolu státu, neboť nemohli dovolit vojenským velitelům, aby ohrozili jejich pozici. Peisistratovci tak sami veleli armádě. Tato vojenská moc však musela být neústavní, neboť nebyla slučitelná se Solónovou ústavou.²⁰⁰ Přesně v této době měl mít Peisistratos k dispozici seznam ozbrojených mužů. Není jisté kde takový seznam sehnal, ale je

¹⁹⁴ J. Bleicken 2002, s. 35.

¹⁹⁵ J. Bleicken 2002, s. 36.

¹⁹⁶ Tamtéž.

¹⁹⁷ P. Oliva 1954, s. 328.

¹⁹⁸ O. Murray 1993, s. 268.

¹⁹⁹ J. B. Bury 1908, s. 196.

²⁰⁰ C. Hignett 1952, s. 116-17.

možné, že obdobné vlastnili všichni tyrani, protože měly sloužit ke tvorbě armády pro polis. Kromě této armády existovala i osobní armáda tyрана, která byla oporou jeho moci. Tu tvořili především žoldněři. Mezi nimi byli v Athénách snad i skythští lukostřelci, neboť je často vidíme znázorněné na attických vázách té doby.²⁰¹ Kromě strážení svého vládce mohli bojovat i v jeho válkách nebo společně s armádou střežit město.

4.5.3. Peisistratova zahraniční politika

Tyrani často vděčili za svou pozici jinému tyranu. Tak Lygdamis pomohl Peisistratovi získat nadvládu nad Athénami a Peisistratos mu to později oplatil, když mu pomohl se stát tyranem Naxu. Na Naxos pak poslal syny aristokratů, kteří neuprchli, když se zmocnil vlády, a které zajal jako svá rukojmí.²⁰²

Tyrani tedy mezi sebou udržovali mír a běžnou praxí bylo i uzavírání manželských aliancí. Ty však neuzavírali pouze mezi sebou navzájem, ale i s aristokratickými rodinami z celého Řecka. Tak i Peisistratova druhá manželka Tímonassa pocházela z aristokratické rodiny z Argu a již dříve byla provdána za vládce korintské kolonie Ambrakie, člena rodiny kypselovců, která vládla Korintu. A právě i s pomocí Argu získal Peisistratos zpět vládu nad Athénami.

Dále máme zprávy o tom, že nechal podle věštby očistit ostrov Délos, a to tak, že nechal vykopat všechny hroby na dohled od chrámu a přenesl je na jiné místo.²⁰³ Tím si athénští tyrani zajišťovali vliv u chrámu Apollóna, který byl centrem iónské amfiktyonie.²⁰⁴ Oliva vidí v očištění ostrova Délu politický krok, kterým se Peisistratos snažil zajistit si kontrolu tohoto ostrova jakožto klíče k ostatním Kykladským ostrovům.²⁰⁵

Svou pozornost věnoval Peisistratos Helléspontu, tedy vstupu do Černého moře. Tamější oblast potřebovali Athéňané nutně ovládnout kvůli dovozu obilí z černomořských oblastí. Již v 7. století bojovaly Athény s Mytilénou o osadu Sígeion v Helléspontu. Zatímco se však Athény zabývaly konflikty doma, Sígeion se vymanilo z jejich držení. Za Peisistratovy tyrannidy byl tento boj obnoven a Athéňané se Sígeia znovu zmocnili.²⁰⁶ Podle antických zpráv pak Peisistratos dosadil za vládce Sígeia svého syna Hégésistrata.²⁰⁷

²⁰¹ J. B. Bury 1908, s. 195.

²⁰² Hdt. I. 64.

²⁰³ Thuc. III. 104; Hdt. I. 64.

²⁰⁴ E. F. Bloedow 1975, s. 20.

²⁰⁵ P. Oliva 1954, s. 344.

²⁰⁶ Srv. P. Oliva 1954, s. 344; J. B. Bury 1908, s. 196; V. Parker 2014, s. 117.

²⁰⁷ Hdt. V. 94.

Nebyla to jediná oblast při Hellésontu, kterou si Athéňané v této době zabezpečili. Na thráckém Chersonésu založili za Peisistrata další kolonii. O této události vykládá Hérodotos (Hdt. *VI.* 34-35), který líčí, že tamní obyvatelé, Dolonkové, požádali Athéňany, aby jim vládl aristokrat Miltiadés z rodu Filaiovců. Ten tuto počtu přijal a vyhovovalo to i Peisistratovi, neboť oba muži byli rivalové a Miltiadés navíc těžce nesl Peisistratovu vládu.²⁰⁸

Oliva nepřijímá Hérodotův výklad, neboť není pravděpodobné, že by thrácké kmeny chtěly, aby jim vládl athénský aristokrat. Tento příběh tak spíše bude pověstí, která má vyzdvihovat zásluhy Miltiada na kolonizaci thráckého Chersonésu. Další věc, kterou při této příležitosti Oliva rozpracovává, je to, že ač se z Hérodotova výkladu zdá, že Chersonésos byl ovládnán pouze Miltiadem, opak je pravdou. Vládcí v této oblasti vládli pouze s podporou Athén, jak dokazuje například to, že po Miltiadově smrti rozhodovali o nástupnictví na Chersonésu Peisistratovi synové.²⁰⁹ Stejný názor zastávají ve svém komentáři How a Wells,²¹⁰ kteří píšou, že Peisistratos podporoval vůdcovství Miltiada na thráckém Chersonésu jako vazala athénské nadvlády. Naopak Berve pokládal thrácký Chersonésos za osobní državu Miltiada, neboť předpokládal, že tyrani si získávali kolonie jako svůj osobní majetek.²¹¹

Alianci měl Peisistratos i s králi Makedonie.²¹² Hippiás pak udržoval dobré vztahy s tyranem z Lampsaku, Hippoklem.²¹³ V mateřském Řecku udržoval Peisistratos dobré vztahy s Thessalií, Spartou, Argem, Eretrií a Thébami.²¹⁴

Hérodotos (Hdt. *VI.* 39, 104) se ve svém díle rozepisuje o vztazích mezi rodem Peisistratovým a rodem Filaiovců. Tak otec známého vojevůdce Miltiada, Kimón, syn Stésagora, uprchl před Peisistratem z Athén. Tento Kimón vyhrál na olympiádě v závodech čtyřspřeží, a když při dalších hrách opět zvítězil, místo sebe dal vítězem prohlásit Peisistrata a díky tomuto postoupenému vítězství se vrátil zpět domů. Když však zvítězil potřetí a jeho sláva se stala příliš velikou, dali ho Peisistratovi synové zabít.²¹⁵ Hignett zastává názor, že jelikož se vražda stala v noci, nebylo toto obvinění z vraždy ničím podložené a pravděpodobně bylo pouze výtvozem pomluv.²¹⁶ Jelikož se však nechtěli příliš odcizit Filaiovcům, učinili

²⁰⁸ Srv. P. Oliva 1954, s. 345; J. B. Bury 1908, s. 197; V. Parker 2014, s. 117.

²⁰⁹ Více o této záležitosti viz. P. Oliva 1954, s. 345.

²¹⁰ Viz. W. W. How – J. Wells 1936, s. 344; srv. C. Hignett 1952, s. 327.

²¹¹ Stejný názor najdeme u J. B. Bury 1908, s. 197.

²¹² Hdt. *V.* 94; J. B. Bury 1908, s. 196.

²¹³ Thuc. *VI.* 59.3.

²¹⁴ J. B. Bury 1908, s. 196.

²¹⁵ O. Murray 1993, s. 204; P. Oliva 1954, s. 227.

²¹⁶ C. Hignett 1952, s. 327.

Peisistratovci Kimónova syna Miltiada eponymním archontem pro rok 524/3.²¹⁷ To je důležitý obraz pro vztah mezi vládci Chersonésu a Peisistratovci.

4.6. Peisistratovi synové

Co se týče Peisistratových synů, máme do jisté míry odlišné informace. Zprávy se shodují v tom, že se Peisistratos oženil celkem třikrát, a pouze ze dvou manželství měl děti.

Jeho první ženou byla nejspíše Athéňanka, jejíž jméno v tradici nemáme. Toto manželství skončilo buď rozvodem, nebo smrtí jeho ženy.²¹⁸ Jako její synové bývají uváděni především Hippiás a Hipparchos. Tak je tomu v *Athénské ústavě* (Arist. *Ath. pol.* 17.3) a nepřímo to vyplývá z Hérodota. Thúkýdídés (Thuc. *I.* 20) nás o Peisistratově manželce neinformuje, ale figurují u něj tři plnoprávní Peisistratovi synové, a to Hippiás, Hipparchos a Thessalos. Toto Peisistratovo manželství se dá datovat do 70. let 6. století.²¹⁹ Vyplývá to z Hippiova roku narození,²²⁰ protože oba Peisistratovi synové měli být při druhé tyrannidě mladiství a při posledním exilu dostatečně staří na to, aby se s nimi Peisistratos radil o tom, co dále podniknout. Neboť podle Hérodota dal Peisistratos právě na Hippiovo mínění, aby znovu získal samovládu.²²¹

Podruhé se měl Peisistratos oženit buď, když byl poprvé vypuzen, nebo když byl poprvé u moci. Jeho druhou manželkou byla Tímonassa z Argu, dcera Gorgila.²²² Tímonasse připisuje *Athénská ústava* (Arist. *Ath. pol.* 17.3) další dva syny, a to Iofóna a Hégésistrata, který měl přízvisko Thettalos. U Hérodota (Hdt. *V.* 94) se můžeme dočíst, že Peisistratos měl nemanželského syna Hégésistrata s argejskou ženou.

Třetí Peisistratovo manželství byl pouze krátký a nekonsumovaný svazek s dcerou Megaklea z rodu Alkmeónovců o kterém jsme se již dříve zmiňovali.

Při určování Peisistratových synů narážíme na tři závažné problémy. Prvním je, že se v našich pramenech rozlišují děti manželské a nemanželské. Další problém na který narážíme, je určení, zda byli Hégésistratos a Thessalos či Thettalos²²³ stejnou osobou, jak nám předkládá *Athénská ústava*, či nikoliv. Posledním problémem, kterým se zabývalo již mnoho badatelů, je určení, který z Peisistratových synů převzal po jeho smrti vládu.

²¹⁷ M. A. Sears 2013, s. 229.

²¹⁸ J. K. Davies 1971, s. 449.

²¹⁹ J. K. Davies 1971, s. 446.

²²⁰ Ať už byl starší on či Hipparchos.

²²¹ Hdt. *I.* 61.

²²² Arist. *Ath. pol.* 17.4.

²²³ Existují dvě verze tohoto jména. První z nich, Thessalos, se nachází u Thúkýdida a druhá, Thettalos v *Athénské ústavě*. Není však pochyb, že se jedná o téhož syna, neboť v řeckém jazyce není záměna -σσ- s -ττ- ničím neobvyklým.

Nejdříve bych se chtěla věnovat problému odlišení manželských a nemanželských dětí. V každém podání se za manželské děti počítají Hippiás a Hipparchos. Pochyby jsou pak u Hégésistrata, Thessala či Thettala a Iofóna. Jak již bylo řečeno, Thúkýdídés počítal Thessala mezi legitimní syny, avšak Hérodotos a *Athénská ústava* počítali Thettala, Hégésistrata a Iofóna mezi syny nelegitimní. Nejběžnější vysvětlení bývá takové, že synové z prvního manželství byli legitimními, neboť jejich matka byla Athéňanka, a měli tedy athénské občanství. Jelikož byla jeho druhá manželka Tímonassa z Argu, nedostali její synové athénské občanství, a proto byli uváděni jako nemanželští či neplnoprávní. Tímonassa totiž nebyla kvůli svému původu Athéňany uznána za legitimní Peisistratovu manželku.²²⁴ Davies²²⁵ se naproti tomu domnívá, že nebyli považováni za plnoprávné syny nikoliv kvůli argejské matce, ale protože nebyli přijati do frátrie jejich otce.

Problémem se zde pak stává Thessalos, který bývá interpretován jako manželský i nemanželský syn. I zde existuje několik teorií. Jedna z nich se zakládá na pojetí *Athénské ústavy*, které ztotožňuje Hégésistrata s Thessalem a tvrdí, že Hégésistratos se narodil jako nelegitimní syn, ale později byl legitimizován pod jménem Thessalos, a právě proto mohl být uveden v dekretu proti tyranům, který Thúkýdídés podává jako důkaz jeho občanství.²²⁶ Iofón tam zmíněn nebyl, protože na rozdíl od svého bratra legitimizován nebyl. Toto zdůvodnění se mi zdá zajímavé za předpokladu, že Thessalos a Hégésistratos byli jednou osobou.

Nabízí se zde však i jednodušší vysvětlení a tím je to, že Thessalos a Hégésistratos byli dvěma odlišnými muži, a tím pak problém nelegitimnosti Thessala nevyvstává, protože nelegitimnost leží především u Hégésistrata.²²⁷

Tímto se tedy dostáváme k dalšímu problému, a to k otázce, zda byli opravdu Hégésistratos a Thessalos či Thettalos jedním a týmž mužem či nikoliv. Někteří badatelé přijímají Aristotelovo vysvětlení, že Hégésistratos a Thettalos či Thessalos byli jedním a týmž mužem.²²⁸ Dokonce se můžeme dočíst, že přízvisko Thessalos bylo Hégésistratovi dáno jako kompliment pro thessalské spojení Athén.²²⁹

Toto vysvětlení však nepřijímají všichni badatelé. Například Davies²³⁰ se domnívá, že Hégésistratos a Thessalos nebyli jednou a touž osobou. Podle něj není zcela jasné, proč *Athénská ústava*, která byla v této záležitosti následována Plútarchem, tvrdila, že Thettalos je

²²⁴ J. B. Bury 1908, s. 193; W. W. How – J. Wells 1936, s. 24.

²²⁵ J. K. Davies 1971, s. 446.

²²⁶ J. B. Bury 1908, s. 194; W. W. How – J. Wells 1936, s. 24.

²²⁷ J. K. Davies 1971, s. 446.

²²⁸ Např. P. Oliva 1954, s. 352; J. B. Bury 1908, s. 194; W. W. How – J. Wells 1936, s. 55-56.

²²⁹ W. W. How – J. Wells 1936, s. 55-56.

²³⁰ J. K. Davies 1971, s. 448-49.

pouhá přezdívka pro Hégésistrata, a uvádí svou teorii. Podle něj leží vysvětlení v odlišných výpovědích týkajících se zabití Hipparcha a vyhnání tyranů. Neboť to byl právě Thessalos, kdo podle *Athénské ústavy* zapříčinil toto spiknutí.

Thúkýdidova verze, podle které Hipparchos nebyl tyranem a jeho zabitím se pouze situace v Athénách zhoršila, se vyvinula k verzi zaznamenané v dialogu *Hipparchos* (Ps. Plat. *Hipp.* 228b-229b), která z Hipparcha učinila nevinného mučedníka. A jelikož tato verze nedávala pro jeho vraždu dostatečný motiv, uměle ho vytvořili. Role Harmodiova svůdce se přenesla z Hipparcha na Thessala, kterého *Athénské ústava* popisovala jako zpupného. Identifikace Thessala z Hégésistratem, který měl být mladší než Thessalos, umožnila, aby si lid Thessala představoval jako mnohem mladšího, než byl prezentován u Thúkýdida, který ho pokládal za rodného bratra Hippia a Hipparcha. Díky tomu byla i jeho role žárlivého mladíka více věrohodná.

Podle Davise byla identifikace Hégésistrata s Thessalem zapříčiněna buď autorem *Athénské ústavy* nebo jeho předchůdcem, nejspíše Androtiónem.²³¹ Podle Rhodese byl tento odlišný výklad uvedený v *Athénské ústavě* způsoben tím, že autor používal k doplnění informací jiného zdroje.²³² V samotném Aristotelově vyprávění jsou známky zmatku. Hipparcha totiž popisuje jako hravého a lásku milujícího, což by odpovídalo tomu, že způsobil problémy, které však autor *Athénské ústavy* následně připisuje Thessalovi (Arist. *Ath. pol.* 18.2). Také použití jména Hégésistrata v *Athénské ústavě* (Arist. *Ath. pol.* 17.4.) kontrastuje s použitím jména Thessalos (Arist. *Ath. pol.* 18.2), když se přitom má jednat o totožného člověka. V této záležitosti souhlasím se zde nastíněnou Davisovou teorií, neboť identifikace Thessala a Hégésistrata se mi v *Athénské ústavě* zdá až moc násilně skloubená dohromady.

4.6.1. Peisistratův nástupce

Peisistratos po svém třetím získání moci vládl po celý zbytek svého dlouhého života. Zemřel jako starý muž na nemoc za archonta Filonea.²³³ Po jeho smrti převzali vládu jeho synové. A zde se musíme zaměřit na další protikladná podání v tradici. Antičtí autoři se rozcházejí v názorech na tom, kdo po Peisistratovi zdědil vládu. Jedním směrem se ubírá Hérodotos, Thúkýdidés a aristotelská *Athénská ústava*. Dalším směrem se pak ubírá dialog Hipparchos či Eforos.²³⁴ Jisté je, že vládu převzali jeho nejstarší synové, Athéňané, o jejichž plnoprávnosti se nikde nepochybuje, Hippíás a Hipparchos.

²³¹ J. K. Davies 1971, s. 448.

²³² P. J. Rhodes 1981, s. 190.

²³³ Arist. *Ath. pol.* 17.1.

²³⁴ Která se zachovala u Diodóra, viz. F. Jacoby 1949, s. 164.

Existují však tři odlišné názory na věc, ačkoliv nejčastěji se všichni kloní pouze ke dvěma. Buď vládli oba synové společně, nebo vládl pouze Hippiás nebo vládl pouze Hipparchos. Je totiž obtížné určit, který z nich byl prvorozený, neboť prameny se v tomto tvrzení rozcházejí.

U Hérodota nacházíme větu, ve které mluví o Hipparchovi jako o synovi Peisistrata a bratrovi samovládce Hippiia.²³⁵ Z toho, že Hipparcha netituloval jako samovládce, přestože Hippiia tak tituloval, vyplývá jasně to, že vládnoucím synem byl podle jeho zprávy Hippiás.

Athénská ústava (Arist. *Ath. pol.* 17.3) nejprve říká, že po Peisistratově smrti převzali vládu jeho synové a vládli podle svého stáří a postavení, načež dodává, že Hippiás stál v čele. V tomto se její zpráva velmi podobá té Hérodotově.

Thúkýdídés pak ve svém díle dokonce třikrát (Thuc. *I.* 20.2; *VI.* 54.2 a 55.1) zopakuje, že tyranem byl Hippiás. Na své tvrzení přikládá takový důraz z toho důvodu, že chce vyvést z omylu Athéňany, kteří se domnívají, že když byl Hipparchos zabit, byl tyranem. Podle Thúkýdida byl Hippiás nejstarším z Peisistratových synů, a proto vládl. Dokonce podává i několik důkazů. Jedním z nich je oltář a stéla, které měly stát na athénské Akropoli na památku tyrannidy. Na této stéle mělo být zapsáno pět Hippiových synů, které měl s Myrrhinou, dcerou Kallia, syna Hyperochidova, kdežto synové jeho bratrů tam uvedeni nejsou. Pro Thúkýdida pak je logické, že Hippiás se jako nejstarší syn oženil nejdříve. Dalším důkazem mělo být to, že na téže stéle byl zapsán hned po otci, což mělo značit to, že byl nejstarší a stal se po něm tyranem. S těmito uvedenými důvody souhlasí například Davies.²³⁶

Posledním důkazem, který Thúkýdídés předkládá, je, že pokud by Hippiás nebyl tyranem, když byl Hipparchos zabit, nemohl by okamžitě a bez potíží převzít vládu, jak je to všude líčeno. To prý dokázal jen díky tomu, že už dříve se podílel na vládnutí a měl dostatečné prostředky na to, aby se udržel u moci i v takových nepokojích. Podle Jacobyho²³⁷ nebyl tento Thúkýdídův důkaz pro vedoucí pozici Hippiia zrovna nejpřesvědčivější, s čímž nemohu souhlasit. Dále se Jacoby²³⁸ domnívá, že fakt, že Hippiás získal archonát tak brzy po otcově smrti je možná nejlepším důkazem pro to, že to on byl následníkem Peisistrata. Z Hipparcha pak podle Thúkýdida názoru udělala tradice tyrana kvůli jeho slavnému smutnému konci.²³⁹

Úplně odlišný názor od předchozích koncepcí nacházíme v dialogu *Hipparchos*, kde se tvrdí, že to byl Hipparchos, kdo byl z Peisistratových synů nejstarší, a tedy i po něm vládl.

²³⁵ Hdt. V. 55.

²³⁶ J. K. Davies 1971, s. 447.

²³⁷ F. Jacoby 1949, s. 337.

²³⁸ F. Jacoby 1949, s. 164.

²³⁹ Thuc. VI. 55.4.

Autor díla pak ale souhlasí s tvrzením svých předchůdců ohledně toho, že po Hipparchově vraždě panoval Hippiás.

Teorii o Hipparchově prvenství by mohlo podpořit to, že Hipparchos přinesl votivní dar v boiótském Ptóiu.²⁴⁰ Jacoby však v této skutečnosti nevidí dostatečný důkaz pro Hipparchovu tyrannidu, neboť slibující osoba se jednoduše nazývá jako Hipparchos, syn Peisistrata, nikoliv jako vládce.²⁴¹ Není také pravděpodobné, že by musel být tyranem či spolutyranem, aby byl schopný zasvětit votivní dar. To totiž učinil podle dochovaného nápisu i Hippiův syn, ačkoliv byl pouze archontem. Stejně tak Peisistratos zasvětil v Athénách votivní dar, když byl ještě archontem (Thuc. VI. 54.6), neboť to byl attický zvyk.

Problém, který zde řešíme, spočívá v zásadě v tom, že v korpusu existujícího a ztraceného zdrojového materiálu došlo k úmyslnému zkreslení. Rozdílnost mezi dvěma verzemi je totiž moc veliká, než aby se zde dalo mluvit pouze o odlišném určení staršího syna ve stejné tradici. Ke zkreslení došlo nejspíše z politických důvodů. Existovaly tu dvě odlišné politické skupiny a každá měla jiný postoj k událostem týkajících se zavraždění Hipparcha a vyhnání Hippiia.²⁴² Obě skupiny měly zájem o zdůraznění významu vlastního aktu a o zmenšení významu aktu svých rivalů. A jeden z nejvíce efektivních způsobů, jak toto udělat, bylo narušit význam oběti druhé skupiny. A důležitost obětí se přirozeně proměnila do sporu nad jejich nárokem a jejich relativním věkem.

Tak verze dialogu *Hipparchos* odráží obecné athénské veřejné mínění z 5. století.²⁴³ Důkaz pro to jsou jak skolia, kde je Hipparchos popisován jako tyran, tak i oficiální veřejné uznání tyranobijců jako národních hrdinů, kteří osvobodili Athény od tyrannidy.

Druhou verzi pak zastupují Hérodotos a Thúkýdidés, kteří oba podotýkají, že vrah pouze učinil existující situaci horší a že teprve společná akce Alkmeónovců a Sparťanů situaci téměř o čtyři roky později napravila.²⁴⁴

S touto teorií souhlasí i Rhodes, který se domnívá, že Hérodotos a Thúkýdidés měli ohledně prvenství Hippiia pravdu. Ta však byla pro Athéňany v 5. století nepřijatelná, především pak pro ty, kteří neměli dobré vztahy s Alkmeónovci či Spartou. Harmodios a Aristogeitón pro ně byli více akceptovatelní hrdinové.²⁴⁵

²⁴⁰ Více informací o této dedikaci viz. Schachter 2016, s. 152-3, 163.

²⁴¹ F. Jacoby 1949, s. 337.

²⁴² J. K. Davies 1971, s. 446-47.

²⁴³ F. Jacoby 1949, s. 162.

²⁴⁴ Hdt. V. 62.2; Thuc. VI. 59.2.

²⁴⁵ P. J. Rhodes 1981, s. 190.

Jacoby²⁴⁶ se ve svém díle zmiňuje, že byla možná i společná vláda, neboť tyrannis nebyla úřadem. Osobně si myslím, že Thúkýdídés poskytuje rozumné důvody, když tvrdí, že to byl Hippiás, kdo vládl po Peisistratovi. Rhodes a Davies pak svými politickými teoriemi dobře vysvětlují různá podání dochovaná v tradici.

Co se týče osobností jednotlivých Peisistratových synů, máme pouze omezené informace. Podle *Athénské ústavy* byl Hippiás rozvážný a měl státnické schopnosti. Hipparchos se zase rád bavil a měl zálibu v lásce a umění. Právě on pozval na athénský dvůr přední básníky té doby.²⁴⁷ Chtěl prý totiž vzdělávat spoluobčany, a navíc byl moudrý a ušlechtilý. Také prý mezi jednotlivými démy postavil hermovky, na které nechal napsat své vlastní verše: „za první, aby se jeho spoluobčané neobdivovali těm moudrým nápisům v Delfách, tomu „Poznej sám sebe“ a „Nic příliš“ a ostatním takovým, nýbrž aby pokládali výroky Hipparchovy za více moudré, za druhé, aby chodíce sem tam a čtouce je a okoušejíce jeho moudrosti, přicházeli z venkova doplňovat své vzdělání“ (Ps.Plat.Hipp. 228e).

O Hégésistratovi se dozvídáme z *Athénské ústavy* to, že do bitvy u chrámu Athény Pallénské přivedl argejské vojsko na pomoc svému otci Peisistratovi.²⁴⁸ Snad proto ho pak Peisistratos ustanovil vládcem Sígeia, když ho dobyl od Mytilénských, jak nám uvádí Hérodotos.²⁴⁹ Ten se pak oproti *Athénské ústavě* zmiňuje o argejských posilách před získáním třetí tyrannidy, nikoliv však o Hégésistratovi.²⁵⁰ Davies datuje jeho narození mezi léty 550 a 560.²⁵¹ Jelikož se bitva u Palléné datuje zhruba do roku 546/5, tak mohlo být Hégésistratovi maximálně 15 let (tj. pokud se narodil kolem roku 560) a teoreticky by již mohl být brán jako mladý muž, který mohl stanout v čele vojska. Nicméně je možné, že tento příběh o Hégésistratovi byl smyšlenou báchorkou založenou pouze na původu jeho matky z Argu.²⁵²

O Iofóntovi pak máme pouze jedinou zprávu (Arist. *Ath. pol.* 17.3), a proto se Oliva²⁵³ domnívá, že pobýval se svou matkou v Argu a na vládě v Athénách se nijak nepodílel.

Davies²⁵⁴ uvádí, že Peisistratos měl i dcery a jedna z nich byla provdána za jistého Thrasybúla, syna Filomela. Ze 4. či 3. století pochází fragment, který jmenuje Thrasybúlova děda Hagnothea a tuto dívku identifikuje jako mladší dceru Peisistrata. Autor fragmentu pak

²⁴⁶ F. Jacoby 1949, s. 337.

²⁴⁷ Arist. *Ath. pol.* 18.1; Ps. Plat. *Hipp.* 228c.

²⁴⁸ Arist. *Ath. pol.* 17.4.

²⁴⁹ Hdt. V. 94.

²⁵⁰ Hdt. I. 61.

²⁵¹ J. K. Davies 1971, s. 449-50.

²⁵² P. J. Rhodes 1981, s. 199.

²⁵³ P. Oliva 1954, s. 352.

²⁵⁴ J. K. Davies 1971, s. 449.

považoval tuto Peisistratovu dceru a její starší sestru za dcery z prvního manželství.²⁵⁵ Není možné říci, nakolik je tato zpráva pravdivá.

Peisistratos měl nakloněnou na svou stranu většinu athénských občanů, především řemeslníků, obchodníků a rolníků, neboť jeho vláda byla namířená proti aristokracii. Za jeho synů se situace změnila. Hospodářství bylo natolik dobré, že rolníci již nepotřebovali tyrany, aby je chránili před aristokracií. Tyrannis se záhy stala tím, co bránilo dalšímu rozvoji, a tak v Athénách začal proti tyrannidě vzrůstat odpor. Nespokojenost Athéňanů se s konečným důsledkem projevila v atentátu na samovládce, při kterém byl zabit Hipparchos.

4.7. Konec tyrannidy

Všichni autoři, kteří se zabývali líčením konce tyrannidy, následovali Hérodota, který byl prvním, kdo o tomto příběhu napsal.²⁵⁶ Důkazem tohoto tvrzení je to, že nejen obě pasáže z Thúkýdida pojednávající o Peisistratovcích, ale také fragmenty z příběhu Peisistratovců od atthidografů můžou být najednou vloženy do Hérodota vypravování jako jeho doplněk.²⁵⁷

Hérodotos měl své zprávy především od Alkmeónovců, avšak něco i z jiného neznámého athénskému zdroje. To dokazuje například to, že věděl o hrobce Anchimola.²⁵⁸ Thúkýdidés používal kromě Hérodota i jiné psané zdroje, jako mj. Hellaníkovu *Atthis*.²⁵⁹ V *Athénské ústavě* je mnoho materiálu, který nečerpá ani z Hérodota, ani z Thúkýdida a jehož nejpravděpodobnějším zdrojem je Androtiónova *Atthis*.²⁶⁰ Autor dialogu *Hipparchos* naráží ve svém tvrzení na „starší“ (Ps. Plat. *Hipp.* 229b), ze kterých cituje. Těmito „staršími“ by mohli být Hérodotos a Thúkýdidés, protože přebírá jejich názor, že po Hipparchově vraždě vládl Hippíás. Pokud odkazoval na ty, kdo věřili v urážku Harmodiovy sestry jako motivu pro vraždu, pak odkazuje mimo jiné na Hellaníkovu *Atthidu*.²⁶¹

Hérodotos i Thúkýdidés mluví o historii tyranů v odbočce. Hérodotos proto, aby ukázal, jak se Athény staly mocným městem, neboť podle něj za to mohlo právě odstranění tyrannidy. Thúkýdidés zase přerušuje vyprávění o tažení na Sicílii, aby vysvětlil počátek nenávisti Athén k tyranům a zároveň odkazuje na současné podezření Athéňanů, že Alkibiadés chová tyranské ambice.

²⁵⁵ J. K. Davies 1971, s. 449.

²⁵⁶ F. Jacoby 1949, s. 154.

²⁵⁷ Tamtéž.

²⁵⁸ F. Jacoby 1949, s. 156.

²⁵⁹ F. Jacoby 1949, s. 338.

²⁶⁰ A. W. Gomme 1970, s. 320.

²⁶¹ F. Jacoby 1949, s. 343.

Ač jsou obě zprávy odbočkami, jsou jiné. Thúkýdidova je stručná a jasně ukotvená na začátku i na konci. Naopak Hérodova odbočka je mnohem delší a informativnější a oproti Thúkýdidově není tak striktně oddělená od dalšího textu. Téma odstranění tyranů se totiž v jeho zprávě objeví znovu, a to v nepodařeném spartském pokusu o znovunastolení tyrannidy. Téma tyranobijců je však popsáno velice stručně, neboť se více soustředí na konečné osvobození Athén. Tato skutečnost vychází z toho, že Hérodotos měl pro osvobození Athén zaujetí.²⁶²

Na rozdíl od Hérodota se Thúkýdidés rozepisuje především o atentátu na Hipparcha. Menší prostor věnovaný pádu tyrannidy by pak mohl podle Tamiolaki značit to, že nesdílel Hérodotův zájem o tuto část historie, nebo naopak nepřímou uznal fakt, že jeho předek o tomto tématu vypověděl dost, takže je zbytečné, aby se rozepisoval i on.²⁶³ Jacoby²⁶⁴ pak navrhuje, že se Thúkýdidés soustředil na tyranobijce proto, aby dokázal, jak špatně připravená a provedená tato akce byla a proč ve svém konání nemohli uspět.

Badatelé zkoumají vztah Thúkýdidova díla k Hérodotovu. První otázkou je, zda Thúkýdidés přejal celé vyprávění o osvobození Athén od Hérodota, nebo zda převzal jen malý kousek pojednávající o tyranobijcích. Tamiolaki jejich zprávy porovnává a souhlasí, že Thúkýdidés přijal od Hérodota velkou část vyprávění.²⁶⁵ Od Hérodota se pak odlišuje především ve dvou důležitých věcech. Jednak opravuje Hérodota, který Athény pod nadvládou tyranů popsal jako slabé město (Hdt. *V.* 78). A jednak nespojuje pád tyrannidy se svobodou a demokracií tak jako Hérodotos.²⁶⁶

Tamiolaki se snaží ukázat, že se zprávy Hérodota a Thúkýdida více doplňují, než odlišují. Pokud se Thúkýdidés odlišuje, pak tam, kde si přeje opravit a doplnit Hérodota, jako je to například u osobního pohledu na vraždu Hipparcha. Thúkýdidovy opravy k Hérodotovu textu jsou pouze malé a nerozhodující pro správnou verzi události.²⁶⁷ Příběh, který uvedl Thúkýdidés, slouží jako jakási „poznámka pod čarou“ pro zprávu Hérodotovu. Toto tvrzení potvrzuje i fakt, že text pozdější *Athénské ústavy* si za vzor bere především Hérodota a z něj i cituje.²⁶⁸

²⁶² M. Tamiolaki 2015, s. 4.

²⁶³ Tamtéž.

²⁶⁴ F. Jacoby 1949, s. 335.

²⁶⁵ M. Tamiolaki 2015, s. 2.

²⁶⁶ M. Tamiolaki 2015, s. 6.

²⁶⁷ M. Tamiolaki 2015, s. 1-2.

²⁶⁸ M. Tamiolaki 2015, s. 6.

4.7.1. Vražda Hipparcha

Z našich pramenů se dozvídáme o dvou událostech, které byly podniknuty pro zbavení se Peisistratovců. Prvním bylo spáchání atentátu, který se částečně povedl, avšak neukončil tyrannidu. Druhou událostí bylo vyhnání Peisistratovců z Athén, díky čemuž skončila tyrannis v Athénách.

Zprávy o spiknutí proti Peisistratovcům nacházíme v *Athénské ústavě* (Arist. *Ath. pol.* 18), u Aristotela (Arist. *Pol.* V. 1311a, 1312b), v dialogu *Hipparchos* (Ps. Plat. *Hipp.* 229b – 229d) a u Hérodota (Hdt. *V.* 55-57). Nejvíce a nejpodrobněji tuto událost rozpracoval Thúkýdidés (Thuc. *I.* 20; *VI.* 53-59).

Thúkýdidés tedy píše, že za spiknutí vůči tyranům mohl Hipparchos. S tímto tvrzením souhlasí i zpráva Hérodotova a dialog *Hipparchos*.²⁶⁹ Aristotelés v *Politice* neuvádí, kdo byl příčinou spiknutí, a v *Athénské ústavě* se tvrdí (Arist. *Ath. pol.* 18.2), že to nebyl Hipparchos, nýbrž Thettalos. Podle Rhodese²⁷⁰ se chtěl autor *Athénské ústavy* uvedením Thettala jako původce problémů přizpůsobit více ortodoxním zprávám, jak již bylo výše řečeno. Naopak Oliva²⁷¹ se domnívá, že autor uvedl jako původce Thettala omylem, což mi nepřipadá jako velmi pravděpodobné.

Jak dále píše Thúkýdidés (Thuc. *VI.* 54), Hipparchos se zamiloval do mladíka Harmodia, který již měl svého milence Aristogeitona.²⁷² Harmodios však zamilovaného Hipparcha odmítl a podle Thúkýdida to řekl Aristogeitonovi, který již od toho okamžiku začal proti Hipparchovi strojit úklady. Odmítnutý Hipparchos se rozhodl Harmodiovi pomstít. Thúkýdidés, *Athénská ústava* i *Politika* se shodují v tom, že veřejně zostudil jeho sestru. *Athénská ústava* pak praví (Arist. *Ath. pol.* 18.2), že měla nést košík o Panathénajském průvodu a Hipparchos jí to zakázal. Thúkýdidés to líčí lehce odlišně a to tak, že Hipparchos spolu s Hippiem vyzvali Harmodiovu sestru, aby nesla košík během nějakého blíže nespecifikovaného slavnostního průvodu, ze kterého jí pak vyhnali a tvrdili, že této pocty není hodna, a zapírali, že by ji pozvali (Thuc. *VI.* 56).

Autor *Hipparcha* pak předkládá jinou verzi, neboť takovýto příběh pokládá za pošetilý (Ps. Plat. *Hipp.* 229c-229d). V díle se píše o jakémsi mladíkovi, který se nejdříve velice obdivoval Aristogeitonovi a Harmodiovi pro jejich moudrost, avšak brzy jimi pohrdl a začal chodit za Hipparchem. Rozčilení milenci pak měli za tuto pohanu Hipparcha zabít.

²⁶⁹ Srv. Thuc. *VI.* 54.4, 56.1; Hdt. *V.* 56; Ps. Plat. *Hipp.* 229d.

²⁷⁰ P. J. Rhodes 1981, s. 190.

²⁷¹ P. Oliva 1954, s. 355.

²⁷² Aristogeitona jako spolupachatele vraždy jmenují všechny zdroje, avšak pouze Thúkýdidés a dialog *Hipparchos* ho popisují jako Harmodiova milence. Oba dva pak byli v pozdější tradici známi jako tyranobijci.

Hérodotos nám bohužel nevypráví nic konkrétního o důvodu, ze kterého vzniklo toto spiknutí. Popisuje však vidění, které měl Hipparchos v noci před Panathénajemi (Hdt. *V.* 56) a z toho jasně vyplývá, že i Hérodotos se domníval, že spiknutí bylo kvůli nějaké Hipparchově křivdě.

Samotný útok nám popisuje pouze *Athénská ústava* a Thúkýdídés, kteří se liší v některých detailech. Tak *Athénská ústava* tvrdí (Arist. *Ath. pol.* 18.2), že celý čin podporovalo mnoho mužů. Naproti tomu Thúkýdídés píše (Thuc. *VI.* 56), že spiklenců nebylo mnoho, aby se neprozradili. Navíc se spoléhali na to, že jakmile udeří první rána, ostatní lidé se budou chtít též osvobodit a přidají se k nim. Zprávy se liší i v tom, kde bratři stáli a co bylo jejich činností při slavnosti. Podle *Athénské ústavy* byl Hippiás na Akropoli, kde měl přijmout slavnostní průvod (Arist. *Ath. pol.* 18.3). Hipparchos pak měl průvod vypravovat a pořádat u Leókoreia. Taktéž Hérodotos uvádí, že Hipparchos zahajoval průvod u Leókoreia a stejně i Thúkýdídés uvádí Leókoreion za místo jeho smrti.²⁷³ Avšak Hippiás byl podle Thúkýdida nikoliv na Akropoli, ale za městem v Kerameiku. Poté si Thúkýdídés protiřečí, neboť v první knize tvrdí, že Hipparchos připravoval slavnostní průvod (Thuc. *I.* 20.1), kdežto v knize páté připisuje připravování průvodu Hippiovi (Thuc. *V.* 57.1).

Svorně pak oba zdroje popisují, že si spiklenci vyhlídli za svůj cíl Hippia.²⁷⁴ Jejich plán ale selhal, když uviděli jednoho ze spiklenců, jak s Hippiem přátelsky rozmlouvá, a lekli se, neboť si mysleli, že je udává. Proto tedy Hippia ušetřili a začali jednat spontánně, nikoliv podle dohodnutého plánu. Odtud se zprávy obou autorů opět rozcházejí. Podle *Athénské ústavy* seběhli spiklenci z Akropole, útok zahájili dříve a zabili Hipparcha (Arist. *Ath. pol.* 18.3). Thúkýdídés naopak líčí, že proběhli branou do města, neboť byli rozhodnutí se pomstít tomu muži, kvůli kterému riskují (Thuc. *V.* 57.3), avšak zároveň Thúkýdídés píše, že narazili na Hipparcha náhodou a bez přemýšlení ho zabili (Thuc. *I.* 20; *V.* 57. 3).

Harmodios byl na místě zabit strážci, ale Aristogeitón nejprve unikl, načež ho chytili a mučili. Thúkýdídés píše (Thuc. *VI.* 57), že ho umučili k smrti, zatímco *Athénská ústava* se rozepisuje více. Podle ní při mučení obvinil mnoho urozených přátel Peisistratovců. Podle jedné tradice je udával úmyslně, aby je Peisistratovci neprávem zabili, a tak se oslabili, podle jiné udával spiklence skutečné. Nakonec prý vyprovokoval Hippia k tomu, aby ho zabil (Arist. *Ath. pol.* 18.4-6).

Atentát naplánovali o Panathénajském průvodu z toho důvodu, že podle Thúkýdida nebudilo pozornost, když občané doprovázející průvod byli ve zbrani. Tak podle jeho zprávy

²⁷³ Hdt. *V.* 56; Thuc. *I.* 20, *VI.* 57.

²⁷⁴ Arist. *Ath. pol.* 18.3; Thuc. *VI.* 57.

odhalil Hippiás viníky, neboť když se dozvěděl o vraždě svého bratra, přikázal strážím odnést zbraně a za viníky označoval ty, u kterých byla nalezena dýka (Thuc. VI. 58). Při průvodu totiž mívali pouze štít a kopí. Thúkýdidovo tvrzení pak mohlo mít svůj vlastní účel. On si byl totiž dobře vědom toho, že pokud by občané nenesli žádné zbraně, nemohli by být viněni pro svou zbabělost při selhání útoku na tyranovy strážce nebo pro hloupost, že byli lstí zbaveni svých zbraní.²⁷⁵ To se dobře doplňuje s jeho názorem na neúspěšný výsledek tohoto pokusu o zbavení se tyrannidy.

Thúkýdidově zprávě odporuje *Athénská ústava*, která tvrdí (Arist. *Ath. pol.* 18.4), že verze o odzbrojení průvodu není pravdivá. Uvádí, že ozbrojení během průvodu bylo běžné až v pozdější době za demokracie. Jelikož portréty mužů na Parthenónském vlysu, které zobrazují Panathénajský průvod, jsou slučitelné s oběma názory, Gomme se domnívá, že tradice ozbrojení občanů při průvodu se mezi dobou Hippiia a Aristotela dvakrát změnila.²⁷⁶

Nové poznatky nám přinesl objev fragmentů velké attické vázy ve Villa Giulia v Gele. Jeden z fragmentů má totiž zobrazovat Harmodia a Hipparcha, přičemž Harmodios drží v pravé ruce meč. Na dalším fragmentu je zobrazen stojící válečník s vyrytým jménem Pantitheos a vedle něj spočívá štít a přilba. Podobný štít a přilba jsou nalezeny na dalších dvou fragmentech. Tento válečník by mohl být jeden z Hipparchových strážců. Jeho jméno nepochází z Athén, a tak to zajisté musel být jeden z tyranových žoldnérů. Štíty a přilby na zemi by pak měly být ty, o které přišli odzbrojení Athéňané. Bicknell pochybuje, že by tento objev mohl být použit pro podporu Thúkýdidovy verze spiknutí proti verzi v *Athénské ústavě*, protože váza je datována do let 460-450. Nicméně lze tvrdit, že příběh o Hippiově odzbrojení občanů je starší než Thúkýdidovo dílo a není to příspěvek samotného historika.²⁷⁷

Shoda autorů panuje v tom, že důvodem pro toto spiknutí byla pomsta za veřejnou hanbu a křivdu. Nicméně vidí v této události i politickou motivaci, neboť milostná příčina jí nijak nebrání. Hérodotos si mohl být také vědom osobní příčiny spiknutí, ale vybral si jí nepoužít a místo ní uvést jiné faktory, které ke spiknutí vedly. U *Athénské ústavy* je politická motivace zřejmá v části, když autor uvádí, že se spiknutí zúčastnili mnozí Athéňané a že Aristogeitón následně při mučení udal ostatní spiklence.²⁷⁸ Politickou motivaci dokazuje také to, že plánovali zabít Hippiia a ne Hipparcha a právě to jim získalo podporu u ostatních spojenců.²⁷⁹ Tamiolaki²⁸⁰ se pak domnívá, že nebylo důležité, zda byl starší Hippiás či

²⁷⁵ A. W. Gomme 1970, s. 335.

²⁷⁶ Tamtéž.

²⁷⁷ Více o tomto tématu viz. Bicknell 1970, s. 159-60.

²⁷⁸ P. Oliva 1954, s. 355.

²⁷⁹ A. W. Gomme 1970, s. 318.

²⁸⁰ M. Tamiolaki 2015, s. 6.

Hipparchos, neboť tyrannis byla v archaickém Řecku rodinným podnikem, a tudíž bylo jedno kterého Peisistratovce zabijí.

4.7.2. Vyhnání Hippiia

O událostech po Hipparchově vraždě nás nejvíce informuje Hérodotos. *Athénská ústava* i Thúkýdidés se s ním shodují na tom, že po Hipparchově smrti byla tyrannis mnohem tvrdší.²⁸¹ Thúkýdidés uvádí, že Hippiás byl vystrašený, a tak nechal popravit množství občanů a aktivně se ohlížel po bezpečném útočišti v případě nouze (Thuc. *V.* 59.2). *Athénská ústava* naopak tvrdí, že chtěl svého bratra pomstít, a proto mnoho lidí zabil a další vyhnal z města. Nepopírá však, že byl nyní nedůvěřivý (Arist. *Ath. pol.* 19.1).

Alkmeónovci byli v čele vyhnané aristokracie, která se snažila znovu získat přístup do Athén. Domnívali se, že na svou stranu získají i obyvatele Attiky nespokojené s tyrannidou, a proto se do Attiky vrátili. Ve svých pokusech však neuspěli a jak praví Hérodotos (Hdt. *V.* 62), opevnili venkovské Leipsydrión na svazích pohoří Parnéthu a odtamtud škodili tyranům. Tyrani je však podle *Athénské ústavy* (Arist. *Ath. pol.* 19.3) oblehli a vyhnali. Toto opevnění Leipsydriónu je nejznámějším případem toho, jak Peisistratovci dokázali potlačit odpor a zachovat si moc.²⁸² *Athénská ústava* pak uvádí skolion, ve kterém se o této epizodě zpívá (Arist. *Ath. pol.* 19.3).

Když se jim nedařilo zmocnit se Athén, obránili svou pozornost jinam. Získali právo obnovit v Delfách vyhořelý chrám, čímž si podle *Athénské ústavy* vydělali velké peníze (Arist. *Ath. pol.* 19.4). Hérodotos však uvádí, že bohatí již byli, a tak postavili krásnější chrám, než byl původně v plánu. Hérodotova verze příběhu je pravděpodobně správná a v čas Hippiova vyhnání Alkmeónovci mohli využít vděčnost Delf za své zásluhy z minulosti.

Hérodotos se zmiňuje o tom, že Athéňané tvrdili (Hdt. *V.* 62), že právě za svého pobytu v Delfách, podplatili Alkmeónovci Pýthii. Chtěli, aby nabádala Spartány, aby osvobodili Athény, a to ať už přijdou v zájmu soukromém či veřejném. Spartané toto opravdu učinili i přes to, že Peisistratovci byli jejich hostinnými přáteli, jak připomíná *Athénská ústava* (Arist. *Ath. pol.* 19.4). K tomuto jejich činu pak možná přispělo i to, že Peisistratovci měli přátelský vztah s Argem, odvěkým nepřítelem Sparty.

Spartané tedy vyslali Anchimola, syna Asterova, který byl přítelem Peisistratovců, neboť respektovali bohovo přání (Hdt. *V.* 63). Jeho vojsko připlulo po moři a vylodilo se ve

²⁸¹ Hdt. *V.* 62; Arist. *Ath. pol.* 19.1; Thuc. *VI.* 59.

²⁸² J. Bleicken 2002, s. 34.

Faléru. Hippiás se o tom však dozvěděl a požádal o pomoc Thessalii. Ta mu přišla na pomoc s tisícem jezdců pod velením krále Kinea. (Arist. *Ath. pol.* 19.5; Hdt. *V.* 63).

Hérodotos (Hdt. *V.* 63) popisuje průběh bitvy následovně. Athéňané vymýtili falérskou rovinu a proti spartskému táboru poslali jízdu, která pobila většinu vojáků, včetně Anchimola. Zbytek vojska uprchl na lodi. Náhrobek Anchimoliův se pak měl nacházet nedaleko Kynosarg (Hdt. *V.* 63).

Po tomto neúspěšném tažení připravili Lakedaimonští tažení nové. Hérodotova zpráva se opět shoduje s tou v *Athénské ústavě* (Hdt. *V.* 65-5; Arist. *Ath. pol.* 19.5). Podruhé vyslali pozemní vojsko, které vedl král Kleomenés. Když vpadli do Attiky, utkali se s thessalskou jízdou, kterou porazili a přišli do Athén, kde oblehl Peisistratovce, kteří se uzavřeli za pelasgickými hradbami. Ke Kleomenovi se přidali i Athéňané, kteří toužili po změně režimu.

Hérodotos tvrdí, že Spartánům by se nepodařilo Peisistratovce dobýt, neboť byli na obléhání připraveni, zatímco Spartané nikoliv (Hdt. *V.* 65). Povedlo se jim to pouze díky tomu, že Peisistratovci poslali své děti tajně ze země. Při útěku však byly zajaty a vzaty jako rukojmí. Peisistratovci pro záchranu dětí kapitulovali a do pěti dnů shromáždili svůj majetek a opustili Akropoli i Attiku. Odešli do Sígeia, které kdysi ovládl Peisistratos. Thúkýdídés pak píše, že ze Sígeia odešel Hippiás do Lampsaku a odtud pak k perskému králi Dáreiovi I. (Thuc. *V.* 59). Na Akropoli byl po vyhnání tyranů postaven pilíř usvědčující Peisistratovce a navždy jim odebírající občanství.²⁸³

Nejprve se předpokládalo, že Alkmeónovci byli ve vyhnanství po celou dobu trvání nepřerušené tyrannidy. Hérodotos (Hdt. *I.* 64) totiž tvrdí, že odešli do exilu po Peisistratově vítězství u Palléné. Roku 1939 byl však uveřejněn epigrafický zlomek nalezený na athénské agoře. Tento zlomek byl součástí seznamu archontů z poslední čtvrtiny 6. století.²⁸⁴ Jelikož máme v literatuře doložen rok Miltiádova archontátu, tedy rok 524/3, můžeme odvodit i úřední roky ostatních uvedených mužů a rekonstruovat politické pozadí. Peisistratos zemřel roku 528/7, takže první jméno pravděpodobně zaznamenává muže zvoleného před jeho smrtí. V dalším roce²⁸⁵ byl archontem nový tyran Hippiás. Následující jméno na seznamu je Kleisthenés. Pokud nebyl v Athénách jiný člověk se jménem Kleisthenés, tak Alkmeónovci nejen že pobývali v době tyrannidy v Athénách, ale navíc drželi i úřad archonta v roce 525/4. Tato skutečnost znamená, že se tyrani s Kleisthenem smířili. Tento smír však musel trvat pouze do Hipparchovy vraždy, protože Kleisthenés pak stál v čele pokusů k vyhnání Hippia.²⁸⁶

²⁸³ J. B. Bury 1908, s. 208.

²⁸⁴ P. Oliva 1954, s. 356.

²⁸⁵ Tedy v roce 526/5.

²⁸⁶ Srv. A. W. Gomme 1970, s. 330; O. Murray 1993, s. 274; P. Oliva 1954, s. 356.

4.7.3. Antická tradice

V Athénách v 5. století existovaly dva protirečící si názory na konec tyrannidy. Prvním bylo tvrzení Alkmeónovců, že to oni osvobodili Athény svou politikou a díky pomoci od Sparty, kterou sami získali. Druhým tvrzením byl oficiální názor, který měl původ v kruzích aristokracie, která stála proti Alkmeónovcům.

Athénská ústava, Hérodotos i Thúkýdidés prezentují názor Alkmeónovců a souhlasí tedy, že to byli oni a Spartané, kdo vyhnal samovládce.²⁸⁷ Tradiční, a tedy i oficiální názor přijal autor dialogu *Hipparchos* (Plat. *Symp.* 182c).²⁸⁸

Od Thúkýdida se dozvídáme (Thuc. *VI.* 53), že lid se domníval, že tyrannis byla odstraněna činem tyranobijců, nikoliv Lakedaimoňanů, a on chce podrobně vyložit, co se událo, aby dokázal, že Athéňané se mýlí v tom, co se doopravdy stalo.

Athéňané si totiž zvolili věřit, že to byli Harmodios a Aristogeitón, kdo vyhnali tyrany.²⁸⁹ Attická tradice viděla jejich akt ne jako příklad hrozné žárlivosti a pýchy, ale jako reakci svobody milujících lidí proti tyrannidě.²⁹⁰ Tato tradice pak byla lákavější, protože z osvobození učinila čistě athénskou záležitost. Pomoc Sparty nejspíše nepopírali, ale výhodně se rozhodli na ní zapomenout.²⁹¹ Naopak tyranobijci byli bráni jako hrdinové a jako zbožštění mužské lásky.²⁹²

Historikové nepochybují o tom, že tato verze byla oficiální, a to díky množství evidence podporující toto tvrzení. Byly jim vztyčeny sochy,²⁹³ obdrželi veřejnou hrobku v Kerameiku, byli kulticky uctíváni jako héroové od archonta polemarcha a byly o nich skládány písně. Tato skolia, ve kterých se tvrdilo, že tyranobijci ustanovili *isonomii*, kolovala po oslavách a tvořila kolektivní paměť občanů, kteří se takových hostin účastnili. Potomci tyranobijců se mohli veřejně stravovat v prytaneiu, měli právo být usazeni v prvních řadách divadla během dramatických představení. Navíc byli osvobození od daní. Tyto počty navíc jim byly poskytnuty na věčnost a opravdu trvaly několik generací. Jelikož pouze málo lidí dostalo taková privilegia, jasně to ukazuje, jak velická počta to byla.²⁹⁴

Vzhledem k důležitosti tradice v politice v 5. století nebylo možné vyjádřit názor na ukončení tyrannidy, aniž by to nějak neovlivnilo politické postavení současných aristokratů.

²⁸⁷ Hdt. *V.* 55, *VI.* 123; Thuc. *VI.* 53; Arist. *Ath. pol.* 19.1.

²⁸⁸ Viz. P. J. Rhodes 1981, s. 189; F. Jacoby 1949, s. 163.

²⁸⁹ P. J. Rhodes 1981, s. 190.

²⁹⁰ A. W. Gomme 1970, s. 322.

²⁹¹ F. Jacoby 1949, s. 161.

²⁹² O. Murray 1993, s. 217.

²⁹³ Podle Murray na Akropoli, podle Olivy na agoře, viz. O. Murray 1993, s. 217; P. Oliva 1954, s. 355.

²⁹⁴ Na toto téma srv. F. Jacoby 1949, s. 159-61; O. Murray 1993, s. 274; P. Oliva 1954, s. 355.

Thúkýdidovo popírání tradice bylo důležité i z toho důvodu, aby popsal vztah mezi Alkmeónovci a tyrany, neboť z Alkmeónovců pocházeli Periklés a Alkibiadés. Thúkýdidés dále chtěl opravit mylné názory o konci tyrannidy, aby lid laskavěji přemýšlel o těchto dvou státnících. V jeho době totiž byly silně negativní postoje k tyrannidě. Tak byl Kleónův děd obviněn, že byl jedním z bodyguardů tyranů a Alkibiadés se dokonce musel obhajovat proti vztahům jeho předků s tyrany.²⁹⁵ Jacoby dokonce uvádí teorii, že glorifikace tyranobijců mohla částečně být i kvůli nepřátelství aristokracie k Perikleovi a Alkibiadovi.²⁹⁶

Totéž pak nacházíme u Hérodota. Ten přišel do Athén asi v roce 445/4, v čase extrémního napětí mezi konzervativními aristokraty a Perikleem. Jistě mu byly řečeny všechny příběhy o Alkmeónovcích, jako například jejich spojení s Peršany za účelem znovudosazení samovládců. Všechny tyto příběhy měli za účel ukázat Alkmeónovce jako přátele tyranů a vyvrátit jejich přínos na svržení tyrannidy.²⁹⁷ Hérodotos, jehož materiál v odbočce pochází nepochybně od Perikleia či jeho přátel, se snažil vyvrátit tvrzení, že Alkmeónovci zrádně komunikovali s Peršany u Marathónu a současně vyzdvihuje zásluhy Alkmeónovců na osvobození Athén od tyrannidy. Tak oproti oficiální verzi zdůrazňuje nepřátelství rodiny Almeónovců k tyranům a spojuje s nimi i Kallia,²⁹⁸ který byl dědem toho Kallia, který v roce 449 učinil mír s Persií.²⁹⁹ Oproti tomu Hérodotos snižuje zásluhy Lakedaimoňanů. Když totiž vypráví o účasti Lakedaimoňanů na osvobození Athén, uvádí to výrazem, že „*Athéňané tvrdí*“ (Hdt. V. 63). Navíc vítězství Lakedaimoňanů připisuje pouhému štěstí (Hdt. V. 65).³⁰⁰

V tomto hlavním sporu je tedy jasné, že Hérodotos a Thúkýdidés měli pravdu a ortodoxie pátého století a Hellaníkos jí neměli. Avšak Gomme³⁰¹ a Jacoby³⁰² se domnívají, že skolia by se neměla soudit moc tvrdě, neboť lze říci, že tyranobijci tyrana opravdu zabili, pokud tato instituce byla rodinným podnikem. Navíc lze argumentovat, že zavraždění Hipparcha bylo začátkem konce tyrannidy.

²⁹⁵ A. W. Gomme 1970, s. 323.

²⁹⁶ F. Jacoby 1949, s. 159-61.

²⁹⁷ F. Jacoby 1949, s. 340.

²⁹⁸ Toho samého, který jako jediný vykoupil Peisistratův majetek, když byli Peisistratovci v exilu.

²⁹⁹ F. Jacoby 1949, s. 161.

³⁰⁰ Více na toto téma viz. M. Tamiolaki 2015, s. 5.

³⁰¹ A. W. Gomme 1970, s. 322.

³⁰² F. Jacoby 1949, s. 161.

4.7.5. Thúkýdidés - protikladná zpráva a polemika

Badatelé si všimli, že Thúkýdidés si protirečí ohledně toho, zda Athéňané věděli pravdu o konci tyrannidy či nikoliv. Nejprve totiž tvrdil (Thuc. I. 20), že Athéňané přijímají od sebe navzájem špatné zprávy o tom, co se v jejich zemi děje. Později však na počátku i na konci odbočky v 6. knize tvrdí (Thuc. VI. 53 a 60), že Athéňané z doslechu věděli, že tyrannidu odstranili Lakedaimoňané. Badatelé se pokoušeli vyřešit tento problém různými způsoby. Jacoby navrhuje, že Thúkýdidés napsal nejprve úsek v první knize a zbytek, který je uveden v knize šesté, napsal až poté co byla publikována Hellanikova *Atthis* po roce 406/5. Právě kvůli tomu, že odbočka byla vložena později, panuje v Thúkýdidově tvrzení nesoulad.³⁰³ Tamiolaki si myslí, že se Thúkýdidés soustředil na tu část, kde popisoval milostný vztah, který jeho předchůdci do detailu neprezentovali, zatímco povědomí obyvatel se shodovalo spíše s obecným přesvědčením o pádu tyrannidy.³⁰⁴

Gomme poskytuje tři různá řešení tohoto problému. Zaprvé je možné, že názor v Athénách se změnil během té doby, kdy psal Thúkýdidés své dílo. Pro tuto teorii poskytuje tři možnosti, jak se něco takového mohlo stát. Druhou teorií je, že se nezměnil názor Athéňanů, ale Thúkýdidés změnil svůj vlastní názor na tuto věc. Některé části textu tak byly napsány, když věřil jednomu, další, když věřil druhému. U tohoto řešení vyvstává otázka, zda to byla práce samotného Thúkýdida, či pozdějšího editora. Třetí možností je, že tento rozpor je klamný. Existuje pouze v tom, že Thúkýdidés uvedl čtenáře v omyl, neboť zapomněl, že čtenář neví to, co on, a nemůže vědět, co bude ještě dále řečeno, aby mohl pochopit plný význam. Tedy to, že Athéňané se mýlili v některých směrech o Peisistratovcích, především ohledně toho, že Hipparchos byl nástupce Peisistrata, a to bylo neslučitelné s pravdivou částí, že tyranobijci neukončili tyrannidu.³⁰⁵ Tato poslední teorie se mi zdá nejpravděpodobnější, neboť taková ztráta v textu je pro autory přirozená.

Skrz Thúkýdidovo dílo se táhne polemický tón, jehož cíl je badatelům nejasný. Tamiolaki³⁰⁶ se domnívá, že tento jeho postoj dává smysl, když se interpretuje jako rivalství s Hérododem. Na začátku odbočky Thúkýdidés odsuzuje přesvědčení „ostatních“ (Thuc. VI. 54) a chce svým výkladem napravit jejich chybu. Gomme³⁰⁷ uvádí, že ti „ostatní“ byli jeho předchůdci Hellanikos a Hérodotos. Taktéž Tamiolaki se domnívá, že chtěl opravit a doplnit Hérodota. Jeho polemický tón pak vznikl kvůli znepokojení, které vzniklo z historikovy

³⁰³ F. Jacoby 1949, s. 338.

³⁰⁴ M. Tamiolaki 2015, s. 7.

³⁰⁵ A. W. Gomme 1970, s. 326-28.

³⁰⁶ M. Tamiolaki 2015, s. 1.

³⁰⁷ A. W. Gomme 1970, s. 321.

vědomosti o tom, že jeho práce nemůže nahradit práci jeho předchůdce, neboť jeho doplnění do Hérodotovy tradice nejsou nijak důležitá pro správnou verzi události.³⁰⁸

Tamiolaki dále udává důkazy pro hypotézu, podle které Thúkýdídés napsal odbočku o tyranech kvůli své rivalitě s Hérododem a charakterizuje jeho práci jako práci učenice, který prochází různé strategie, aby dokázal že jeho doplnění zprávy je nejdůležitější. Jeho vyprávění se pak pro polemický tón a pro důraz na méně podstatné detaily stává nepřesvědčivým.³⁰⁹ Tamiolaki také zvažuje návrh Hornblowera,³¹⁰ že úsek z 6. knihy (Thuc. *VI.* 54) byl napsán jako recitace pro hostinu.

4.7.6. Peisistratovci mimo Athény

Vyhnáním Hippiia končí souvislé vyprávění o Peisistratovi a jeho synech u Thúkýdida i v *Athénské ústavě*. Zmínky o některých Hippiových aktivitách však můžeme najít především v Hérodotově výkladu.

Hérodotos (Hdt. *V.* 90-96) například vypráví, jak se Sparťané dozvěděli o tom, že Alkmeónovci zmanipulovali věštbu, a přinutili je tak z Athén vyhnat své přátele. Kleomenés prý navíc získal věštby, které Peisistratovci zanechali v chrámu na Akropoli a ty jim věstili mnoho budoucích problémů od Athéňanů. V tomto úseku dává Hérodotos najevo svůj postoj k tyrannidě, když podotýká, že když Athény zůstanou svobodné, budou silné, ale když budou pod vládou samovládce, tak budou slabé. Tento svůj názor pak promítá do myšlení Lakedaimoňanů, kteří poslali pro Hippiia, aby se vrátil ze Sígeia.

Sparťané pak podle Hérodota (Hdt. *V.* 91) promluvili před svými spojenci. V řeči, kterou nacházíme v Hérodotově zprávě, litují své akce v Athénách a plánují znovu uvést do Athén Hippiia jako samovládce. Proti tomu se však ostře ohrazují v další řeči Korintští v podání jejich vyslance Sósikla. Hippiás se následně bránil a varoval Korint před zlými časy, kdy budou Peisistratovce potřebovat. Nicméně spojenci byli na straně Korinta a žádnou akci nepodnikli.

Hérodos (Hdt. *V.* 94) tvrdí, že při Hippiově opětovném odchodu mu nabízel město jak král Makedonie, tak i jeho thessalští spojenci, avšak Hippiás odmítl. Místo toho se vydal do Asie a jak Hérodotos (Hdt. *V.* 96) píše, snažil se, aby byly Athény podrobeny opět jeho vládě i vládě perského krále Dareia I. Očerňoval proto Athéňany u Dareiova bratra Artaferna, který byl místodržitelem Sard. Když proti Hippiově činnosti Athéňané protestovali a poslali do Sard, přikázal jim Artafernés, aby Hippiia přijali zpět, pokud si ho nechtějí znepřátelit. Oni odmítli, a

³⁰⁸ M. Tamiolaki 2015, s. 6-7.

³⁰⁹ M. Tamiolaki 2015, s. 8-9.

³¹⁰ M. Tamiolaki 2015, s. 7.

tak se stali perskými nepřáteli. Hippiova činnost tak ukazuje to, že Peisistratovci již nebyli představiteli boje proti aristokracii, ale pouze chtěli získat zpět svou moc.

Hippiás se pak vrátil do Attiky již jako stařec, když se účastnil tažení Peršanů k Marathónu (Thuc. *V.* 59; Hdt. *VI.* 102). Hérodotos zdůrazňuje, že Hippiás Peršany k Marathónu přivedl a uvádí sen, který se mu prý zdál v noci předtím. Ze snu usoudil, že se vrátí do Athén, zmocní se vlády a ve vlasti zemře, neboť se mu zdálo, že sdílí lože se svou matkou. Další historka, kterou zde máme zaznamenanou, je o tom, jak kýchal a kašlal tak strašně, že mu vypadl jeden zub. Zanedlouho pak snad zemřel na ostrově Lémnu, když se po porážce vracel od Marathónu.

4.7.7. Potomci Peisistratovců

Zprávy, které se nám o potomcích Peisistratovců zachovaly, jsou pouze torzovité. Hérodotos se jako cizinec obecně méně zajímal o historii samotných Athénských rodin, proto většinu zpráv o nich nacházíme v Thúkýdidovi, který jako Athéňan měl k tomuto tématu blíže.³¹¹ Hérodotos (Hdt. *VII.* 6) se zmiňuje o jakýchsi Peisistratovcích, kteří přišli do Sús spolu s Onomakritem, a přemlouvali Xerxa k intervenci proti Řecku.

V *Athénské ústavě* (Arist. *Ath. pol.* 22.3-4) pak máme zachovanou zprávu, že po bitvě u Marathónu poprvé použili ostrakismus a jako první byl ostrakizován příbuzný Peisistrata, Hipparchos, syn Charma. Ten stál v čele přátel tyranů, kterým bylo dovoleno pobývat v Athénách, pokud se nijak neprovinili v předchozích událostech.

Thúkýdidés uvádí, že Hippiás se oženil s Myrrhinou, dcerou Kallia, syna Hyperochidova (Thuc. *V.* 55). Tento neznámý Kallias pak byl pravděpodobně sympatizant Peisistratovců, který s nimi byl v exilu. Neboť Davies³¹² navrhuje s ohledem na věk Hippia a jeho dětí, že jejich manželství vzniklo okolo roku 550, tedy v době Peisistratova druhého exilu. Problém s Thúkýdidovým tvrzením je takový, že není jisté, zda je spolehlivé. Neboť Kleidémós³¹³ tvrdí, že Hippiovou ženou byla dcera Charma, bývalého polemarcha. Než mu však dal svou dceru, měl být Hippiovým milovníkem a měl před Akadémií zasvětit oltář Erótovy, jak píše Pausaniás (Paus. *I.* 30.1). Plútarchos (Plut. *Sol.* 1) dává poněkud jinou zprávu a označuje Peisistrata jako milovníka Charma, když píše, že se o Peisistratovi vyprávělo, že miloval Charma a zasvětil v Akademii sochu Erótovi.

³¹¹ F. Jacoby 1949, s. 157.

³¹² J. K. Davies 1971, s. 450.

³¹³ FGrHist III B 323, F 15.

Shapiro se domnívá, že není pravděpodobné, že by měl Charmos milostný vztah s oběma muži a nesouhlasí ani s údajným manželstvím Hippiia a Charmovy dcery.³¹⁴ Davies³¹⁵ zastává názor, že tato informace není pravděpodobná z chronologického hlediska. S tím nesouhlasí Gomme,³¹⁶ neboť důkazem pro toto manželství pro něj je existence Hippiova syna Charma, o kterém jsou zmínky na počátku 5. století a který již nemůže být Charmem starším. Jeho názor je však pravděpodobně mylný.

S Myrrhinou měl pak Hippiás pět synů, jejichž jména měla být zapsána na stéle na athénské Akropoli.³¹⁷ Jeden z nich byl Peisistratos, který byl podle svého jména nejstarší a který podle Thúkýdidovy zprávy zastával v Athénách úřad archonta.

Během té doby nechal postavit na agoře oltář dvanácti bohům a další oltář nechal vztyčit Apollónovi v jeho posvátném okrsku. Nápis na oltáři na agoře Athéňané odstranili již v Thúkýdidově době, ale nápis na Apollónově oltáři měl být stále čitelný (Thuc. *VI.54*).

Z Thúkýdidovy zprávy lze předpokládat, že byl Peisistratos archontem během Hippiovy tyrannidy. Avšak forma písma, které se zachovalo na jeho oltáři pro Apollóna, posouvá jeho archonát až do raného 5. století. Díky porovnání s dedikací přinesenou Hippiem v Ptóiu se však ustavilo datum, které muselo předcházet roku 514. Obecně přijímané datum pro Peisistratův archonát se tak stal rok 522/1.³¹⁸ V tomto roce již mohl být 30 let starý, což byl v pozdější době minimální věk pro archonát, avšak demokratická omezení věku nelze aplikovat i na syna vládnoucího tyрана. Proto je jeho archonát pravděpodobný.³¹⁹ O tomto Peisistratovi již není nic známo, ale Davies³²⁰ předpokládá, že jeho rodina jsou ti Peisistratovci z 80. let 5. století, o kterých hovoří Hérodotos (Hdt. *VII. 6*).

Dalším rozpoznatelným Hippiovým potomkem je Hipparchos. Ten byl epónymním archontem v roce 496/5 a byl prvním ostrakizovaným politikem v roce 488/7 jako vůdce sympatizantů Peisistratovců v Athénách. Aristoteles o něm mluví jako o potomku Peisistrata, avšak jako o synovi Charma.

³¹⁴ H. A. Shapiro 1989, s. 119.

³¹⁵ J. K. Davies 1971, s. 450.

³¹⁶ A. W. Gomme 1970, s. 333.

³¹⁷ Povaha stély je nejasná. Gomme 1970, s. 320 píše že jejím účelem mohlo být odsoudit k věčnému vyhnanství přeživší Peisistratovce, jejich potomky, potomky již mrtvých Peisistratovců a jejich spojence. Připisuje jim věčný exil a nabízí odměnu tomu, kdo je zabije. *Athénská ústava* (Arist. *Ath. pol.* 16.10) zase odkazuje na obecný attický zákon proti tyranům a je možné, že ten byl částí právě citované Thúkýdidovy stély. Ovšem pro toto tvrzení nemáme žádné důkazy (viz. A. W. Gomme 1970, s. 325).

³¹⁸ Srv. J. K. Davies 1971, s. 450-51; A. W. Gomme 1970, s. 333.

³¹⁹ A. W. Gomme 1970, s. 331.

³²⁰ J. K. Davies 1971, s. 451.

Tak je možné, že Hippiova dcera si vzala za manžela Charma a tento Hipparchos byl jejich synem. Tradice pak zkreslila tento vztah a uvedla, že Hippiás si vzal Charmovu dceru, a ne naopak.³²¹

Pro určení jeho věku lze použít datum vynálezu instituce ostrakismu. Další evidencí pro jeho věk je červenofigurová váza od Epiktéta, na které je zobrazen Hipparchos *kalos*. Pro důkaz, že se jedná skutečně o tohoto Hipparcha, a nikoliv o staršího Hipparcha, tedy syna Peisistrata, Davies uvádí,³²² že již po roce 530 byl Hipparchos, syn Peisistrata, zobrazován ne jako krásný, ale jako muž ve středním věku, kdežto mladší Hipparchos se musel narodit kolem roku 530 a tudíž pak mohl být dostatečně mladý, aby na něj bylo odkazováno jako na krásného. Navíc toto datum odpovídá jeho pozdějšímu exilu.

Z poloviny 4. století pocházela dedikace Apollónovi podepsaná jako Hippokratés, syn Charma, kterého snad lze považovat za potomka tohoto Hipparcha.

Kromě synů měl Hippiás minimálně i jednu dceru. Aiantidovi, synovi lamsackého tyrana Hippokla dal za manželku svou dceru Archedíku, a to kvůli vlivu, který měli na krále Dáraia I. Thúkýdidés (Thuc. *VI*. 59) pak uvádí, že v Lampsaku stál její pomník. Další Hippiovy děti jsou neznámé, ale je spekulace o tom, že jedna z nich mohla být dívkou která si vzala Miltiada kolem roku 520.³²³

Hipparchovi, synovi Peisistrata, antická tradice taktéž připisuje manželku. Měla jí být Fyé, dcera Sókrata. Právě ta, která pomohla Peisistratovi nastolit jeho druhou tyrannis. O tomto tvrzení se spekuluje, jednak kvůli tomu, že Hérodotos o této skutečnosti mlčí, a jednak protože Jacoby datuje známou scénu na voze do roku 557, kdy Hipparchos nemohl být dostatečně stár. Thúkýdidés pak nevěděl o žádném Hipparchově dítěti.³²⁴

³²¹ J. K. Davies 1971, s. 451.

³²² Tamtéž.

³²³ Viz. J. K. Davies 1971, s. 452.

³²⁴ Tamtéž.

5. CHRONOLOGIE TYRANNIDY

Chronologie Peisistratovců je téma, které dělá potíže všem badatelům. Je to z toho důvodu, že nelze s jistotou určit přesná data pro všechny události. Antičtí autoři poskytují různé data, a to různými způsoby. Nejvíce chronologie nám poskytuje Hérodotos a *Athénská ústava*. Podobné informace s *Athénskou ústavou* nacházíme v Aristotelově *Politice*. Ojediné časové zařazení však nalezneme i u Thúkýdida, v dialogu *Hipparchos* a v Plútarchově *Solónovi*. Některá další data pak byla poskytnuta z athénských *Atthid*. Nejdříve je třeba si ukázat, jaké chronologické informace tito autoři předkládali a jakým způsobem.

5.1. Chronologie obecně

Plútarchos nás informuje o tom, že Peisistratos se zmocnil vlády za archonta Kónia, tedy v roce 561/0. Uvádí taktéž jméno archonta pro následující rok, kterým byl Hégestratos (Plut. *Sol.* 32).

V dialogu *Hipparchos* se tvrdí, že po Hipparchově smrti byli Athéňané tři roky pod nadvládou Hippiia (Ps. Plat. *Hipp.* 229b).

Thúkýdídés již poskytuje více chronologických informací. Dozvídáme se u něj, že Hipparchos byl zabit o Velkých Panathénajích (Thuc. *VI.* 56.2) a že Hippiás byl po jeho smrti tyranem ještě tři roky, než ho ve čtvrtém roce zbavili samovlády. Poslední časový údaj, který poskytuje je ten, že o 20 let později, jakožto stařec, doprovázel Hippiás perské vojsko k Marathónu (Thuc. *VI.* 59.4).

Z Aristotelovy *Politiky* získáváme chronologii samotné tyrannidy. Podle jeho zprávy byl Peisistratos během 33 let u moci pouhých 17 let. Jeho synové vládli 18 let, a tyrannis tak trvala celkem 35 let (Arist. *Pol.* V. 1315b).

Hérodotova zpráva nám poskytuje již více časových údajů, ale pouze několik z nich je uvedeno číslovkami. Často zde nacházíme relativní chronologii, ze které je možné vycházet pro určení chronologie absolutní. Tou je například hned první časový údaj týkající se Peisistratovců. Hérodotos datuje Peisistratovu tyrannidu v Athénách do stejné doby kdy Kroisos nechal poslat s dotazem do Delf a před Kýrovo dobytí Sard (Hdt. *I.* 59, 65).

O Peisistratově první vládě praví, že zanedlouho po jejím získání ho vypudili z města. To se podle něho stalo, protože ještě dostatečně nezapustila kořeny (Hdt. *I.* 60). Další poskytnutá chronologická informace se týká Peisistratova druhého exilu. Hérodotos píše, že se Peisistratovci vrátili do Attiky skoro po 11 letech (Hdt. *I.* 62).

Hipparchos podle něj zemřel o Panathénajích (Hdt. *V.* 56) a po jeho smrti snášeli Athéňané Hippiovu vládu po čtyři roky. Pro vyhnání samovládců poskytuje Hérodotos ještě

jeden údaj a sice, že v té době, kdy se zbavili samovládců, přišel do Athén ze Sparty Aristagorás (Hdt. V. 55). Nakonec přikládá shrnutí, ve kterém tvrdí, že Peisistratovci vládli v Athénách 36 let (Hdt. V. 65). Důležitou zprávou, kterou nacházíme u Hérodota, je to, že Hippiás, který byl v té době již starcem, přišel s Perským vojskem k Marathónu (Hdt. VI. 102 a 107). Neméně důležitou informací je i odbočka o Kimónovi a jeho vítězstvích při olympijských hrách. Neboť Hérodotos píše, že se stejným spřežením vyhrál tři olympijské hry. Své druhé vítězství prohlásil za Peisistratovo, zatímco při třetím vítězství již byl Peisistratos mrtvý (Hdt. VI. 103).

Athénská ústava poskytuje nejvíce chronologických údajů, které však předkládá různými způsoby datace, které se spolu neshodují, a proto je právě toto dílo často zkoumáno badateli. Peisistratovo první získání moci situuje *Athénská ústava* do archonátu Kómea, ve 32. roce po vydání Solónových zákonů (Arist. *Ath. pol.* 14.1). Podle všeho tato vláda skončila brzy a byl vyhnán v 6. roce po získání moci, za archonta Hégésia (Arist. *Ath. pol.* 14.3). Megaklés mu podle *Athénské ústavy* nabídl spojenectví ve 12. roce poté (Arist. *Ath. pol.* 14.4). Tato vláda skončila dalším vypuzením asi v 7. roce po návratu. Přitom se dozvídáme, že byla opět krátká (Arist. *Ath. pol.* 15.1). Peisistratovo konečné získání moci datuje do jedenáctého roku po druhém vyhnání (Arist. *Ath. pol.* 15.2).

Dále se dozvídáme, že od té doby, co Peisistratos poprvé získal samovládu uplynulo 33 let, než ve stáří zemřel za archonta Filonea. Z těchto 33 let byl pouhých 19 let u moci a zbytek strávil ve vyhnanství (Arist. *Ath. pol.* 17.1). Při rekonstruování chronologie jsou užitečné i informace o jeho rodině. Tak se v *Athénské ústavě* dočítáme, že se svojí ženou z Argu se oženil buď když byl poprvé vypuzen, nebo když byl u moci. Jejich společný syn Hégésistratos pak měl přivést při bitvě u Palléné argejské vojsko (Arist. *Ath. pol.* 17.4).

Chronologie Peisistratových synů je mnohem stručnější. Hipparchovu smrt pokládá do oslav Panathénají (Arist. *Ath. pol.* 18.3). Vyhnání Hippiia datuje do čtvrtého roku po Hipparchově smrti, za archonta Harpaktida (Arist. *Ath. pol.* 19.6). Na závěr dává další souhrnná data. Peisistratovi synové udrželi tyrannidu asi 17 let a včetně vlády jejich otce to bylo 49 let (Arist. *Ath. pol.* 19.6).

Problémů při stanovení co nejpřesnější chronologie athénských tyranů je hned několik. První věcí, kterou si čtenář musí uvědomit, je to, že Řekové započítávali číslovky jinak. Když používali řadové číslovky, zahrnovali do výsledného součtu nejen poslední číslovku, nýbrž i první. Pokud je tedy v dochovaném pramenu uvedeno, že Hipparchova vláda byla horší od roku 514/3 až do roku 511/0, antický autor by napsal, že Hippiiova vláda skončila ve čtvrtém roce, protože narozdíl od současného čtenáře započítal i první číslovku, nejen poslední. Badatelé však při restaurování chronologie počítají i s metodou, kdy se první číslovka nezapočítává.

Základní číslovky se používají tak, že pokud jedna událost trvala a nová se přihodila, je v konečném součtu zahrnut pouze rok, kdy tato nová událost začala, nikoliv však již rok, kdy skončila.³²⁵

Hérodotova zpráva je spolehlivější.³²⁶ Historii tyrannidy sepisoval sto let po bitvě u Palléné a své zprávy získával od lidí, jejichž dědové či otcové zažili dobu tyrannidy na vlastní kůži.³²⁷ Přestože nepodává mnoho časových údajů, je možné od něj vyvodit některá data pro absolutní chronologii.³²⁸ Při sestavování chronologie Peisistratovců však vycházíme především z *Athénské ústavy*. Ta svou zprávu opírá o Hérodota a kombinuje s ním data z *Atthid*.³²⁹ Chronologie, kterou zde nalézáme je poněkud zmatená, a na vinně může být přílišná kombinace materiálů z různých zdrojů.³³⁰

Jak již bylo řečeno výše, chronologie *Athénské ústavy* vycházela i z některé *Atthidy*, snad z Hellaníkovy.³³¹ *Atthidy* vycházely z Hérodota, avšak to, co z něj nemohly vyvodit nacházely jinde. Jejich hlavním přínosem však bylo přiřazení důležitých událostí k jednotlivým archontátům.³³²

5.2. Sestavení chronologie Peisistratovců

Badatelé si jsou téměř jistí správností chronologie posledních velkých událostí athénské tyrannidy. Jacoby je přesvědčen,³³³ že data tak důležitých událostí, jako bylo vyhnání Hippiia a vražda Hipparcha, nebyla v tradici zapomenuta. Vyhnání tyranů se tedy datuje do roku 511/0. Hippiás měl panovat 17 let, a tak se dostáváme k datu Peisistratovy smrti v roce 528/7. Hipparchos byl zabit o Velkých Panathénajích a stalo se to tři roky před Hippiovým vyhnáním, což odpovídá informacím uvedeným jak v *Athénské ústavě*, tak v Hérodotovi a Thúkýdidovi.³³⁴ Proto jeho vražda musí spadat do roku 514/3.³³⁵

Neshody ohledně otázky, kdo osvobodil Athény, neovlivňují pevné body chronologie, neboť *Atthidy*, které připisují zásluhu o svržení tyranů tyranobijcům, datují vraždu do roku Harpaktida, tedy do roku 511/0, protože tento rok byl ustanoven jako poslední rok tyrannidy.

³²⁵ P. J. Rhodes 1976, s. 221-22.

³²⁶ V. Ehrenberg 1968, s. 400.

³²⁷ F. Jacoby 1949, s. 195.

³²⁸ F. Jacoby 1949, s. 189-90.

³²⁹ F. Jacoby 1949, s. 190.

³³⁰ P. J. Rhodes 1976, s. 223.

³³¹ P. J. Rhodes 1976, s. 226; F. Jacoby 1949, s. 376.

³³² Srv. P. J. Rhodes 1976, s. 226; F. Jacoby 1949, s. 373.

³³³ F. Jacoby 1949, s. 375.

³³⁴ Hdt. V. 55; Thuc. VI. 59; Arist. *Ath. pol.* 19.2.

³³⁵ Tamtéž.

Tak tedy datum zůstává správné.³³⁶ Podle Rhodese může být důkazem pro správnost data Peisistratovy smrti to, že Hippiás byl archontem až pro rok 526/5. Je tedy možné, že Peisistratos zemřel v době, když už byl zvolen archón na příští rok a Hippiás pak zastával první možný archontát, tedy rok poté.³³⁷ Mezi tyto pozdější události patří také bitva u Marathónu. Hérodotos uvedl (Hdt. VI. 107), že se jí Hippiás účastnil jako stařec. Tuto bitvu pak můžeme bez větších obtíží datovat do roku 490/89.

Ačkoliv si údaje uvedené v *Athénské ústavě* na první pohled navzájem protiřečí, nacházíme v nich rozumnou chronologii, pokud předpokládáme několik chyb.

Jelikož máme spolehlivě stanovená data posledních událostí, jak již bylo řečeno výše, můžeme od nich vypočítat zbylou chronologii. Tak se v *Athénské ústavě* dozvídáme že od prvního získání moci žil Peisistratos 33 let (Arist. *Ath. pol.* 17.1). Tato zpráva je pak podporovaná i Aristotelovou *Politikou* (Arist. *Pol.* V. 1315b). Jestliže Peisistratos zemřel v roce 528/7 za archonta Filonea, spadá jeho první nástup k moci do roku 561/0 za archonta Hégésia.³³⁸

Athénská ústava dále uvádí, že z těchto 33 let byl Peisistratos tyranem 19 let (Arist. *Ath. pol.* 17.1) a jeho synové vládli dalších 17 let (Arist. *Ath. pol.* 19.6). Dohromady tedy 36 let. V *Politice* se časové údaje liší, když Aristotelés určuje dobu Peisistratovy vlády na 17 let a vlády jeho synů na 18 let (Arist. *Pol.* V. 1315b). Dohromady pak *Politika* udává 35 let celkové vlády tyranů, zatímco Hérodotos uvádí 36 let.³³⁹ Právě na tomto místě musíme předpokládat první úpravu. Hérodotos se podrobně nevyjadřuje, jakou celkovou vládu tyranů má na mysli. V *Athénské ústavě* se však předpokládá celková vláda tyranů, tedy všechny tři vlády Peisistrata a následně vláda jeho synů. Badatelé se však shodují, že těchto 36 let je u Hérodota uvedeno pro nepřerušovanou tyrannidu Peisistratovců, tedy od prvního roku konečné Peisistratovy tyrannidy po bitvě u Palléné až do vyhnání Hippia.³⁴⁰

U Hérodota je uvedeno (Hdt. I. 53-59), že třetí získání moci předcházelo pádu Sard, který se datuje do roku 546/5.³⁴¹ Pokud byl tedy Hippiás vyhnán v roce 511/0, tak započítáním 36 let nazpět docházíme k roku 546/5, za předpokladu že započteme oba koncové roky, nebo k roku 547/6.³⁴²

³³⁶ F. Jacoby 1949, s. 371.

³³⁷ P. J. Rhodes 1981, s. 197.

³³⁸ Toto datum přijímají všechny práce, ze kterých jsem čerpala.

³³⁹ Arist. *Pol.* V. 1315b; Hdt. V. 65.

³⁴⁰ Srv. P. J. Rhodes 1976, s. 223; F. Jacoby 1949, s. 195; J. K. Davies 1971, s. 444; V. Parker 2014, s. 124, 130; C. Hignett 1952, s. 114, 328.

³⁴¹ P. J. Rhodes 1976, s. 233.

³⁴² Tamtéž.

Tak může být správná Hérodotova zpráva, že Peisistratos ovládl Athény dříve, než Kýros dobyl Sardy, když tyrannidu budeme datovat do roku 547/6. Rhodes se však domnívá, že Hérodotos mohl svojí metodou výkladu narušit synchronismus těchto dvou událostí a že mohly být obě původně datovány do roku 546/5.³⁴³

I Jacoby a další badatelé se domnívají, že synchronismus těchto dvou událostí není příliš přesný.³⁴⁴ Proto není datum třetího získání moci pevně ustanovené. Většina badatelů přijímá rok 546/5³⁴⁵ jiní preferují rok 547/6.³⁴⁶

Na tomto místě je třeba se pozastavit nad rozdílnou tradicí mezi *Athénskou ústavou* a *Politikou*. Podobné údaje znamenají podle Jacobyho to,³⁴⁷ že na sobě byly tyto dva prameny závislé. Rozdíl čísel mohl vzniknout tím, že jedna z těchto zpráv používala častěji číslovky než slova a chyby vznikly přepsáním těchto číslovek do slov.³⁴⁸ Pravděpodobnější ale je, že vznikly kvůli odlišnému počítání let.³⁴⁹

Pokud jde o vládu synů, *Politika* nakládá s obecnými číslovkami tak, že započítává obě konečné číslovky, zatímco *Athénská ústava* započítává pouze jednu.³⁵⁰ Toto zvláštní počínání v *Politice* by se však dalo vysvětlit tím, že Aristotelés připočítal i rok, ve kterém byl Hippíás vyhnán (na rozdíl od *Athénské ústavy*), ačkoliv to nebyl plný rok vlády, a tím by neporušil pravidla obecných číslovek.³⁵¹

Co se týká rozdílu doby Peisistratovy vlády, přinášejí badatelé přijatelná vysvětlení. Pokud počítáme s tím, že nepřerušená tyrannis začala roku 546/5, pak 19 let *Athénské ústavy* vzniklo z toho, že její autor spočítal obecné číslovky včetně.³⁵² Zatímco Aristotelés v *Politice* postupoval tak, že jako poslední plný rok Peisistratovy vlády považoval rok 529/8 a nepřipočítával následující rok, ve kterém zemřel. Jelikož nepočítal včetně, vyšlo mu 17 let vlády.³⁵³ Pokud počítáme s nepřerušenou tyrannidou od roku 547/6, snadno vysledujeme 19 let bez započítávání, které podala *Athénská ústava*. Vysvětlit 17 let *Politiky* však v tomto kontextu není snadné.

Athénská ústava dále tvrdí, že celkově vládli tyranii 49 let (Arist. *Ath. pol.* 19.6). Z údajů uvedených v *Politice* zase vypočítáme 51 let (Arist. *Pol.* V. 1315b).

³⁴³ P. J. Rhodes 1976, s. 233.

³⁴⁴ F. Jacoby 1949, s. 189; C. Hignett 1952, s. 114, 328.

³⁴⁵ Např. F. Jacoby 1949, s. 195; J. K. Davies 1971, s. 444; P. Oliva 1954, s. 326; P. J. Rhodes 1976, s. 231.

³⁴⁶ V. Parker 2014, s. 121.

³⁴⁷ F. Jacoby 1949, s. 373.

³⁴⁸ F. Jacoby 1949, s. 379.

³⁴⁹ F. Jacoby 1949, s. 373; P. J. Rhodes 1976, s. 222.

³⁵⁰ P. J. Rhodes 1976, s. 222.

³⁵¹ F. Jacoby 1949, s. 373.

³⁵² F. Jacoby 1949, s. 378; P. J. Rhodes 1976, s. 222.

³⁵³ F. Jacoby 1949, s. 371.

Obecně se předpokládá, že tento údaj znamená úplně celé období Peisistratovců od Peisistratova prvního uchopení moci až po Hippiovo vyhnání. S tímto počtem je také problém, neboť pokud spočítáme, že toto období začalo roku 561/0 a skončilo roku 511/0, vyjde nám 50 let. Počet 49 let je tak jistě špatný a správně mělo vyjít právě 50 let.³⁵⁴ Tato chyba mohla vzniknout tak, že byl tento údaj doplněn někým, kdo špatně porozuměl textu, nebo se vyskytla chyba ve sčítání. Další možností by mohlo být nezapočtení roku 511/0 neboť nebyl plným rokem Hippiovy vlády.³⁵⁵ Již sama *Athénská ústava* tento počet vyvrací, když uvádí archonta roku 561/0 jako Kómea (Arist. *Ath. pol.* 14.1) a archonta roku 511/0 jako Harpaktida (Arist. *Ath. pol.* 21.6), neboť doba mezi nimi zahrnuje minimálně 50 dalších archontů.³⁵⁶ Eratosthenés prý určil trvání tohoto období na 50 let, avšak nevíme, ve kterém spise.³⁵⁷

Hérodotos a *Athénská ústava* se kromě 36 let nepřetržité vlády tyranů shodují ještě na jednom chronologickém údaji, a sice na délce Peisistratova druhého vyhnání.³⁵⁸ Shodují se na tom, že se vrátil v 11. roce po vyhnání, což znamená, že v exilu strávil 10 let. Zde je totiž opět použita řadová číslovka, u které bezpečně předpokládáme započítání včetně. Díky tomu můžeme určit datum Peisistratova druhého vyhnání do roku 556/5 nebo 557/6. Badatelé souhlasí s 10tiletým exilem a rok jeho začátku závisí na tom, zda pro počátek třetí tyrannidy preferují datum 556/5 nebo 557/6.³⁵⁹ Do roku 561/0 nám tedy zbývá 4 nebo 5 let, ve kterých se odehrály první dvě tyrannidy a první exil. To odpovídá Hérodotově zprávě, podle které byly obě vlády krátké (Hdt. *I.* 60-61). *Athénská ústava* toto tvrzení po Hérodotovi opakuje, avšak její udané časové údaje pro toto období s tím nesouhlasí (Arist. *Ath. pol.* 14.3, 15.1).

Autor *Athénské ústavy* chtěl dosáhnout stejné doby trvání tyrannidy tzn. 36 let, kterou již před ním uvedl Hérodotos, ale nepochopil, že se mělo jednat o nepřetržitou tyrannis.³⁶⁰ Protože se domníval, že 36 let obsahovalo všechny tři tyrannidy Peisistrata společně s tyrannidou jeho synů, snaží se 19 let vlády Peisistrata nesprávně rozdělit do třech období vlády. Tak pro první dvě tyrannidy uvádí, že trvaly 5 a 6 let, z čehož lze vyvodit, že poslední tyrannis datoval jako 8 let dlouhou (Arist. *Ath. pol.* 14.3, 15.1). Existuje i teorie, podle které se mají data uvedená v *Athénské ústavě* pro Peisistratovy exily opravit na měsíce. Peisistratos totiž opravdu vládl tak krátce, že by se dalo uvažovat o tom, že si lidé pamatovali délku jeho vlády v měsících a poté to do písemné tradice bylo chybně zaznamenáno jako roky.

³⁵⁴ F. Jacoby 1949, s. 189, 374; P. J. Rhodes 1976, s. 223.

³⁵⁵ Tamtéž.

³⁵⁶ F. Jacoby 1949, s. 194.

³⁵⁷ F. Jacoby 1949, s. 374.

³⁵⁸ Hdt. *I.* 62; Arist. *Ath. pol.* 15.2.

³⁵⁹ Srv. F. Jacoby 1949, s. 192; P. J. Rhodes 1976, s. 223; J. K. Davies 1971, s. 444.

³⁶⁰ F. Jacoby 1949, s. 124; P. J. Rhodes 1976, s. 222.

Zaznamenání intervalu v měsících je možné, ačkoliv jak píše Rhodes, nebyla v písemné zprávě nalezena žádná paralela. K nepravděpodobnosti této teorie přispívá také to, že nenacházíme žádný adekvátní důvod pro změnu z měsíců na roky.³⁶¹

První exil pak měl trvat 12 let, což se neshoduje s uvedenou politickou situací, kterou popsal Hérodotos (Hdt. I. 60). Dvanáctý rok se někdy navrhuje opravit na pátý rok, čímž by tento první exil trval 4 roky. Rhodes podal zajímavý výklad o tom, jak díky této malé úpravě získáme rozumnou chronologii *Athénské ústavy*. Když opravíme tuto chybu, pak bude *Athénská ústava* datovat Peisistratovu první vládu do let 561/0–556/5, druhou tyrannidu do let 552/1–546/5 a třetí do roku 536/5–528/7, načež by následovalo zabití Hipparcha v roce 514/3 a vyhnání Hippiia v roce 511/0. Dohromady by pak tyto roky dávaly 19 let vlády, za období třiceti tří let do Peisistratovy smrti.³⁶² Tato teorie je jistě zajímavá, ale není moc pravděpodobná.³⁶³ Bylo také navrženo, že rozpory v chronologii *Athénské ústavy* vznikly z toho, že Aristotelés spojil Hérodotovo vyprávění se zprávou, která se nedochovala, ale předpokládala pouze dva Peisistratovy pokusy o tyrannidu. Historikové tuto zprávu odmítají.³⁶⁴

Mnohem přijatelnější je první dvě tyrannidy společně s prvním exilem datovat do 4 či 5 zbylých let, jak jsme naznačili výše. Tyto roky souhlasí s Hérodotovou zprávou, kdy můžeme sečtením nepřerušené tyrannis, druhého exilu a těchto zbývajících let dostat celé období působení Peisistratovců. Tedy $36 + 10 + 4 = 50$.

Náležitá oprava prvních dvou period vlády je téměř nemožná, neboť pomocí délky třetí tyrannidy nemůžeme nijak restaurovat předchozí dvě. První a druhé období tyrannidy bylo příliš krátké, než aby se jeho doba trvání zapamatovala. Badatelé se pokouší nalézt správnou dataci, avšak nic není bráno s jistotou. Ohledně prvního období tyrannidy poskytují badatelé nejčastěji dvě možnosti. Zaprvé, že tyrannis skončila po několika měsících, tedy v roce 561/0, nebo se domnívají, že trvala po jeden rok tedy do roku 560/59. Je ovšem také možné, že trvala několik měsíců, které pokryly části dvou archonátů, a tak byly počítány pod dva roky.³⁶⁵

Athénská ústava uvádí,³⁶⁶ že byl Peisistratos poprvé vyhnán v roce archonta Hégésia. Ten podle Jacobyho držel úřad hned po Kómeovi, nebo rok poté.³⁶⁷ Pravděpodobnější je předpokládat, že archonát Hégésia byl v roce 560/59 a tehdy byl Peisistratos poprvé vyhnán. Hérodotos tvrdí, že tyrannis ještě nebyla dostatečně zakořeněná, aby vydržela (Hdt. I. 60).

³⁶¹ F. Jacoby 1949, s. 193; P. J. Rhodes 1976, s. 229.

³⁶² P. J. Rhodes 1976, s. 222.

³⁶³ F. Jacoby 1949, s. 371.

³⁶⁴ Více o této problematice viz. P. Oliva 1954, s. 326.

³⁶⁵ F. Jacoby 1949, s. 191; P. J. Rhodes 1976, s. 231.

³⁶⁶ Arist. *Ath. pol.* 14.3.

³⁶⁷ F. Jacoby 1949, s. 192.

Tuto informaci lze interpretovat nejen z časového hlediska, ale i z hlediska moci tyrannidy. Pak by bylo možné pokládat první období tyrannidy za delší, jak navrhuje chronologie *Athénské ústavy*. Tato teorie však není příliš pravděpodobná, neboť tento obrat evokuje spíše časové zařazení, a delší doba první tyrannidy se neslučuje s našimi základními daty.³⁶⁸

Hérodotos praví, že první exil netrval dlouho, neboť se nepřátelská skupina rozpadla (Hdt. I. 60). Pro konec tohoto exilu a počátek druhé tyrannidy nacházíme data jako rok 558/7, 557/6 či 556/5. Někteří badatelé se domnívají, že vydržela opět pár měsíců, maximálně rok. Jelikož trvala do Peisistratova druhého vyhnání, musela trvat podle některých badatelů³⁶⁹ do roku 557/6 a jiných³⁷⁰ do roku 556/5. Stejně jako u první tyrannidy je i zde možné předpokládat, že její vláda pokryla dva archonáty, ač nemusela trvat celý rok. Jiní autoři připisují této tyrannidě delší dobu a datují ji již od roku 560.³⁷¹

Pro upřesnění absolutní chronologie nám pomáhá i chronologie relativní. Tyto skutečnosti byly u antických autorů taktéž zmíněny. Jedná se především o stáří Peisistratových synů, kariéru Miltiada, či Kimónova vítězství v olympijských hrách.

Kimón tedy vyhrál tři olympijské závody s dvoukolovým vozem. Zprávy nám tvrdí (Hdt. VI. 103), že všechny vyhrál se stejným týmem koní, a proto musí být datovány ihned po sobě, jelikož musíme brát ohled na stáří koní. Během svých prvních dvou vítězství byl ve vyhnanství, když však vyhrál podruhé, díky prohlášení Peisistrata vítězem se mohl vrátit zpět do Athén. V době jeho vítězství však byl již Peisistratos mrtev. Pro tyto tři roky zvažují badatelé dvě možnosti. Buď vyhrál v letech 536, 532 a 528³⁷² nebo v letech 532, 528 a 524.³⁷³

Dále máme zprávu u Hérodota (Hdt. VI. 34), že Miltiadés, syn Kypselův, odešel vládnout Chersonésu, když byl Peisistratos tyranem. Badatelé se shodují, že pravděpodobnější je, že to bylo po Peisistratově třetím získání moci, tedy po roce 546/5 či 547/6, kdy byla jeho vláda již pevně ustanovená, spíše než v jeho prvních obdobích moci, kdy byla jeho vláda nejistá.³⁷⁴ Ze zpráv můžeme také do jisté míry zrekonstruovat datum Peisistratova narození, dobu jeho manželství, věk Hippiia či Hégésistrata. Určením těchto dat se zabýval především Davies.³⁷⁵

³⁶⁸ Více o tomto tématu viz. F. Jacoby 1949, s. 377-78.

³⁶⁹ F. Jacoby 1949, s. 192.

³⁷⁰ P. J. Rhodes 1976, s. 223.

³⁷¹ srv. P. Oliva 1954, s. 326; V Parker 2014, s. 131.

³⁷² O. Murray 1993, s. 204; P. J. Rhodes 1981, s. 198.

³⁷³ C. Hignett 1952, s. 329.

³⁷⁴ P. J. Rhodes 1981, s. 198; C. Hignett 1952, s. 114, 328.

³⁷⁵ J. K. Davies 1971, s. 445-50.

Jelikož Peisistratos zemřel roku 528/7, řadí Davies jeho narození mezi roky 605-600. Jeho první manželství pak datuje do středních či pozdějších 70. let 6. století. Takto se musí datovat kvůli Hippiovu narození. Jestliže se totiž dožil roku 490/89, 70. léta 6. století jsou nejzazším pravděpodobným termínem pro jeho narození. Dále byl Hipparchos mladíkem, když se jeho otec potřetí oženil kolem roku 557. Jeho nejstarší syn Peisistratos musel být narozen v roce 550 nebo krátce po něm. Davies tak tvrdí, že pro Hippia byl nejpozdější možný rok narození rok 570. Avšak já se domnívám, že toto datum lze posunout ještě o něco výše do roku 575, neboť nevidím důvod, proč by mu u Marathónu nemohlo být i 85 let, navíc označení mladík se hodí spíše na 20-ti letého než 15-ti letého chlapce.

Peisistratovo druhé manželství datuje Davies do roku 560, neboť to je nejzazší možný bod pro narození Hégésistrata, který měl podle *Athénské ústavy* přivést k bitvě u Palléné argejské vojsko. Pokud se bitva odehrála v roce 547/6 či 546/5, nemohlo mu být více než 15 let. Není jisté, zda brát tuto zprávu jako výmysl či nikoliv, ale s chlapcem ve věku kolem patnácti let již mohlo být zacházeno jako s mladým dospělým. Ať už je to však pravdivé či nikoliv, nejsou tyto informace rozhodující pro stanovení data bitvy u Palléné.³⁷⁶

Pro období Peisistratovců tedy na základě všech těchto zpráv navrhuji následující, pouze orientační chronologii:

Peisistratova první tyrannis	561/0
První exil	560/59
Peisistratova druhá tyrannis	558/7
Druhý exil	556/5
Peisistratova třetí tyrannis	546/5
Smrt Peisistrata	528/7
Smrt Hipparcha	514/3
Vyhnání Hippia	511/0

³⁷⁶ P. J. Rhodes 1981, s. 199.

6. KULTURA ZA TYRANNIDY

Tyrannis se neprojevila v Athénách pouze po politické stránce, ale iniciovala i společenské, náboženské či umělecké změny. Informace o těchto změnách získáváme především z archeologického výzkumu. Pouze v některých případech jsou podpořené literární či epigrafickou evidencí. Když se všechny zkombinují, můžeme zrekonstruovat všestranný rozvoj Athén v době tyrannidy.³⁷⁷

6.1. Náboženství

Nejvýraznějším rysem náboženské politiky Peisistratovců byl jejich pokus vytvořit v Athénách náboženské centrum, které by bylo konkurentem pro mezinárodní řecké svatyně.³⁷⁸ Současně vznikaly i nové náboženské a umělecké formy, které bojovaly proti starým rodovým kultům.³⁷⁹ Manipulování s kulty totiž bylo jednou z hlavních politických zbraní tyranů.³⁸⁰ Svůj vlastní vliv pak Peisistratos posílil na úkor vlivu aristokratů, když se stal patronem nad centrálním kultem a nad svátky, které konkurovaly místním centrům kontrolovaným aristokratickými rodinami. Nicméně spolupracoval i s některými starými kulty, protože to pomáhalo vyzdvihnout tyranovu zbožnost a svědomitost vůči bohům.³⁸¹

6.1.1. Attické kulty

Peisistratos především podporoval kult bohyně Athény.³⁸² Už jeho návrat z prvního exilu ukazuje jeho spojení s bohyní.³⁸³ Proto se také jevílo logickým to, že pokračoval v podpoře Athénina kultu i po jeho konečném získání moci. Krásně zdobený chrám na Akropoli se stal střediskem jejího kultu jako ochránkyně obce. Představa státu pod ochranou božstva byla velmi starou institucí, objevující se nejen v Athénách. Takovéto kulty pak nikdy nebyly majetkem pouze jedné rodiny, nýbrž celé polis.³⁸⁴ Samovládci pak nejvíce uctili polisní božstvo vyzdobením jeho chrámu a podporou slavností k jeho počtě.³⁸⁵

³⁷⁷ P. Oliva 1954, s. 336.

³⁷⁸ O. Murray 1993, s. 269.

³⁷⁹ P. Oliva 1954, s. 348.

³⁸⁰ H. A. Shapiro 1989, s. 13.

³⁸¹ V. Parker 2014, s. 113.

³⁸² P. Oliva 1954, s. 350.

³⁸³ O. Murray 1993, s. 271.

³⁸⁴ A. Andrewes 1967, s. 238.

³⁸⁵ W. W. How – J. Wells 1936, s. 344.

Peisistratos posílil Athénin kult reorganizací velkých Panathénají, které vznikly již roku 566/5.³⁸⁶ Panathénaje, svátky na oslavu bohyně Athény, byly pořádané každoročně, avšak každý čtvrtý rok se pořádali velké Panathénaje po vzoru všeřeckých svatých.³⁸⁷ Peisistratos k této slavnosti připojil i músicke představení.³⁸⁸ Není však jisté, jestli již uvedl i músicke závody.³⁸⁹ Je totiž možné, že tuto změnu způsobil až umělecky založený Hipparchos.³⁹⁰ Ústředním bodem celého svátku bylo velké procesí, které šlo k Athénině přibytku na Akropoli a přinášelo vlněný peplos, který utkaly athénské panny. Vyvrcholením průvodu byla veřejná oběť a hostina.³⁹¹

Panathénaje navíc Peisistratos spojil s recitací Homérových básní.³⁹² Podle zprávy dané v dialogu *Hipparchos*, zavedl recitaci Homérových básní nikoliv Peisistratos, ale jeho syn Hipparchos (Ps. Plat. *Hipp.* 228b).

Podle antické tradice, kterou nacházíme poprvé u Cicerona (Cic. *De orat.* III.137), nechali tyrani ke konci vlády Peisistrata poprvé sebrat a kodifikovat homérské básně.³⁹³ Rhapsódi totiž dříve neměli při recitaci striktní pořádek ve verších, a v textu tak vznikaly četné odlišnosti.³⁹⁴ Samovládcí nechali učence, aby složili text básní v konečné podobě dohromady a sepsali ho ve staré attičtině.³⁹⁵ Tato peisistratovská kodifikace měla úspěch a text se rozšířil skrz celý řecký svět.³⁹⁶

V témže duchu, ve kterém se nesla reorganizace Panathénají, podporovali Peisistratovci kult boha Dionýsa,³⁹⁷ který byl již uctíván širokými vrstvami athénského lidu.³⁹⁸ Peisistratos nechal Dionýsovi vybudovat nový chrám na jižním svahu Akropole.³⁹⁹ Původní Městské Dionýsie slavené každého jara reorganizoval a založil tak svátek Velkých Dionýsií, trvajících několik dní.⁴⁰⁰ Tyto slavnosti spojil s lokálním kultem Dionýsa v Eleutherách.⁴⁰¹

³⁸⁶ Srv. J. Boardman 1975, s. 11; J. B. Bury 1908, s. 199; W. W. How – J. Wells 1936, s. 344; C. Hignett 1952, s. 329.

³⁸⁷ P. Oliva 1954, s. 348.

³⁸⁸ V. Parker 2014, s. 113; J. B. Bury 1908, s. 199.

³⁸⁹ H. A. Shapiro 1989, s. 41.

³⁹⁰ H. A. Shapiro 1989, s. 42.

³⁹¹ J. B. Bury 1908, s. 199.

³⁹² O. Murray 1993, s. 271; A. Andrewes 1967, s. 199.

³⁹³ W. W. How – J. Wells 1936, s. 40.

³⁹⁴ J. B. Bury 1908, s. 198.

³⁹⁵ J. B. Bury 1908, s. 198; W. W. How – J. Wells 1936, s. 40.

³⁹⁶ J. B. Bury 1908, s. 198.

³⁹⁷ A. Andrewes 1967, s. 238.

³⁹⁸ P. Oliva 1954, s. 349.

³⁹⁹ Srv. J. B. Bury 1908, s. 200; O. Murray 1993, s. 272.

⁴⁰⁰ Srv. J. B. Bury 1908, s. 200; O. Murray 1993, s. 272; P. Oliva 1954, s. 349.

⁴⁰¹ J. Bleicken 2002, s. 172.

Součástí svátku pak bylo opět procesí, při kterém byla přenášena starověká Dionýsova socha z Eleuther do Athén.⁴⁰² Tento svátek pak ustanovil novou formu umění.

Za Velkých Dionýsií totiž byly poprvé provozovány tragické sbory, ze kterých se vyvíjelo attické drama.⁴⁰³ Podle tradice představil první tragédii Thespis, a to v době 61. olympiády, tedy snad v roce 535/4.⁴⁰⁴ Oblíbenost tohoto svátku zastínila starší svátek Lénaie, a důkazy nám podává černofigurová keramika s bakchickými scénami.⁴⁰⁵ Dionýské slavnosti měli velký vliv na upevnění pospolitosti občanů, neboť společně s Velkými Panathénajemi byly dostupné i pro prosté občany, a nejen pro aristokraty.⁴⁰⁶ Z toho samého důvodu pak mohl Peisistratos podporovat kult Démétrý, neboť její kult byl také hluboce spojen s prostými rolníky.⁴⁰⁷

Peisistratos byl obdivovatelem kultu Démétrý a Koré. Pro jeho spojení s ním nenacházíme žádné literární ani epigrafické prameny a jsme odkázáni na archeologický materiál.⁴⁰⁸ Ten však potvrzuje, že nechal v Eleusíně postavit nové Telestérion, tedy budovu mystérií.⁴⁰⁹ Tímto počinem se, stejně jako při Panathénajích, pokusil učinit z Démétrína lokálního kultu kult pro celou Attiku, a dokonce i pro celé Řecko.⁴¹⁰ Tím by pak dal Athénám prestiž mezinárodního náboženského centra.⁴¹¹

Davies uvádí, že Peisistratos nejspíše předčil kolem roku 560 své rivaly tím, že uplatnil svůj vliv nad dvěma, možná třemi kultovními organizacemi.⁴¹² První měla být svatyně Artemidy Braurónské, která se nabízí z důvodu lokace kultu. Kvůli jejímu umístění a důležitosti, která se ukázala při vykopávkách, muselo být spojení rodiny Peisistratovců s touto svatyní důležitým politickým faktem.⁴¹³ Neexistuje však žádná literární evidence, která by Peisistratovce spojovala s tímto kultem. Archeologie nás informuje o tom, že v 6. století bylo na Akropoli založeno Brauroneion.⁴¹⁴ Zda ho založili Peisistratovci se nepodařilo prokázat.⁴¹⁵

⁴⁰² O. Murray 1993, s. 272.

⁴⁰³ Srv. P. Oliva 1954, s. 349; W. W. How – J. Wells 1936, s. 343; O. Murray 1993, s. 272.

⁴⁰⁴ Srv. P. Oliva 1954, s. 349; H. A. Shapiro 1989, s. 86.

⁴⁰⁵ O. Murray 1993, s. 201.

⁴⁰⁶ P. Oliva 1954, s. 349.

⁴⁰⁷ H. A. Shapiro 1989, s. 86.

⁴⁰⁸ H. A. Shapiro 1989, s. 67.

⁴⁰⁹ V. Ehrenberg 1968, s. 81.

⁴¹⁰ J. Bleicken 2002, s. 36.

⁴¹¹ O. Murray 1993, s. 271.

⁴¹² J. K. Davies 1971, s. 454.

⁴¹³ Tamtéž.

⁴¹⁴ H. A. Shapiro 1989, s. 65.

⁴¹⁵ H. A. Shapiro 1989, s. 66.

Dále měl být Peisistratos spojen s tzv. Tetrapolí. Z této oblasti vznikly pozdější démy Marathón, Oinoé, Trikorynthos a Probalinthos. Evidence pro Marathón se vyvozuje z Peisistratova vylodění se na tomto místě před bitvou u Palléné. Důkazem, že se Peisistratos angažoval v tomto kultu je pro Daviese to, že Kleisthenés oddělil Probalinthos od tritye, která obsahovala zbytek Tetrapole i od tritye obsahující Braurón. Tato skutečnost by ukazovala na to, že Peisistratova moc v této oblasti byla natolik důležitá, že jí bylo třeba omezit.⁴¹⁶

Třetí organizací měl být kult Athény Pallénské. Tato spojitost se vyvozuje ze dvou důvodů. Prvním důvodem bylo to, že právě zde se odehrála bitva, po které získal Peisistratos konečnou vládu nad Athénami. Druhým důvodem bylo to, že Fyé, dívka převlečená za Athénu, která pomohla Peisistratovi získat moc v Athénách, pocházela z vesnice Paiánie. Nejbližší Athénin kult v Paiánii, se kterým byli muži z dému spojeni, byl právě ten Athény Pallénské.⁴¹⁷ A Peisistratovci měli mít s touto rodinou soukromé vazby.

Spojitost s těmito institucemi není vůbec jistá, avšak je dostatečně věrohodná.

6.1.2. Délos

Hérodotos (Hdt. *I.* 64) a Thúkýdídés (Thuc. *III.* 104) nám praví, že Peisistratos nechal očistit ostrov Délos tím, že odstranil všechny hroby z dohledu svatyně. Tímto se snažil zajistit vliv Athéňanů v chrámu Apollóna Délského, který byl společnou svatyní Iónů z obou stran Egejského moře.⁴¹⁸ Tam se prý scházeli Iónové s dětmi i manželkami a uctívali boha tancem, písněmi i hrami.⁴¹⁹ Také probíhaly práce na chrámu Apollóna Délského.⁴²⁰ Svou činností na Délu vyjadřoval Peisistratos privilegované postavení Athéňanů, jako vedoucího města mezi Ióny a získal navíc strategicky významné místo.⁴²¹

Kromě Délského Apollóna byl Peisistratos spojen i s Apollónem v Athénách. Jižně od Diova chrámu mělo být tzv. Pythion, svatyně boha Apollóna. Zazněla i taková domněnka, že ho založil Peisistratos jako gesto vzdoru proti Apollónu v Delfách, kde nebyli tyrani vítáni. Shapiro však tuto teorii nepodporuje.⁴²²

⁴¹⁶ J. K. Davies 1971, s. 454.

⁴¹⁷ Tamtéž.

⁴¹⁸ E. F. Bloedow 1975, s. 20.

⁴¹⁹ J. B. Bury 1908, s. 198.

⁴²⁰ O. Murray 1993, s. 271.

⁴²¹ V. Ehrenberg 1968, s. 81.

⁴²² H. A. Shapiro 1989, s. 52.

6.1.3. Věštby

Peisistratovům velmi záleželo na věštbách. Jen u Hérodota nacházíme několik zmínek o prorockých snech a věštbách, které se přihodily Peisistratovcům. Tak přišel k Peisistratovi věštec Amfilytos z Akarnánie a věstil mu před tím, než se odehrála bitva u Palléné (Hdt. I. 62). Dále Hérodotos líčí, jak se Hipparchovi zdál sen v noci před jeho smrtí (Hdt. V. 56) a jak ho konzultoval s vykladači. Podobně se zdál sen i Hippiovi (Hdt. V. 102), když přišel s perským vojskem k Marathónu. Navíc sám Hippiás předpovídal Korintu budoucí utlačování od Athén, neboť se vyznal ve věštbách (Hdt. V. 93).

V Hérodotově díle se setkáváme i dalším odkazem na věštby, a to konkrétně na souhrn věštek, které našel na Akropoli Kleomenés (Hdt. V. 78) a které za sebou zanechali Peisistratovci. Rodina měla tendenci k mysticismu a byli spojení s orfismem.⁴²³

Důležitou roli tak na jejich dvoře hrál Onomakritos z Athén. Byl to orfik a věštec, který pořádal Músaiovy věštby. Říká se o něm, že dal orfické texty do veršů, ustanovil formy očištění a byl důvěrným poradcem Peisistratovců.⁴²⁴ Nakonec byl ale z Athén vyhnán Hipparchem, neboť byl Lásem z Hermiony přistižen při padělání Músaiových věštek. Mezi ně totiž vpašoval předpověď, která tvrdila, že ostrovy v blízkosti Lémnu zmizí (Hdt. VII. 6).

6.2. Umění

Do doby tyrannidy spadá první velká perioda athénskému umění. Peisistratovci podporovali mnohé druhy umění a na jejich dobu se vzpomínalo jako na zlatý věk athénské kultury.⁴²⁵

6.2.1. Slovesné umění

Na Athénském dvoře působili přední básníci tehdejší doby. *Athénská ústava* (Arist. *Ath. pol.* 18) i dialog *Hipparchos* (Ps. Plat. *Hipp.* 228c) shodně udávají, že to byl Hipparchos, kdo nejvíce obdivoval umění a na jehož pozvání přijeli do Athén Anakreón a Simónidés. V dialogu *Hipparchos* se pak mluví o tom, že pro Anakreonta poslal loď, a Simónida si zase získával velkými dary (Ps. Plat. *Hipp.* 228c). Po Hipparchově smrti oba básníci Athény opustili. Anakreón se vydal na dvůr thessalského vládce.⁴²⁶ Od Simónida se pak dochovalo distichon vychvalující tyranobijce.⁴²⁷

⁴²³ V. Ehrenberg 1968, s. 81.

⁴²⁴ W. W. How – J. Wells 1936, s. 344.

⁴²⁵ O. Murray 1993, s. 272.

⁴²⁶ O. Murray 1993, s. 211.

⁴²⁷ W. W. How – J. Wells 1936, s. 111.

Kromě těchto básníků uvádějí badatelé ještě lyrického básníka Ibyka,⁴²⁸ nebo Lása z Hermioné, který se proslavil svými novotami v dithyrambech.⁴²⁹ Jedním z nejpřednějších postav na athénském dvoře byl již zmíněný Onomakritos, který se podílel na nové Homérově edici.⁴³⁰

Dalším důležitým počinem Peisistrata bylo to, že založil první velkou veřejnou knihovnu v antice.⁴³¹ Bohužel se neví, jaké spisy mohla obsahovat.

6.2.2. Výtvarné umění

Tyrani v archaickém Řecku byli známí pro budování veřejných staveb, které prospívaly místním. Od toho se nijak nelišili ani Peisistratovci v Athénách.⁴³² Výstavba zajistila zaměstnání pro velkou část obyvatelstva, které se nepodílelo na zemědělské výrobě. Navíc mnoho výdajů na stavbu veřejných budov šlo zpět do ekonomiky obyvatelstva. Výstavba byla důležitá i z hlediska estetiky, neboť vyzdobené a krásné město se stalo zdrojem pýchy pro místní obyvatelstvo. Neméně důležitý byl pocit sounáležitosti, který tyto budovy pomohly v obyvatelích navodit.⁴³³

Není snadné rozlišit stavební aktivitu Peisistrata v posledních letech jeho vlády od aktivity jeho synů, proto si u nějakých staveb nejsme jistí, kdo se o ně zasloužil.⁴³⁴ Existovali však dvě hlavní stavební místa, Akropole a agora.⁴³⁵

Athénin chrám na Akropoli zvaný Hekatompedon byl postaven ještě před Peisistratem, ačkoliv Oliva se domnívá, že ho začal budovat Peisistratos.⁴³⁶ Nicméně Peisistratos ho jistě zrekonstruoval a pravděpodobně ho obklopil sloupovím.⁴³⁷ Tím jako první učinil z této posvátné skály krásné místo a svědka velikosti a moci Athén.⁴³⁸ Následně plánoval postavit mnohem větší stavbu než Athénin chrám.

Jihovýchodně od Akropole začal Peisistratos budovat kolosální chrám Dia, největší z athénských chrámů.⁴³⁹ Byl známý jako Olympeion a za vlády Peisistrata ani jeho synů nebyl dokončen. Dostavěn byl až římským císařem Hadriánem ve 2. století n. l.⁴⁴⁰

⁴²⁸ W. W. How – J. Wells 1936, s. 111.

⁴²⁹ J. B. Bury 1908, s. 204.

⁴³⁰ Tamtéž.

⁴³¹ H. A. Shapiro 1989, s. 4.

⁴³² V. Parker 2014, s. 112.

⁴³³ V. Parker 2014, s. 116.

⁴³⁴ O. Murray 1993, s. 271.

⁴³⁵ H. A. Shapiro 1989, s. 5.

⁴³⁶ P. Oliva 1954, s. 335.

⁴³⁷ W. W. How – J. Wells 1936, s. 343; J. B. Bury 1908, s. 199.

⁴³⁸ V. Ehrenberg 1968, s. 81.

⁴³⁹ Možné však je, že ho začali budovat jeho synové, jak udává H. A. Shapiro 1989, s. 6, 112.

⁴⁴⁰ Srv. W. W. How – J. Wells 1936, s. 343; O. Murray 1993, s. 271; P. Oliva 1954, s. 336.

Další velkou stavbou, kterou Peisistratovci postavili bylo čtvercové Telesterion v Eleusíně. Tato stavba by se dala datovat do posledních let Peisistratovy vlády a dokončení tak mohlo být na jeho synech.⁴⁴¹ V samotné Attice bylo postaveno mnoho dalších menších chrámů.⁴⁴²

Agora byla druhým stavebním projektem Peisistratovců. Nejprve byla vyčištěna od soukromých domů a poté rozšířena a přeměněna na občanské centrum. Zároveň zde bylo v jihozápadním rohu postaveno několik veřejných budov. Později byla skoro celá západní strana náměstí zaplněna vládními budovami a malými chrámy.⁴⁴³

Tyrani se starali i o stavby užitkové. Zlepšili dodávky vody do Athén a učinili rozsáhlé vodní práce, které vyvrcholily monumentální nádrží na vodu. Tu nazývali *Enneakrúnos*, devítihlavá, protože obsahovala devět hlav chrličů. Voda do ní byla přiváděna z řeky Illisu a při výkopech v Athénách byly pravděpodobně objeveny její trosky. Její podoba je zachycena na attické černofigurové váze. Nelze však určit, zda byla vystavěna Peisistratem či jeho syny.⁴⁴⁴ Kromě nádrže byla postavena i koryta vedoucí z ní vodu do Kerameiku.⁴⁴⁵

Peisistratovci se věnovali i systému cest v Attice, který se snažili reorganizovat.⁴⁴⁶ O to se zasloužil především Hipparchos, který podél cest zakládal Hermovky. Tuto informaci nacházíme i v literatuře, konkrétně v dialogu Hipparchos (Ps.Plat. *Hipp.* 228d). Účelem těchto Hermovek, bylo označit polovinu vzdálenosti mezi Athénami a každým z attických démů.⁴⁴⁷ Hippías pak podle *Athénské ústavy* (Arist. *Ath. pol.* 19.2) opevnil Múnychii.

Největší známkou prosperity Athén v 6. století je podle Shapira obrovské množství malované keramiky rozeté po celém středomoří.⁴⁴⁸ Za doby Peisistratovců dochází k největšímu rozkvětu attické černofigurové keramiky.⁴⁴⁹ Ta byla prvním velkým stylem attického vázového malířství a vyznačovala se černými figurami na červeném podkladu. Začínal zde také vznikat druhý velký styl vázového malířství, a to červenofigurový, tedy červené figury na černém podkladu.⁴⁵⁰

⁴⁴¹ J. Boardman 1975, s. 5.

⁴⁴² O. Murray 1993, s. 271.

⁴⁴³ H. A. Shapiro 1989, s. 5.

⁴⁴⁴ Srv. V. Parker 2014, s. 112; P. Oliva 1954, s. 334-35; W. W. How – J. Wells 1936, s. 343; O. Murray 1993, s. 271.

⁴⁴⁵ P. Oliva 1954, s. 335.

⁴⁴⁶ H. A. Shapiro 1989, s. 126.

⁴⁴⁷ H. A. Shapiro 1989, s. 125.

⁴⁴⁸ H. A. Shapiro 1989, s. 5.

⁴⁴⁹ P. Oliva 1954, s. 328-29.

⁴⁵⁰ W. W. How – J. Wells 1936, s. 343; O. Murray 1993, s. 272.

Toto období je obdobím mistrů keramiky a malířů. Jejich vázy ukazovaly sofistikovanost kultury a staly se nutným doplňkem na dvorech tyranů.⁴⁵¹ Dochovala se i některá jména malířů černofigurových váz, například malíř Exékias či Kleitias.⁴⁵²

V Athénách se tak rozhořel velký a výnosný obchod s hrncířstvím a keramika byla exportována do všech částí řeckého světa.⁴⁵³ Nejvíce se jich našlo v bohatých etruských hrobkách, což svědčí o tom, že si jich jejich kupci velice cenili. Dalším důkazem jejich oblíbenosti může být pokus korintských hrncířů imitovat červenou barvu attické hlíny.⁴⁵⁴

Právě v této době začali vítězové Panathénajských her dostávat vázy jako cenu za vítězství. Tyto vázy byly speciální. Na jedné straně byla namalována socha Athény Promachos a na druhé byl závod, ve kterém byla konkrétní váza vyhrána. Navíc byly naplněny olivovým olejem.⁴⁵⁵

Byly nalezeny například i černofigurové hydrie z pozdního šestého století, na kterých byly zobrazeny ženy, které plnily vázy z chrličů. Předpokládá se, že tyto obrazy byly inspirovány Peisistratovými stavbami, v tomto případě jeho devítipramennou kašnou.

V Peisistratově době bylo populární zobrazovat na uměleckých výtvorech Héraklea. Boardman se domnívá, že to bylo kvůli podobnosti hrdiny s Peisistratem.⁴⁵⁶ Na tuto Boardmanovu teorii reaguje Shapiro s tím, že nikde není nalezen žádný literární zdroj, který by Peisistrata připodobňoval k Hérakleovi.⁴⁵⁷

Někdy kolem doby pádu Peisistratovců ustoupily do pozadí obrazy Héraklea a místo něj se do popředí dostal Théseus, který se začal stávat velkým attickým hrdou. Jeho malby jsou nalézány především v červenofigurovém stylu.⁴⁵⁸

V Athénách se vyrábělo i obyčejné hliněné nádoby, které sloužilo pro běžnou potřebu, především na uskladnění olivového oleje a vína. Jak se dá předpokládat již z vývozu keramiky, zesílil v této době význam řemeslníků, především hrncířů. Tuto skutečnost poznáváme například i z toho, že na konci 6. století přibyl na Akropoli počet dedikací od hrncířů.⁴⁵⁹

Významným uměleckým odvětvím bylo sochařství. V archaické době nejprve existovaly sochy, které označovaly hroby a které jsou známé jako *kúroi* a *koré*. Poté, co byla Akropolis zasvěcena bohyni Athéně, začaly se produkovat další dva druhy soch. Jednak sochy

⁴⁵¹ O. Murray 1993, s. 272.

⁴⁵² J. Bleicken 2002, s. 38.

⁴⁵³ W. W. How – J. Wells 1936, s. 343.

⁴⁵⁴ H. A. Shapiro 1989, s. 10.

⁴⁵⁵ O. Murray 1993, s. 272.

⁴⁵⁶ J. Boardman 1975, s. 1.

⁴⁵⁷ Více viz. H. A. Shapiro 1989, s. 15.

⁴⁵⁸ J. B. Bury 1908, s. 201.

⁴⁵⁹ P. Oliva 1954, s. 333.

bohů pro konkrétní chrámy a pak volně stojící sochy pro účely dedikace.⁴⁶⁰ Prostory chrámů byly totiž vždy dekorovány a velká stavební činnost podpořila rozvoj sochařství.⁴⁶¹ Do této doby patří s největší pravděpodobností dynamická socha Athény zabíjející Giganta, bez pochyby část Gigantomachie. Do doby samovládců patří i nejkrásnější série ženských soch s drapérii, zvaných Athéniny kněžky, které byly objeveny při vykopávkách na athénské Akropoli. Na bázi jedné z nich je nápis, který jí označuje jako dílo sochaře Antenóra, jenž byl autorem první skupiny soch tyranobijců.⁴⁶² Zároveň to byl nejznámější athénský sochař té doby.⁴⁶³

6.2.3. Athénské mince

Peisistratova podpora Athénina kultu se projevila i v ražbě mincí.⁴⁶⁴ První athénské mince pocházely z počátku 6. století a na líci měli různé znaky, např. obrazy amfory, kola, býčí hlavy, gorgoneia či části koňského těla.⁴⁶⁵ Tyto znaky na ně razily aristokratické rodiny.⁴⁶⁶ Mince ražené Peisistratem se od těchto předchozích zásadně lišily. Tyto mince již nebyly didrachmy, ale tetradrachmy a staly se za tyrannidy základním typem mincí.⁴⁶⁷

Na jedné straně měli obraz bohyně Athény a na druhé sovu, olivovou snítku a zkrácený název Athén – ΑΘΕ.⁴⁶⁸ Byly to první řecké mince, které měly obraz na rubu i líci.⁴⁶⁹ Sovy, jak se jim zjednodušeně říkalo,⁴⁷⁰ se rozšířily i mimo Attiku a staly se kromě oleje a vína nejdůležitějším attickým exportem.⁴⁷¹

Pro ražbu mincí bylo potřeba mít dostatek stříbra. Již bylo zmíněno, že Peisistratos obsadil při svém vyhnanství stříbrné a zlaté doly v pohoří Pangaiu v Thermajském zálivu. Athény však měly své vlastní doly v Lauriu na jihu Attiky. Z těchto dolů se těžilo již v dávných dobách,⁴⁷² avšak ve větší míře začíná těžba v době Peisistratovy tyrannidy. Výnosy z laurijských dolů výrazně pomohly hospodářskému rozvoji Athén, především v obchodu a řemeslné výrobě.⁴⁷³

⁴⁶⁰ H. A. Shapiro 1989, s. 8.

⁴⁶¹ V. Parker 2014, s. 115.

⁴⁶² W. W. How – J. Wells 1936, s. 343.

⁴⁶³ O. Murray 1993, s. 273.

⁴⁶⁴ P. Oliva 1954, s. 348.

⁴⁶⁵ P. Oliva 1954, s. 337.

⁴⁶⁶ P. Oliva 1954, s. 348.

⁴⁶⁷ P. Oliva 1954, s. 337.

⁴⁶⁸ A. Andrewes 1967, s. 129; P. Oliva 1954, s. 337.

⁴⁶⁹ P. Oliva 1954, s. 337.

⁴⁷⁰ V. Ehrenberg 1968, s. 81.

⁴⁷¹ Tamtéž.

⁴⁷² P. Oliva 1954, s. 339.

⁴⁷³ Tamtéž.

Dalšími výhodami těžebních prací byla poptávka po pracovní síle. V dolech pracovali svobodní lidé, především bezzemci, kteří za svou práci dostávali plat. Zaměstnávání byli v dolech samozřejmě i otroci.⁴⁷⁴

Kultura Athén v pozdním 6. století byla otevřená možnostem. Hrnčír mohl být dostatečně bohatý, aby si objednal zakázku u nejznámějšího sochaře Antenóra pro dedikaci na Akropoli. Tam bylo nalezeno mnoho podobných dedikací v troskách po perském drancování. Tyto zbytky ukazují společnost sjednocenou jejím uměním a uznáním jednotlivců.⁴⁷⁵

Vláda Peisistratovců byla dostatečně dlouhá na to, aby oslabila vliv aristokracie a znemožnila návrat zpět k dřívějším poměrům.⁴⁷⁶ Díky všem reformám, které učinili, ať už v hospodářství, umění či náboženství, vytvořili jednotnou Attiku, jejímž centrem se staly prosperující Athény. Právě proto považoval prostý lid vládu tyranů za zlatý věk, tak jako vládu Kronovu.⁴⁷⁷

⁴⁷⁴ P. Oliva 1954, s. 339.

⁴⁷⁵ O. Murray 1993, s. 273.

⁴⁷⁶ J. Bleicken 2002, s. 59.

⁴⁷⁷ Arist. *Ath. Pol.* 16; Ps. Plat. *Hipp.* 229b.

7. ZÁVĚR

Tato práce si kladla za cíl poskytnout souhrnné pojednání o rodině tyрана Peisistrata. Důležitým úkolem bylo porovnat dílem protikladné literární prameny. Jak jsme viděli, nejspolehlivějšími a nejinformativnějšími prameny se ukázala být díla Hérodota, Thúkýdida a *Athénská ústava*. Ohledně dalších informací byla užitečná i zpráva Plútarchova. Práce Diogena Laertského posloužila především pro rekonstrukci obrazu tyrannidy v pozdní době. Aristotelova *Politika* našla své uplatnění především při chronologii tyrannidy a dialog *Hipparchos* se stal důležitým pro poznání oficiální athénské verze o vyhnání tyranů a také pro informace týkající se kultury za doby samovládců v Athénách.

Co se týče původu rodiny, dospěli jsme k závěru, že nelze vyvrátit ani potvrdit tradice, podle které Peisistratovci pocházeli z Pylu. Nasvědčují tomu však jména členů rodiny a je zcela jisté, že to byla rodina aristokratická. Ačkoliv bývá Peisistratovi připisováno až pět synů, doopravdy jistí jsme si pouze existencí Hippiia a Hipparcha. Důležitou otázkou zůstává identifikace Hégésistrata a Thessala. S tím se pak pojí i jeho legitimnost či nelegitimnost. Již bylo poukázáno na to, že *Athénská ústava* identifikuje Hégésistrata s Thettalem jako jednoho člověka, avšak zcela to neodpovídá tomu, co o nich dále píše.

Nejpravděpodobnější řešení, ke kterému jsme v této záležitosti dospěli, bylo to, že to byli dva různí lidé. Tím se vyřešil i problém legitimnosti, neboť Thessalos tak mohl být legitimním synem, jak to píše Thúkýdidés. Sloučení Thettala s Hégésistratem v *Athénské ústavě* bylo nejspíš způsobeno proto, aby si lid Thettala představoval jako mladšího muže ovládaného vášní a jeho role žárlivého a mstivého se mladíka, který zapříčinil spiknutí proti tyranům, byla více věrohodná.

Peisistratos se dostává do popředí zájmu při aristokratických bojích, které vypukly v 60. letech 6. století. Podrobnosti o těchto bojích jsou ovšem minimální a my můžeme rekonstruovat pouze základní informace o jednotlivých skupinách. Při charakteristice tří aristokratických skupin, které se bojů účastnily, jsme následovali Hérodotovo svědectví. To tvrdí, že skupiny vznikly až po Solónových zákonech a byl to právě Peisistratos, kdo založil poslední skupinu.

Ačkoliv *Athénská ústava* podává koncepci politických ideologií jednotlivých skupin, musí být toto tvrzení rázně odmítnuto. Dále je třeba popřít regionální charakter, který jim připisoval Hérodotos. Peisistratova skupina obsahovala větší množství chudých občanů než druhé dvě skupiny, a někteří pocházeli i ze samotných Athén. Tak se *diakriové* skládali z jeho stoupců a sousedů žijících ve východní Attice, thétů i zchudlých rolníků. Peisistratovi však pomáhali i žoldněři a aristokraté z jiných měst, a především díky jejich pomoci byl schopen vyjít z aristokratických bojů vítězně.

Peisistratos se pak roku 561/0 poprvé zmocnil vlády v Athénách. Všechny zdroje se shodují na příběhu, ve kterém obvinil svoje nepřátele ze zranění, které si sám způsobil, a vyžádal si na lidu tělesné strážce. Prameny se liší v podrobnostech, jako například kam poraněný Peisistratos přiběhl, zda byl přítomen i Solón či kolik bylo strážců, které mu lid přidělil. Zde nelze určit, který údaj byl správný, ale nijak to neovlivňuje další události. Jisté je, že Peisistratos získal strážce a s jejich pomocí ovládl Akropoli. Brzy byl však vyhnán, protože se spojili jeho předchozí nepřátelé Megaklés a Lykúrgos. Tento exil měl být mírný a nejspíš ho strávil v Attice. V exilu nevydržel dlouho, neboť mezi aristokraty opět vypukly boje, v následku čehož se s ním spojil Megaklés.

Lest, kterou si Peisistratos připravil, aby podruhé získal moc, se mohla, i přes námitky nalezené u některých badatelů, odehrát. Jeho vystoupení s bohyní Athénou po boku mělo, jak se ukázalo, náboženský podtón. Athénští obyvatelé byli obeznámeni s podobnou scénou z řeckého umění, konkrétně zobrazení Héraklea, kterého na Olymp na voze doprovází Athéna, a pochopili, co se tímto sehraným příjezdem do města naznačovalo. Tedy to, že Peisistratos má požehnání od samotné bohyně ochránkyně města, aby se postavil do čela Athén. Jelikož byla epifanie bohů při kultických počinech v Řecku běžnou záležitostí, ospravedlňuje to Athéňany, kteří byli považováni za prostoduché kvůli tomu, že neprokoukli očividnou lež. Bylo to právě naopak a Athéňané pochopili zprávu, kterou tím chtěl Peisistratos sdělit, a podruhé ho nechali, aby se stal samovládcem.

Součástí Peisistratovy dohody s Megakleem bylo i to, že se Peisistratos ožení s jeho dcerou. Jako důvod pro konec druhé vlády je antickými prameny udáváno to, že Peisistratos neplnil své manželské povinnosti.

Antičtí autoři navrhovali více důvodů pro takové chování. Za předpokladu, že to byla pravda, tak jako nejpravděpodobnější důvod se jeví to, že Peisistratos nechtěl ohrožit následnictví svých synů z dřívějšího manželství, pokud by se mu narodili další synové. To se však neshodovalo s plány Megaklea, který se mohl chtít do vlády zapojit právě skrze svého možného vnuka. I když se toto vysvětlení zdá pravděpodobné, existují i různé jiné teorie, které tvrdí, že za Peisistratovým vyhnáním mohly být mocenské důvody a osobní rovina byla jen zástěrkou. Nemáme však dostatek dokladů, abychom kteroukoliv domněnku dokázali. To, že se Peisistratovi podařilo stát se Istí tyranem, a to hned dokonce dvakrát, může být připsáno tomu, že lidé s jeho vládou vnitřně souhlasili. Athéňany připravila na možnost tyrannidy jako něčeho prospěšného volená vláda Solónova. Proto se mu podařilo něco, s čím před ním neuspěl Kylón.

Určení délky první a druhé tyrannidy a prvního exilu je složité, neboť nám chybí materiál. Hérodotos a *Athénská ústava* se shodují na tom, že tyto epizody trvaly jen krátce. Jak jsme zjistili v kapitole o chronologii, všechny události se musely odehrát ve 4 nebo 5-ti letém časovém období. Podrobnější rozčlenění této doby na jednotlivé úseky je s ohledem na dochovaný materiál nemožné. Jistě však z pramenů vyplývá, že Peisistratos zůstal v druhém exilu 10 let, načež se vrátil zpět a v bitvě u Palléné zvítězil nad Athéňany a již potřetí a naposledy získal vládu, kterou si udržel až do své smrti. Při tomto třetím pokusu to bylo poprvé, co Peisistratos musel použít hrubou sílu místo lsti. Zajímavé bylo zjištění, že ač byl Peisistratos podporován spíše neurozenými občany, nebyl podporován hoplity.

Určit rok, ve kterém Peisistratos získal vládu potřetí, a tedy i rok jeho druhého vyhnanství, který na něm závisí, je opět složité. Ač se možnosti zúžily pouze na dva roky, tedy rok 547/6 nebo rok 546/5, badatelé se neshodnou na určení pevného data. Přestože Hérodotos uvádí pro relativní chronologii pád Sard, není tato informace tak nápomocná, jak by se na první pohled mohla zdát. Obecně je chronologie komplikovanou kapitolou. V *Athénské ústavě* je nutno počítat s tím, že 19 let vlády, které připisuje Peisistratovi, je nesprávně rozděleno mezi tři tyrannidy, ačkoliv to měla být pouze ta poslední. Právě proto nesejí léta, která autor podává pro první a druhou tyrannidu.

Jisté však je, že Peisistratos zemřel roku 528/7. Na tomto roce se shodnou všichni badatelé. Tyrannis pak pokračovala dále, neboť jí převzali jeho synové. O tom, jak se lišila vláda Peisistrata a jeho synů, nemáme žádné zprávy. Vláda jeho synů však byla ohrožena roku 514/3, kdy byl spáchán atentát na samovládce. Byl zpola úspěšný, neboť za oběť padl Hipparchos, nikoliv Hippiás, který byl cílem.

Thúkýdídés a *Athénská ústava*, kteří nás o této události informují, se rozcházejí v mnohých podrobnostech, ale základ události je u nich stejný. Oproti nim se však odlišuje dialog *Hipparchos*, jehož verze nebyla přijatá. Nejběžnější verze této události tedy praví, že Hipparchos se pomstil Harmodiovi, který odmítl jeho náklonnost tím, že zostudil jeho sestru. Kvůli tomu se Harmodios domluvil se svým přítelem Aristogeitonem a společně naplánovali spiknutí. Poté o Velkých Panathénajích zabili Hipparcha. Ačkoliv se tak na první pohled zdá, že spiknutí vzniklo z osobních důvodů, není to tak. Již sami antičtí autoři naznačují ve svých dílech politickou motivaci tohoto činu.

Hippiás pak vládl Athénám následující tři roky. Jeho vláda nyní byla, jak se všechny prameny shodují, mnohem tíživější a vyvrcholila ve čtvrtém roce po Hipparchově smrti, kdy ho z Athén vyhnali Alkmeónovci spolu se Spartány. Hippiás uprchl do Asie, odkud se pokoušel znovu získat moc nad Athénami, a to pomocí přímluv u perského krále Dareia I.

Nakonec přišel do Attiky v roce 490 společně s perským vojskem. Když Peršané prohráli, vydal se zpět do Asie a snad zemřel po cestě na ostrově Lémnu.

Důležité bylo zjištění, že Alkmeónovci nebyli ve vyhnanství po celou dobu od Peisistratova konečného získání moci až do vyhnání Hippiia z Athén. Nalezený epigrafický zlomek, udávající seznam archontů z poslední čtvrtiny 6. století, dokládá přítomnost Alkmeónovců v Athénách během tyrannidy. Do exilu tak museli uprchnout až po Hipparchově vraždě.

Jedna z nejdůležitějších otázek se vztahuje ke konci tyrannidy. Jedná se o otázku, zda tyrannis skončila zabitím Hipparcha, jak to propagoval oficiální athénský názor, nebo zda skončila vyháním Hippiia, jak to propagovali Alkmeónovci. K tomu se navíc pojí otázka, zda byl Hipparchos tyranem po Peisistratovi či nikoliv. Jak bylo řečeno, prameny se v této informaci rozcházejí a například Thúkýdídés silně prosazoval tyrannidu Hippiia a předkládal mnohé důkazy na podporu svého tvrzení. Nejpravděpodobnější vysvětlení tohoto nesouhlasu je spojeno s odlišnými verzemi ukončení samovlády v Athénách.

Každá verze preferovala toho z bratrů, který byl pro ni výhodnější. Pro oficiální názor bylo třeba, aby byl Hipparchos tyranem, protože tak jeho smrtí mohla skončit tyrannis. Pravděpodobnější je ale druhá verze, která říká, že tyranem byl Hippiás a tyrannis neskončila zabitím Hipparcha, ale pouze se ztížila a ukončila ji až společná akce Alkmeónovců a Lakedaimoňanů, kteří z města vyhnali Hippiia. Není ovšem vyloučené, že vládu drželi oba, neboť tyrannis byla rodinným podnikem a moc se mohla držet v rodině, a ne u jednotlivce.

Peisistratovci si získali náklonnost obyvatel mnoha reformami, které jim umožnily se lépe věnovat své obživě a zároveň umožnily Peisistratovcům, aby mohli nerušeně vládnout v Athénách. Za archonty dosazoval spřátelené aristokraty, kteří se pak stávali do konce života členy rady. Tak mohl Peisistratos beze strachu předstoupit před areopag, jak se dochovalo v pramenech, neboť mu nehrozilo odsouzení.

Svou moc opírali tyrani především o žoldnéře. Nutné však bylo změnit organizaci armády v obci, která byla dříve pod vedením aristokracie. Proto se za vlády tyranů dostala armáda pod kontrolu státu. Velmi důležitým počinem samovládců bylo postupné ovládnutí břehů Helléspontu, aby se mohli dostat do oblastí Černého moře. To pro Athény bylo nezbytné kvůli dodávkám obilí.

Tyrani měli dobré vztahy s dalšími samovládcí v Řecku. Často se stávalo, že jeden druhému pomohli samovládu získat. Takovým samovládcem byl například Lygdamis, vládce Naxu. Tyrani se přátelili i s aristokraty z jiných měst, ač proti aristokratům ze svého města bojovali. Tyto přátelské vztahy potvrzovali sňatky a příkladem je například Peisistratovo druhé

manželství z Tímonassou, která pocházela z aristokratické rodiny z Argu. Nejvíce zahraničních přátel si Peisistratos udělal při svém druhém exilu a byli to právě tito aristokraté, kteří mu pomohli znovu získat Athény.

Výrazným rysem politiky tyranů byly náboženské změny. Peisistratovci bojovali proti aristokratickým kultům podporou nových kultů. Zároveň se snažili učinit z Athén náboženské centrum, které bude konkurovat mezinárodním řeckým svatyním. Mezi nejdůležitější počiny patří posílení Athénina kultu na Akropoli a reorganizace Panathénají. K této slavnosti přidali samovládci músická představení a pro jejich účely nechali poprvé kodifikovat Homérovy básně. Dále se zasloužili především v Dionýsově kultu, kam zavedli konání dramatických představení, která se v pozdější době stala velmi důležitými oslavami. Společně tyto slavnosti upevňovali pospolitost občanů a účast na nich byla otevřená pro všechny svobodné athénské občany. Peisistratos však podporoval i starší kulty, především kult Démétry a Koré v Eleusíně, kult Artemidy v Braurónu a Apollóna na Délu.

Samovládci se také obklopovali uměním. Na jejich dvoře působili nejznámější básníci té doby, jako třeba Anakreón či Simónidés. Důležitá pak byla jejich stavební činnost. Ta se projevovala ve stavbě nových chrámů v Athénách, ale i veřejných budov, především na Agoře. Spolu se stavbou budov souvisela i sochařská výzdoba. Zdobily se prostory chrámů a byly vyráběny sochy, které byly bohům zasvěcovány jako dary. Působil zde například nejznámější sochař té doby Antenór.

Nejdůležitějším řemeslným uměním však byla malovaná keramika. Právě do této doby spadá známá athénská černofigurová keramika a počátky ještě rozšířenější keramiky červenofigurové. Tato keramika se stala vedle olivového oleje a mincí jedním z nejdůležitějších exportů Athén a znamenala prosperitu pro celé město. Důležitou roli navíc zastává při sestavování historických faktů, neboť právě na keramice se nám dochovalo mnoho obrazů, ze kterých lze poznávat události či stavby té doby.

Na jihu Attiky v Lauriu se nacházely stříbrné doly. Ty Peisistratovcům umožnily, aby v Athénách zavedli ražbu nových mincí. Tyto mince, kterým se říkalo *sovy*, byly velice kvalitní a sloužily jako další athénský export. Jejich prvotním účelem však bylo nahradit staré mince aristokratických rodin. Na rozdíl od nich byly obrazy na jejich stranách jednotné. Na líci byl portrét bohyně Athény a na rubu pak sova a olivová snítka.

Viděli jsme, že tyrani udržovali klidnou vnitřní politiku. Už sám za sebe mluví ten fakt, že později bylo na Peisistratovu vládu vzpomínáno jako na zlaté období. Peisistratovci podporovali mnoha způsoby nemajetné občany, čímž si u nich získali náklonnost.

Na druhou stranu omezovali aristokraty, a to takovým způsobem, že po svrnutí tyranů se již aristokraté nebyli schopni znovu chopit vlády.

Sám Peisistratos vládl podobně jako později v Římě Augustus. Nijak se nad obyvatele nevyvyšoval a působil jako další prostý občan, avšak ovládal veškerou politickou moc.

Práce podle svého cíle obsáhla všechna témata týkající se tyranů v Athénách. Tedy od Peisistratových pokusů o získání samovlády až po události po vyhnání Hippia z Athén. Kromě historie se práce zabývala i chronologickými otázkami a charakteristikou kultury a náboženství za vlády tyranů.

Viděli jsme, že vláda Peisistratovců byla dlouhá a mírná. Pomocí svých reforem sjednotili a upevnili Attiku a jako jejich centrum ustanovili Athény, ve kterých v jejich době probíhal zatím největší hospodářský a kulturní rozvoj. Díky politice, která měla za účel oslabit aristokraty, pomohli tyraní Athénám na cestě k demokracii. A přestože jim není v dějinách věnována taková pozornost, jakou by si zasloužili, za jejich časů zažívaly Athény do té doby největší prosperitu. A i kvůli této skutečnosti musí být považováni jako důležitá část nejen athénské historie ale historie celého řeckého světa.

8. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

8.1. Seznam použitých primárních pramenů

Aristotle. ed. W. D. Ross, *Aristotle's Politica*. Oxford, Clarendon Press. 1957.

Athenaion Politeia, ed. F. G. Kenyon. Oxford. 1920.

Diogenes Laertius. *Lives of Eminent Philosophers*. R.D. Hicks. Cambridge. Harvard University Press. 1972.

Herodotus. With an English translation by A. D. Godley. Cambridge. Harvard University Press. 1920.

M. Tullius Cicero. *M. Tulli Ciceronis Rhetorica*. A. S. Wilkins. Oxonii: e typographeo Clarendoniano. 1902.

Pausanias. *Pausaniae Graeciae Descriptio*, 3 vols. Leipzig, Teubner. 1903.

Plato. *Platonis Opera*, ed. John Burnet. Oxford University Press. 1903.

Plutarch. *Plutarch's Lives*. With an English Translation by. Bernadotte Perrin. Cambridge, MA. Harvard University Press. London. William Heinemann Ltd. 1914.

Thucydides. *Historiae in two volumes*. Oxford, Oxford University Press. 1942.

8.2. Seznam použitých českých překladů primárních pramenů

Aristotelés, *Athénská ústava*, Praha: Arista: Baset, Antická knihovna, 2004, přeložil Pavel Oliva.

Hérodotos, *Dějiny*, Praha: Academia, 2004, přeložil Jaroslav Šonka.

Platón, *Alkibiadés I, Alkibiadés II, Hipparchos, Milovníci*, Praha: OIKOYMENH, 1995, přeložil František Novotný.

Plútarchos, *Životopisy slavných Řeků a Římanů I.*, Praha: Arista: Baset, Antická knihovna, 2006, přeložil Václav Bahník.

Thúkýdídés, *Dějiny Peloponnéské války*, Praha: Odeon, 1977, přeložil Václav Bahník.

8.3. Seznam použité sekundární literatury

Andrewes, A. (1967), *The Greeks*, London: Hutchinson.

Beck, H. (2013), *A Companion to Ancient Greek Government*, John Wiley & Sons.

Berve, H. (1967), *Die Tyrannis bei den Griechen I*, München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung.

Bicknell. P. J., *The Harmodios skyphos in the Villa Giulia*, in: *L'antiquité Classique*, 39(1), 1970, str. 159-160.

Bleicken, J. (2002), *Athénská demokracie*, Praha: OIKOYMENH, přeložil Jan Souček.

Bloedow, E. F., *Corn Supply and Athenian Imperialism*, in: *L'antiquité classique*, Vol. 44, 1975. str. 20-29.

- Boardman, J., *Herakles, Peisistratos and Eleusis*, in: *The Journal of Hellenic studies*, Vol. 95, vyd. The Society for the Promotion of Hellenic Studies, 1975, str. 1-12.
- Boardman, J., *Herakles, Peisistratos and the Unconvinced*, in: *The Journal of Hellenic Studies*, Vol. 109, vyd. The Society for the Promotion of Hellenic Studies, 1989, str. 158-159.
- Bury, J. B. (1908), *A history of Greece to the death of Alexander the Great*, London: MACMILLAN AND CO.
- Canfora, L. (2001), *Dějiny řecké literatury*, Praha: KLP – Koniasch Latin Press, přeložila D. Bartoňková a kol.
- Davies, J. K. (1971), *Athenian propertied families 600 – 300 B.C.*, Oxford: Clarendon Press.
- Ehrenberg, V. (1968), *From Solon to Socrates. Greek History and Civilization during the 6th and 5th centuries B.C.*, London: Methuen & Co Ltd.
- Gomme, A. W. – Andrewes, A. – Dover, K. J. (1970), *A historical commentary on Thucydides, IV*, Oxford: Clarendon Press.
- Hignett, C. (1952), *A History of the Athenian Constitution to the End of the Fifth Century B.C.*, Oxford: Clarendon Press.
- How, W. W. – Wells, J. (1936), *A commentary on Herodotus, I – II*, Oxford: Clarendon Press.
- Jacoby, F. (1949), *Atthis*, Oxford: Clarendon Press.
- Lamb, W. R. M. (1964), *Plato, Charmides, Alcibiades I and II, Hipparchus, The lovers, Theagenes, Minos, Epinomis*, London: William Heinemann LTD.
- Murray, O. (1993), *Early Greece*. 2nd ed, Cambridge, Mass: Harvard University Press.
- Oliva, P. (1954), *Raná řecká tyrannis*, Praha: Nakladatelství československé akademie věd.
- Parker, V. (2014), *A History of Greece 1300 to 30 BC*, Wiley Blackwell.
- Rhodes, P. J. (1981), *A commentary on the Aristotelian Athenaion politeiá*, Oxford: Clarendon Press.
- Rhodes, P. J., *Pisistratid Chronology Again*, in: *Phoenix*, 30(3), 1976, vyd. University of Toronto Press, 1976, str. 219-233.
- Sears, M. A. (2013), *Athens, Thrace, and the shaping of Athenian leadership*, New York: Cambridge University Press.
- Shapiro, H. A. (1989), *Art and cult under the tyrants in Athens*, Mainz am Rhein: P. von Zabern.
- Schachter, A. (2016), *Boiotia in Antiquity*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Stein-Hölkeskamp, E. (1989), *Adelskultur und Polisgesellschaft: Studien zum griechischen Adel in archaischer und klassischer Zeit*, Stuttgart: Steiner-Verl. Wiesbaden.
- Tamiolaki, M., *Rewriting the history of the tyrannicides: Thucydides versus Herodotus?* in: *Synthesis*, Vol. 22, 2015, str. 1-15.